

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Katedra mediálních studií

Pavla Vírová

Výpověď o Svědectví

Diplomová práce

Praha 2008

Autor práce: **Pavla Vírová**

Vedoucí práce: **PhDr. Jakub Končelík**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2008**

Hodnocení:

Anotace

Diplomová práce „Výpověď o Svědectví“ pojednává o pětatřicetiletém vydávání exilového časopisu *Svědectví*, čtvrtletník pro politiku a kulturu. Na základě rozhovorů s pamětníky, především bývalými členy redakce, jsem se pokusila popsat, jak redakce fungovala v průběhu let, kdo byli její členové, jakým se věnovala tématům a jaký byl přínos této revue pro politické dění v Československu. Kontakty na pamětníky jsem získávala metodou „sněhové koule“ a provedla s nimi rozhovory dle pravidel metody orální historie.

Část práce také pojednává o historickém kontextu a vlivech, kvůli kterým vydavatel a šéfredaktor *Svědectví*, Pavel Tigríd, emigroval a jaký vliv měla politická situace v Československu na práci v exilové redakci. Na základě faktu, že se nejednalo o „domácí redakci“, jsem pokládala za nutné se v této práci věnovat také způsobům distribuce časopisu do vlasti, ale také o snaze komunistického režimu této redakci uškodit nebo přinejmenším sledovat její práci. Domnívám se, že Pavel Tigríd je jedním z nejvýraznějších a nejvýznamnějších novinářů československých poválečných dějin. Doufám, že se mi podařilo v této práci na jeho přínos a styl práce upozornit.

Annotation

Diploma thesis „Testimony about *Svědectví* magazine“ is about thirty-five years of publishing exile quarterly magazine *Svědectví* about policy and culture. Based on interviews, especially with former editors, I've tried to summarize, how edition works in years, who was member, which topics were on and what was main contribution for political background in Czechoslovakia. I found contacts on former editors by „snowball system“ and interviewed them with rules of oral history.

Part of my work dealt with historical context and influence, which led publisher and chief editor, Pavel Tigríd, to emigrate and how strong was influence of political situation in Czechoslovakia to work in exil edition. Based on fact, that it was not „home edition“, I assumed aim my thesis to type of distribution to homeland as well, but to the monitoring of edition activity and to ambushing edition itself by communism regime. I assume, that Pavel Tigríd is one of the most marked and most significant journalist of czechoslovak history after second world war.

I hope that I succeed in this thesis to call attention to his benefits and style of work.

Klíčová slova

časopis Svědectví, Pavel Tigríd, exil, emigrace, orální historie, disent, gradualismus, komunismus, Svobodná Evropa

Keywords

magazine Svědectví, Pavel Tigríd, exile, oral history, emigration, communism, Free Europe

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne ...

Pavla Vírová

Poznámka: Tato práce obsahuje 164 898 znaků (včetně mezer), bez poznámkového aparátu, anotací, obsahu, tezí a seznamu citované literatury, což odpovídá 91 normostranám.

Poděkování: Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří byli ochotni zavzpomínat na časopis Svědectví a souhlasili s poskytnutím rozhovoru. Dále chci poděkovat vedoucímu diplomové práce PhDr. Jakobovi Končelíkovi za podnětné rady a připomínky. Také děkuji PhDr. Martinovi Gromanovi, který mi dodal kontakt na paní Ivanu Tigridovou, se kterou se rozhovor bohužel nemohl uskutečnit vzhledem k jejímu vážnému zdravotnímu stavu.

Obsah

ÚVOD.....	10
1. CHARAKTERISTIKA OBDOBÍ VYDÁVÁNÍ PERIODIKA REVUE SVĚDECTVÍ - 50. AŽ 90. LÉTA 20. STOLETÍ V ČESKOSLOVENSKU A V EXILU, POLITICKÉ A SPOLEČENSKÉ ZMĚNY	11
1.1 ČESKOSLOVENSKO PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE	11
1.1.1 Únor 1948.....	11
1.1.2 50. léta	12
1.1.3 Měnová reforma	13
1.1.4 Rok 1956.....	13
1.1.5 Pražské jaro 1968.....	13
1.1.6 Charta 77.....	15
1.2 ČESKOSLOVENSKÝ EXIL OD ROKU 1948	18
1.2.1 Utečenecká střediska	19
1.2.2 Komunistická rozvědka.....	20
1.2.3 Rok 1968 a nová generace emigrantů	21
1.2.4 Exilová žurnalistika a odboj	22
1.2.5 Emigranti jako příslušníci ideologických skupin.....	25
1.2.6 Exilová žurnalistika po roce 1968.....	26
2. POPIS VÝZKUMNÉ METODY – ORÁLNÍ HISTORIE.....	27
2.1 POJEM A HISTORIE METODY.....	27
2.2.METODA	30
2.3 PRVNÍ KONTAKT.....	32
2.4 ZÁZNAM ROZHOVORU	33
2.4.1 Přepis a úprava rozhovoru	33
2.5 REDAKČNÍ ÚPRAVY	34
2.6 PAMĚŤ NARÁTORA A PSYCHOLOGICKÉ POZADÍ ROZHOVORU.....	34
2.7 INTERPRETACE ROZHOVORŮ	35
2.8 ORÁLNÍ HISTORIE V PŘÍPADĚ ČASOPISU SVĚDECTVÍ.....	36
3. VÝZKUM – CHARAKTERISTIKA A POPIS VYBRANÉHO PERIODIKA- SVĚDECTVÍ, ČTVRTLETNÍK PRO POLITIKU A KULTURU	37
3.1 OSOBNOST PAVLA TIGRIDA	37
3.2 REVUE SVĚDECTVÍ - ČTVRTLETNÍK PRO POLITIKU A KULTURU	41
3.2.1 Výměna redakční rady.....	44
3.2.2 Pražská čísla Svědectví.....	45
3.2.3 Struktura časopisu, rubriky	45
3.2.4 Předplatitelé, náklad	47
3.2.5 Poslední číslo.....	48
4. VÝZKUM - ROZHOVORY S PAMĚTNÍKY.....	49
4.1 PŘÍCHOD DO REDAKCE, EMIGRACE.....	51
4.2 PERSONÁLNÍ OBSAZENÍ REDAKCE, PRACOVNÍ POVINNOSTI ČLENŮ SVĚDECTVÍ.....	54
4.3 REDAKČNÍ RUTINY	56
4.4 DISTRIBUCE ČASOPISU DO ČESKOSLOVENSKA	59
4.5 DISTRIBUCE TEXTŮ Z ČESKOSLOVENSKA DO PAŘÍŽE	61
4.6 FINANCOVÁNÍ ČASOPISU SVĚDECTVÍ.....	63
4.7 SLEDOVÁNÍ STÁTNÍ BEZPEČNOSTÍ.....	65
4.8 Vliv Svědectví na politiku a kulturu v Československu	70
4.9 SVĚDECTVÍ PO ROCE 1989.....	74
ZÁVĚR.....	76
POUŽITÁ LITERATURA	78

Teze diplomové práce

Předpokládaný název práce:

Výpověď o Svědectví

Teze:

Cílem práce je popsat na základě archivních materiálů a spolupráce s pamětníky z řad členů redakce a spolupracovníků revue, principy fungování a společenské, politické a ekonomické zázemí revue Svědectví. Především bych se chtěla zaměřit na každodenní pracovní zkušenost a praxi exilové revue, chod redakce, výběr jejích členů a životní příběhy pamětníků. Mým cílem, na základě metody „oral history“ - tedy rozhovory s pamětníky, je popsat historii žurnalistiky revue, jež vycházela přes třicet let v zahraničí, její vliv na názory a smýšlení lidí v Československu, ale i v zahraničí a její přínos politický, kulturní a žurnalistický. Předpokládám, že se mi podaří oslovit Jana Pelce, Jiřího Guntoráda, Jiřího Kovtuna, Jacques Rupnika, Petra Voldána, paní Ivanu Tigridovou a další. Zároveň bych ráda upozornila, že se nemá jednat o biografii Pavla Tigrida, to je podle mého názoru příliš široké téma pro diplomovou práci. Stejně tak není mým záměrem provést obsahovou analýzu revue Svědectví.

Domnívám se, že toto téma nebylo dosud dostatečně zpracované, neboť patnáct let po skončení vydávání jsem nenašla toto téma zpracované, stejně tak jako je podle mého názoru opomíjena osobnost Pavla Tigrida. Přesto shledávám toto téma velice zajímavé, jak z hlediska žurnalistického, politického, tak z hlediska orální historie, pokud se zaměřím i na zážitky a zkušenosti emigrantů.

Výzkumné otázky: Dotazováním pamětníků hodlám ověřit předpoklad, že Svědectví vedené Pavlem Tigridem představovalo přínos do politického myšlení československého disentu.

Metoda práce: rozhovory s pamětníky (oral history)

Předpokládaná osnova práce:

1/ Uvedení do tématu, popis metod

- 2/ Dějinné zakotvení - charakteristika období vydávání periodika revue Svědectví- 50. až 90. léta 20. století v Československu a v exilu, politické a společenské změny
- 3/ Výzkum – charakteristika a popis vybraného periodika- témata, rubriky, příspěvky, redakční rada
- 4/ Rozhovory s pamětníky – příchod do redakce, každodenní praxe, novinářské rutiny, vedení revue, spolupráce s ostatními, distribuce revue do Československa a do exilu, sledování StB, osobní příběhy, emigrace, vzpomínky na šéfredaktora Pavla Tigrida
- 5/ Shrnutí, závěr
- 6/ Přílohy (dokumenty, tabulky, apod.)

Předpokládané prameny a literatura:

Svědectví: Čtvrtletník pro politiku a kulturu, ročníky 1956 až 1992 – zdrojem je knihovna exilu a samizdatu Libri prohibiti vedená Jiřím Gruntorádem

Bárta, M.: Československo roku 1968 ; Díl 2. Počátky normalizace , Parta 1993

Brouček, S., Hrubý K., Měšťan, A.: Emigrace a exil jako způsob života : II.

Symposium O českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu: konference zahraničních Čechů, Karolinum ; Etnologický ústav Akademie věd ČR v Praze, Praha, 2001

Fidelius, P.: Řeč komunistické moci , Triáda, Praha 1998

Jirásek, Z.: Československá pouť emigrace a počátky exilu , Prius, Brno 1999

Kaplan, K.: Československo v letech 1953-1966 ; Část 3. Společenská krize a kořeny reformy, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1992

Kaplan, K.: Kronika komunistického Československa : doba tání 1953, Barrister & Principal, Brno 2005

Kaplan, K.: Nekrvavá revoluce, Mladá fronta, Praha 1993

Otáhal, M.: Normalizace 1969-1989 , Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2002

Otáhal, M.: Ferdinand Peroutka muž přítomnosti : Slovo k historii: Sešity k poznání národní minulosti, Melantrich, Praha 1992

Otáhal, M.: Opozice, moc, společnost 1969-1989 : Příspěvek k dějinám "normalizace", Maxdorf, Praha 1994

Otáhal, M.: Podíl tvůrčí inteligence na pádu komunismu, Doplněk, Brno 1999

Peroutková, S.: Třetí ženou svého muže : třiatřicet let s Ferdinandem Peroutkou, Dokořán ; Máj, Praha 2005

Tigríd, P.: Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu, Odeon, Praha 1990

Tigríd, P.: Dnešek je váš, zítřek je náš : dělnické revolty v komunistických zemích, Vokno, Praha 1990

Tigríd, P.: Politická emigrace v atomovém věku, Prostor, Praha 1990

Tigríd, P.: Jak to šlo : Komentáře k událostem 1992-1993, Lidové noviny, Praha 1993

Tigríd, P.: Glosy o české politice 1996, Radioservis, Praha 2000

Tigríd, P.: Marx na Hradčanech, Barrister & Principal, Brno 2001

Trapl, M.: Exil po únoru 1948, Olomouc 1996

Vaněk, M.: Orální historie ve výzkumu soudobých dějin. Centrum orální historie ÚSD, Praha 2004.

Vaněk, M., Urbášek, P.: Vítězové? Poražení?, Životopisná interview I.díl Disent v období tzv. normalizace II.díl Politické elity v období tzv. normalizace , Prostor, Praha 2005

Vaněk, M.: Ostrůvky svobody : kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ; Votobia, Praha 2002

Vykoukal, J., Litera, B., Tejchman, M.: Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989, Libri, Praha 2000

V Praze, dne 23. 1. 2007

Jméno a podpis žadatele:
Pavla Vírová

Jméno a podpis vedoucího práce:
PhDr. Jakub Končelík

Úvod

Podnětem ke zpracování tématu revue *Svědectví* byl pro mne článek v Lidových novinách, ze dne 21. října 2006 „*Tajemné Svědectví Pavla Tigrida*“ od Petra Zídka. Na příkladu života Pavla Tigrida lze v podstatě sledovat dějiny Československa ve 20. století. Člověk narozený za první světové války, žid, který musel utéci před Hitlerem a který přišel v koncentračním táboře téměř o celou rodinu, muž, který se vrací po válce do Československa, aby zde pobyl velice krátkou dobu. Nesouhlas s politikou komunistické strany mu vysloužil vězení, před kterým však stihl utéct. Muž, který strávil velkou část života mimo zemi, kde se narodil a s níž se cítil velmi spjat, nezapomněl na Československo a celou dobu se snažil zdejší obyvatele podpořit a činit, co bylo v jeho silách, aby upozornil na politickou situaci Československa

Přes třicet pět let tento muž zasvětil vydávání časopisu určeného primárně nikoli pro emigranty, ale pro čtenáře v Československu.

O časopise *Svědectví* již byla napsána diplomová práce a to Martinem Danešem v roce 1986 na Institutu novinářství v Paříži. Je však psána ve francouzštině, kterou bohužel neovládám. Navíc není založena na rozhovorech s pamětníky. Uběhlo patnáct let od vydání posledního čísla revue *Svědectví* a od té doby se tomuto tématu, dle mého zjištění, šířeji nikdo nevěnoval. Pro metodu orální historie jsem se rozhodla, neboť v tomto přístupu spatřuji zajímavý přínos informací z pohledu účastníků a jejich zkušeností. Myslím, že v případě obsahové analýzy či jiné kvantitativní metody použité pro výzkum časopisu nehrozí prodlení tolik, jako při snaze zaznamenat životní příběhy a zážitky lidí. Bohužel, hlavního aktéra, tedy šéfredaktora a zakladatele tohoto časopisu, Pavla Tigrida, již vyslechnout nelze, neboť zemřel v roce 2003. Tím více pokládám za důležité pokusit se zaznamenat vzpomínky bývalých členů, přispěvatelů, přátel Pavla Tigrida, a dalších osob, které časopis podporovaly různými způsoby (finančně, podílely se na ilegální distribuci *Svědectví* do Československa) nebo naopak lidí, kteří se snažili *Svědectví* zkompromitovat a zabránit tomu, aby se dostalo ke čtenářům v Československu.

Na začátku této diplomové práce uvádím stručné připomenutí charakteristiky doby, během níž byl časopis *Svědectví* vydáván. Zde popisuji, dle mého názoru, známá fakta, proto se jim nevěnuji obsáhleji. Zajímavějším a především více spojeným tématem s touto prací pokládám problematiku exilu, zejména pak problematiku vydávání exilového tisku a literatury. Výzkumnou metodou diplomové práce *Výpověď o Svědectví* byla orální historie, jíž

se věnuji v následující kapitole. Zjištěná fakta a informace za pomoci orální historie uvádím ve 3. a 4. kapitole.

Cílem této práce je snaha ukázat, jaký vliv mělo Svědectví na kulturu, politiku a především životy konkrétních osob v Československu a čím bylo výjimečně oproti ostatním exilovým periodikům. Dále v textu je popsáno, nakolik bylo *Svědectví* spjato s Pavlem Tigridem, proto je možné, že čtenář může mít na několika místech pocit, že se příliš věnuji jeho osobnosti. Pokládám to za pochopitelné, ale právě toto považuji za důležité popsat. Nakolik se Pavel Tigrid věnoval *Svědectví* a jakým způsobem ho vedl.

Poznámka k formální úpravě textu: *Kurzívou* uvádím v textu názvy organizací, publikací, tištěných periodik a citace. Tučně uvádím jména osob, jež jsem na daném místě textu považovala za důležité zvýraznit.

1. Charakteristika období vydávání periodika revue Svědectví - 50. až 90. léta 20. století v Československu a v exilu, politické a společenské změny

1.1 Československo po 2. světové válce

Na podobě poválečného Československa se podepsalo několik faktorů, kterými byly hospodářská krize 30. let, vědomí prohry v případě Mnichovské dohody a také změny v mezinárodním postavení země. V počátečním období po válce navázalo Československo na evropské tradice a do určité míry i na nové ekonomické a sociální ideje vyspělých zemí.¹ Změna v myšlení a politické orientaci Edvarda Beneše se vysvětluje důsledky zklamání z Mnichova a zrady západních mocností. Do jisté míry jeho názory na sovětskou poválečnou politiku byly iluzemi, neboť se domníval, že dojde k její demokratizaci.²

1.1.1 Únor 1948

V roce 1947 spustila KSC náborovou kampaň, která přivedla do strany téměř 150 tisíc nových členů. Převzetí moci komunisty v únoru roku 1948 proběhlo celkem v pokoji, pouze využili existujících institucionálních cest. Hrozba intervence sovětských vojsk nejspíš ovlivňovala rozhodování hlavních aktérů této události, ale faktem je, že KSC získala moc bez

---

¹ srov. Kalinová, I.: Východiska, očekávání a realita poválečné doby, s. 25

² srov. Tamtéž, s. 28 - 29

zásahu sovětských vojsk v Československu. Od 28. února 1948 až do konce roku postupovala KSCĚ rychle a vcelku obezřetně, strana byla jednotná v programu i v taktice. 9. května 1948 si dali komunisté schválit novou Ústavu.³

1.1.2 50. léta

Od roku 1948 se uvnitř KSCĚ dělící linka mezi zastánci prosovětského internacionalismu a orientací na národní realitu často shodovala s dělící aurou mezi dělnickými kádry a komunistickými intelektuály. Mezi činiteli, kteří si dovolili nesouhlasit s Moskvou byli například doktor Bohumír Šmeral a Jan Šverma, Josef Guttman a Závaš Kalandra. Lidé jako Klement Gottwald, Antonín Zápotocký nebo Antonín Novotný v pozdější etapě, byli skvělým příkladem konformismu a oddanosti sovětskému vedení. Státní aparát byl téměř zcela pod kontrolou KSCĚ, která si zajistila nadvládu v dělnické třídě ovládnutím jednotných odborů, což zajistilo úspěch pozdějšího převzetí moci.⁴

V červnu 1950 se konal proces se skupinou Milady Horákové, ve kterém nakonec byly vyneseny čtyři rozsudky smrti. Ostatní členové této skupiny dostali trest odnětí svobody na mnoho let. Tito lidé byli obžalováni z velezrady, zaprodání republiky a z dalších podobných činů. Tento proces měl stěžejní význam pro období 1948 až 1954, za prvé byl největší počtem obětí i vyměřených trestů. Na začátku tohoto procesu se předpokládalo, že půjde o proces podobný předešlým, ale mezinárodní okolnosti jej učinily tak výrazně odlišným. V době zatčení skupiny Milady Horákové totiž přišli do Prahy sovětské poradci.⁵

Výroba politických procesů patřila v době zakládání *Státní bezpečnosti* k jejím hlavním činnostem. Od roku 1948 již byla ustanovena jako samostatná mocenskopolitická síla, která v důsledku svých metod stanula při vlivu na některé události ve společnosti na stejné úrovni jako komunistické vedení. Státní bezpečnost se těšila výsadnímu postavení, jejím objektem zájmu se stali i někteří ministři. Po převratu v roce 1948 se počet jejích členů zvyšoval, na počátku roku 1950 jich bylo asi 9 tisíc. O jejich kvalifikaci svědčí fakt, že z 8698 míst určených pro důstojníky jich jen 470 mělo požadované vzdělání a schopnosti.⁶

V roce 1953 zemřel Stalin a několik málo dní po něm Klement Gottwald. Na místo Gottwalda v Československu nastoupil Antonín Zápotocký. V Moskvě vyhrál boj o moc Nulita Chruščov. Destalinizace v Československu probíhala pomaleji a opatrněji než

³ srov. Kaplan, K.: *Nekrvavá revoluce*, s. 96

⁴ srov. Rupnik, J.: *Dějiny Komunistické strany Československa*, s. 252 -253

⁵ srov. Kaplan, K.: *Nekrvavá revoluce*, s. 272

⁶ srov. Kaplan, K.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 173

v okolních zemích. V průběhu politických procesů však tato vládnoucí skupina byla taktéž u moci a byla za ně tedy zodpovědná. Paradoxně měli tito lidé hodnotit a znovu otvírat procesy, které konstruovaly. Mezinárodní tlak, ale i tlak vlastních občanů nutil tyto vedoucí funkcionáře situaci řešit, ale takovým způsobem, že nevinní lidé jsou sice propuštěni, ale nesahalo se na podstatu procesů. Vedení KSC rehabilitace procesů odkládalo a navíc se na nevinně propuštěné dále dívalo jako na osoby přinejmenším podezřelé a nespolehlivé.⁷

1.1.3 Měnová reforma

Občany Československa v červnu roku 1953 zasáhla měnová reforma 1953, jež měla vyřešit stále rostoucí potíže s klesající životní úrovní obyvatel a problémy v hospodaření státu. Ke dni 31.5. 1953 bylo oběživo ve starých penězích v hodnotě 52 miliard Kčs, nových peněz bylo vydáno 1,4 miliardy Kčs, z čehož jen polovina byla vydána v poměru 1:5. Sociální důsledky reformy pocítili všichni občané, nejvíce rodiny s dětmi, dělníci z odvětví těžkého průmyslu a penzisté. Oficiální propaganda se bránila prohlášeními, že reforma je namířena proti zbytkům buržoazie, snažíce se znehodnotit její úspory a bránící se tak jejímu zhojbnému vlivu na hospodářství. Podle oficiálních statistik nespokojenost s peněžní reformou vyvolala stávkou ve 129 závodech po dobu jednoho až tří dní. V několika městech stávka vyústila v demonstrace a pouliční nepokoje, největšího rozsahu byla demonstrace v Plzni.⁸

1.1.4 Rok 1956

Události v Polsku a Maďarsku v roce 1956 byly prvním výrazným upozorněním na krizi sovětského bloku. V té době končila jeho první etapa, která se vyznačovala utvářením struktur režimu. Polské a maďarské události povzbuzovaly k možnému společnému postupu zemí střední Evropy, jež patřily pod Sovětský svaz. Avšak Československo se k Polsku a Maďarsku nepřidalo, navíc sehrálo jakousi úlohu, která dopomohla k rozdělení těchto dvou zemí. Tuto úlohu si Československo zvolilo samo, například tím, že poskytlo iniciativně azyl maďarským politikům, kteří byli odstaveni.⁹

1.1.5 Pražské jaro 1968

Druhá polovina šedesátých let, kdy byl prezidentem Antonín Novotný, byla pro Československo krizová, především z hlediska hospodářské situace. V roce 1967 bylo vedení

---

⁷ srov. Pelikán, J.: Potlačená zpráva, s. 31

⁸ srov. Štěpánek, Z.: Utajené povstání 1953, s. 6-9

⁹ srov. Kaplan, K.: Československo poloviny 50. let in Sborník k setkání k 25. výročí Svědectví ve Frankenu, s. 32-33

KSC podrobena kritice na *Sjezdu spisovatelů*. Dalo by se říci, že tento sjezd v podstatě odstartoval další vlnu kritiky státu. V lednu 1968 Antonín Novotný složil funkci a jednomyslně byl zvolen prvním tajemníkem ÚV KSC Alexander Dubček. *Akční program*, dokument z dubna 1968 přijatý na zasedání ÚV KSC, sliboval reformu socialistického režimu. Akční program však sliboval splnit pouze malou část toho, co si přáli kritici režimu. Přesto je dobré zmínit, že v dějinách KSC se jednalo o zcela určitě revoluční počín, který byl ke své původní ideologii v jistých bodech velmi vzdálený. To však nic nezměnilo na tom, že byl již pouhou reakcí na změny, které se děly mimo vedení strany a státu.¹⁰

Uvolnění režimu dovolilo kultuře v Československu zažít jakýsi „rozkvět“. Zejména film, který se cenil v té době i na mezinárodní úrovni, ale také literatura a divadlo předváděly odvážnější díla. Velký vliv na náladu ve společnosti měly tzv. kulturně – politické týdeníky: *Literární noviny*, *Kulturní život*, *Kulturní tvorba* a další. Na začátku šedesátých let byl jejich náklad zhruba čtyřicet tisíc a stále rostl. Do roku 1953 nebyla v Československu oficiálně cenzura, ale fungovala cenzura předběžná. Šéfredaktoři tedy rozhodovali o textech k uveřejnění dle vládnoucí ideologie. Poté cenzura existovala, ale utajeně, a v roce 1966 byla částečně legalizována. Tím pádem již rizika nebyla přítomna na straně redakce, za vytištěný text zcela odpovídala cenzura. To mělo za následek ten fakt, že se redaktoři přestali tolik kontrolovat v autocenzuře.¹¹ Pavel Tigrid v knize *Politická emigrace v atomovém věku* vyjadřuje nadšení z dění v Československu na jaře 1968, které panovalo mezi emigranty. Řada lidí se dokonce vrátila domů, někteří opravdu zůstali, jiní navštívili své rodiny a přátele. Poprvé od roku 1948 měli také možnost politicky profilovaní emigranti formulovat své názory na zásadní otázky v *Literárních novinách* či v bratislavském rozhlasu. V některých exilových redakcích se prý uvažovalo do té míry, že jich za chvíli nebude třeba, neboť proč psát v exilu, když bude možnost psát volně do *Literárních novin*, bude-li rozhlas necenzurovaný. Pro československé emigranty šlo o jistý symbol, právě dvacet let poté, kdy opustili republiku, se zhroutil stalinismus. Ale samozřejmě se objevili i tací, kteří o Pražském jaru pochybovali, z podstaty totalitního režimu nevěřili v úspěch, i kdyby nezakročil vojensky Sovětský svaz.¹²

V červnu 1968 otiskly *Literární listy*, *Mladá fronta*, *Práce* a *Zemědělské noviny* manifest *Dva tisíce slov*, který sepsal Ludvík Vaculík. Občané manifest hojně podepisovali a

¹⁰ srov. Pithart, P.: *Osmašedesátý*, s. 65

¹¹ srov. Tamtéž, s. 49

¹² srov. Tigrid, P.: *Politická emigrace v atomovém věku*, s. 83 - 84

počtem převyšovali reakce těch, kteří se zastávali vedení ÚV KSČ.¹³ Od května 1968 začalo přibývat v Praze návštěv ze Sovětského svazu. Alexander Dubček se po návratu z Moskvy snažil občany Československa přesvědčit, že zvěsti o intervenci jsou zcela bez reálného podkladu.¹⁴ 21. srpna 1968 došlo k invazi Československa vojsky Varšavské smlouvy. Tímto aktem byl zastaven pokus o reformu socialismu v Československu. V řadách KSČ proběhlo od roku 1968 a především v letech 1969-1970 důsledné prověřování loajality. Spousta členů komunistické strany byla vyhozena, velká část jich odešla dobrovolně. V období 1969 až 1989 bylo v Československu pro trestné činy proti republice odsouzeno 110 tisíc osob. Toto číslo je tak vysoké z toho důvodu, protože se dle paragrafu 109 o opuštění republiky vztahoval také na exulanty. Pokud se z tohoto čísla odečtou lidé, kteří opustili Československo, reálně odsouzeno bylo 4 785 osob.¹⁵ Těsně po srpnu 1968 byly stále otevřené hranice a teprve na jaře 1969 byla obnovena cenzura. Tzv. normalizace československé společnosti začala pozvolna po srpnové invazi, poté následovalo období příprav v KSČ a o plném ovládnutí mocenských orgánů promoskevskou skupinou „normalizátorů“ v čele s Gustavem Husákem lze hovořit až od roku 1972.¹⁶

1.1.6 Charta 77

V polovině sedmdesátých let se vztahy mezi velmocemi, ale také mezi zeměmi komunistické střední a východní Evropy lehce proměnily, výsledkem těchto změn byl Závěrečný akt helsinské *Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě* (1. srpna 1975). Dne 1. ledna roku 1977 bylo založeno otevřené, neanonymní, občanské hnutí *Charta 77*, které spojovalo úsilí o respektování občanských a lidských práv (která zaručují mezinárodní pakty, Závěrečný akt helsinské konference a mnoho dalších dokumentů proti válkám, násilí a sociálnímu i duchovnímu útlaku, které jsou souhrnně vyjádřeny ve Všeobecné deklaraci lidských práv OSN v Československu, ale i ve světě. *Charta 77* měla nejspíš v cizině ohlas větší než doma. *Charta 77* nebyla organizací, neměla tedy žádné stanovy, stálé orgány a organizačně podmíněné členství. V *Prohlášení Charty 77* je uvedeno, že se nejedná o základnu opozičního politického hnutí, nemá proto vlastní program, pouze chce vést dialog

¹³ srov. Havlíček, D: Jaro na krku, Zázitky ze zákulisí sekretariátu ÚV KSČ od června do prosince 1968, s. 78

¹⁴ srov. Tamtéž, s. 38

¹⁵ srov. Cuhra, J.: Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969-1972, s.10

¹⁶ srov. Otáhal, M.: Opozice, moc, společnost 1969-1989, Příspěvek k dějinám „normalizace“, s. 11

s politickou a státní mocí a to především tím způsobem, že upozorňuje na konkrétní případy porušování lidských a občanských práv.¹⁷

„Základní prohlášení Charty 77 bylo a je historické hlavně tím, že se na něm uvnitř politicky rozervané společnosti shodli lidé zcela odlišných biografí, názorů a vyznání. Pochopili, že pro budoucnost nejen národních komunit, ale celého rozděleného světa je přednostně důležité hledat společné civilizační a duchovní statky, mezi něž tradičně patří občanská a lidská práva každého jednotlivce.“¹⁸

Bezprostředním podnětem na cestě k Chartě bylo setkání lidí u soudu s hudební skupinou *Plastic people of the Universe* na podzim 1976. Dne 6. ledna, měli Václav Havel, Pavel Landovský a Ludvík Vaculík odevzdat *Prohlášení Charty* do *Federálního shromáždění*, na předsednictvo vlády a do ČTK, zastavila je však *Státní bezpečnost*. *Prohlášení Charty* bylo zabaveno a všichni tři byli předvedeni k policejním výslechům. *Prohlášení* příslušným institucím doručil druhého dne Jan Patočka, který zemřel několik dní poté, vyčerpán několikahodinovými policejními výslechy. *Státní bezpečnost* vydala 11. ledna usnesení, v němž rozšířila trestní stíhání proti Chartě o poškozování zájmů republiky v cizině rozšiřováním nepravdivých zpráv. Proto se prvními vězni stali spisovatelé Václav Havel, Jiří Lederer, František Pavlíček a Ota Ornest, trestně stíhaní za literaturu. Ohlas ve světě byl obrovský, význam Charty byl srovnáván s Pražským jarem. Přesto však lze říci, že zájem o ní brzy opadl, zmínky o Chartě 77 se objevovaly pouze sporadicky, pouze když probíhal soud s některým disidentem.¹⁹

Dalším tažením proti Chartě bylo prohlášení pěti uměleckých svazů v Národním divadle v Praze, kde bylo přijato slavnostní svolání, jímž umělci měli podpořit *Komunistickou stranu*. Pod toto prohlášení, později označené jako *Anticharta*, se před televizními kamerami a zraky celého národa podepsali mnozí českoslovenští umělci.²⁰

Za Chartu se postavila *Rada svobodného Československa* a další významné zahraniční organizace Čechů a Slováků. Neocenitelnou pomoc Chartě poskytovaly zahraniční agentury, zejména pak české vysílání *Hlasu Ameriky*, *Svobodné Evropy*, *BBC*, aj. Mezinárodní publicitu věnovaly Chartě organizace zabývající se porušováním lidských práv, např. *Amnesty International* a *Helsinki Watch*. *Nadace Charty 77*, která sídlila ve Švédsku, agentura *Palach*

¹⁷ srov. Prečan, V.: *Charta 77, od morální k demokratické revoluci*, s. 12

¹⁸ Kohout, P., Mlynář, Z., Němec, J.: *Vídeňské prohlášení tří signatářů k výročí Charty 77*, in Prečan, V.: *Charta 77, od morální k demokratické revoluci*, s. 157

¹⁹ srov. Skilling, G. in Prečan, V.: *Charta 77, od morální k demokratické revoluci* s. 186

²⁰ srov. Text anticharty, <http://www.totalita.cz/texty/ch77antit.php>

Press v Londýně a tisková služba Ivana Medka ve Vídni také poskytovaly materiály o *Chartě* světovým médiím.²¹

Vilém Prečan založil *Československé dokumentační středisko* v Scheinfeldu, kde shromažďoval a distribuoval veškeré materiály *Charty*, početné samizdaty a exilovou zahraniční literaturu. 27. dubna 1978 byl založen *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných* (VONS), v jehož čele stálo 17, od r. 1980 již 30 členů. Hlavním úkolem VONS bylo dokumentování všech policejních a soudních represí především lidí, kteří podepsali Chartu 77, o nichž podával informace ve svých sděleních. V květnu 1979 byla uskutečněna na VONS policejní razie. Bylo zatčeno 10 členů VONS. V říjnu 1979 proběhl soud se šesti členy VONS, v němž byli k trestu odnětí svobody odsouzeni Petr Uhl, Václav Havel a Václav Benda, Otta Bednářová a Jiří Dienstbier a Dana Němcová podmíněně. V důsledku skandálu, který vyvolal proces se členy VONS v zahraničí, vládní a straníční představitelé změnili svůj postoj k *Chartě* a upustili od přímého útoku.²²

V listopadu 1980 bylo zastaveno trestní stíhání *Charty* s odůvodněním, že *Prohlášení Charty 77* nenabývalo na veřejnosti velkého významu. V r. 1988 zemřeli po pobytu ve vězení spisovatel Jaromír Šavrd a Pavel Wonka. K 20. výročí upálení Jana Palacha v roce 1989 se konal „Palachův týden“.²³

Hospodářská a ekonomická situace země byly ve vážné krizi, čtyřicet let plánovaného hospodářství zanechalo neblahé následky. Komunistická vláda se orientovala stále na intenzivní rozvoj a restauraci tradiční podoby systému centrálního plánování. V období normalizace fungovalo centrální plánování mnohem hůře než v padesátých letech, neboť tehdy byly ve vedení kádry věrné straně. V době normalizace se mezi lidmi, kteří mají přístup ke zdrojům táhla jakási „solidárnost“ napříč celým výrobním hospodářstvím, což znamenalo, že mnoho z nich si přilepšilo především pro svou vlastní potřebu.²⁴ *Charta 77* se pro exil svou činností otevřela možnost podpory opozice, která je účelná a konstituovaná. Náklad exilových časopisů distribuovaných do Československa stoupal a výrazně se zlepšil kontakt československých občanů v emigraci s občany doma.²⁵

---

²¹ srov. Skilling, G. in Prečan, V.: *Charta 77, od morální k demokratické revoluci*, s. 188

²² srov. *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných* (VONS), <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/vons.php>

²³ zdroj: *Charta 77 – Dokumenty* <http://www.charta2007.cz/index.php?sh=dokum/1>

²⁴ srov. Turek, O.: *Plánované hospodářství*, in. ed. *Proč jsme v listopadu vyšli do ulic*, s. 73-74

²⁵ srov. Příbáň, M.: *Československé krajské a exilové noviny a časopisy po roce 1945*, s. 28

1.2 Československý exil od roku 1948

Podmínky pro útěk z republiky se v průběhu poúnorových měsíců a posléze i roků čím dál více zhoršovaly v souvislosti s vybudováním stále dokonalejších signalizačních a zátarasových zařízení. Někteří významní představitelé komunistické strany přesto tvrdili, že pro jejich politické protivníky není nic jednoduššího, než odejít ze země. Například Václav Kopecký se v knize *ČSR a KSČ* vyjádřil v tom smyslu, že Klement Gottwald se pouze usmíval, když slyšel o odchodu dalšího nekomunistického politika. Situace ale nebyla tak jasná. Klement Gottwald prý byl zpočátku relativně liberální v názoru na útky občanů za hranice. Do popředí se však dostávaly příkazy z ústředního vedení *Státní bezpečnosti*, a právě její představitelé se v této záležitosti s premiérem (a později prezidentem) Gottwaldem názorově rozcházel. Prakticky všechny prominentní osobnosti byly hned po Únorovém převratu *StB* sledovány.²⁶ Od konce války se o *Displaced Persons* (osoby bez domova, utečence) starala organizace *Spojených národů*, *International Refugee Organization* (IRO), která se však starala pouze o osoby postižené válkou. Českoslovenští občané byli tím pádem první masovou emigrací, jež přišla o domov v důsledku politického převratu. *IRO* tedy nezvládla přijímat české a slovenské emigranty do svých dobře vybavených táborů.²⁷

V letech 1948 až 1951 opustilo Československo 25 350 občanů, v období 1952 až 1963 to bylo již jen 3030 osob. Majetek, který v Československu zanechali se dle zákona č. 23/1948 Sb. buď převáděl na stát (pokud bylo shledáno, že má historickou, kulturní nebo vědeckou hodnotu). Zbylý majetek se pak rozdělil mezi osoby, které si o něj zažádaly tzv. „výprosci“, z nichž většina byla zaměstnanci ministerstva vnitra. Často se tento majetek také rozprodal ještě dříve, než došlo k vynesení soudního rozsudku. Příbuzní a přátelé uprchlíků byli v této době vystaveni psychickému tlaku, odsouzení ze strany zaměstnavatele, úřadů, a byli téměř neustále pod dohledem *StB* a *SNB*. Nejvíce postiženi byli příbuzní představitelů exilových organizací. Pro ně vypracovala *StB* v roce 1952 „*Návrh na preventivní opatření proti příbuzným prominentních uprchlíků a preventivní represivní opatření proti zbytkům buržoazie, které se staví záporně k lidově-demokratickému zřízení v Československu.*“²⁸

---

²⁶ srov. Jirásek, Z.: Československá poúnorová emigrace a počátky exilu, s. 11

²⁷ srov. Tigrid, P.: Marx na Hradčanech, s. 69

²⁸ srov. Kratochvíl, J.: Český a slovenský exil 20. století, s. 124

1.2.1 Utečenecká střediska

Utečenecká střediska v Německu a Rakousku lze označit za jakýsi první směr, kam směřovali všichni emigranti. Druhým stupněm byla například Francie, a především Paříž. Z Německa přišel Pavel Tigrid, Julius Firt, Ivo Ducháček, gen. Sergej Ingr a další. Tito lidé pak tvořili *Československý výbor pro podporu československých politických uprchlíků*.²⁹

Snem mnoha utečenců byly Spojené státy americké. Ty však v této době uplatňovaly poměrně přísné přistěhovalecké předpisy (v roce 1948 na základě zákona přijaly celkem 200 tisíc osob). Ale zásluhou dr. Jána Papánka prezident Harry Truman v květnu 1948 rozhodl, že Spojené státy pro tento rok přijmou nad limit plynoucí z kongresových zákonů 2 000 osob z řad českých a slovenských občanů.³⁰ Počátkem srpna roku 1948 proběhly v utečeneckých střediscích volby předsedů jednotlivých organizačních výborů. To bylo završeno vytvořením *Československého sdružení demokratických sil* v Německu. Ale již v této chvíli vznikly určité rozpory mezi exulanty. Jisté řešení navrhl představitel studentů Emil Randsorf, který se stal jednou z vedoucích osobností československého exilu po Únoru 1948. Vidina mezinárodního vývoje, který povede k nové válce, přispěla ke sporům v československém exilu. Vzájemně se obviňovali i ze starých záležitostí jako kdo je více vinen za pád první republiky, za Košický vládní program, odsun Němců atd. *Rada svobodného Československa* se sídlem ve Washingtonu a s oblastními sbory v Londýně a Paříži byla pouhým kompromisem, slepeným tak, aby vypadal jako dohoda. Nikdy se v podstatě nedospělo v *Radě* k dohodě, kdo může být členem tzv. *Výboru*, který jediný měl rozhodovací pravomoc. Dlužno ovšem říci, že československá *Rada* byla první exilovou reprezentací ze států střední a východní Evropy, v nichž se komunisté naplno ujali moci. Jejím předsedou se stal Petr Zenkl, místopředsedou Josef Lettrich, v předsednictvu působili mimo jiné: Arnošt Heidrich, Štefan Osuský, Ján Papánek, Ferdinand Peroutka, Josef Černý a další.³¹

Opozičním tělesem vůči *Radě* se stal *Český národní výbor* v Londýně, který reprezentoval hnutí *Za svobodu*, které v roce 1945 založil generál Lev Prchala. Prchalovi pomocníci vydávali pouze krátký čas časopisy *Novočeský kompas* a *Novočeský meč*, protože byli obviněni ze spolupráce s nacisty a vydáni do Československa. V padesátých letech byl *Výbor* spíše ignorován mnoha exulanty a na začátku šedesátých let zemřel Lev Prchala, což znemožnilo pokus o zvýšení aktivity *Výboru*.³²

---

²⁹ srov. Jirásek, Z.: Československá poúnorová emigrace a počátky exilu, s. 33 - 34

³⁰ srov. Tamtéž, s. 36

³¹ srov. Kratochvíl, J.: Český a slovenský exil 20. století, s. 34-35

³² srov. Pribáň, M.: Československé krajanské a exilové noviny a časopisy po roce 1945, s. 14

Ján Papánek, zakladatel *Amerického fondu pro československé uprchlíky*³³ (dále v textu i *Amerického fondu*) několikrát podal protest u OSN proti puči převzetí moci *Komunistickou stranou* v Československu. Žádal o vyšetření této situace, přičemž upozorňoval na fakt, že převrat byl dopředu připraven a proběhl za účasti Sovětského svazu. Tím bylo podle Papánka zasaženo do vnitřních záležitostí členského státu OSN jiným státem. Jeho první protest byl zamítnut Trygve Liem, který po setkání s prezidentem Edvardem Benešem a ministrem Janem Masarykem prohlásil, že situace nevyžaduje zásah organizace OSN. Podruhé protestoval Ján Papánek poté, co se dozvěděl o smrti Jana Masaryka. Také tentokrát Trygve Lie nechtěl tomuto požadavku vyhovět, ale pomohl Henán Santa Cruz, delegát republiky Chile, který požádal generálního tajemníka OSN o předložení Papánkovy protestní nóty *Radě bezpečnosti*. Projednávání tohoto procesu trvalo od 22. března 1948 do 26. května 1948, kdy Sovětský svaz použil právo veta, aby znemožnil vyšetřování puče v Československu. Tím se převzetí moci komunisti v únoru 1948 v Československu stalo jedním z nevyřízených bodů agendy OSN pro dalších osm let, dokud nebyl z agendy Rady bezpečnosti vymazán. Tím zmizel důkaz o neschopnosti OSN jen několik let poté, co tato organizace vznikla.³⁴

1.2.2 Komunistická rozvědka

Rozvědku ministerstva vnitra (sektor Bab) řídili prověřeni komunisté, mající často zkušenosti ze zahraničí (např. z interbrigád ve španělské občanské válce). Cíli rozvědky byli především členové předúnorové pravicové emigrace a aktivní sudetští Němci. Po roce 1948 se rozvědka zaměřila také na západní demokratické zpravodajské služby, samozřejmě pounorovou emigraci, Jugoslávii a trockisty. V té době měla v zahraničí málo spolupracovníků a musela spoléhat na informace dostupné z tisku a veřejně přístupných dokumentů. Ministerstvo vnitra kvůli potřebám rozvědky muselo komunikovat s ministerstvem zahraničních věcí, kde v té době působil Artur London. Právě on pomohl ke kontaktům se členy komunistických stran ve Francii a Švýcarsku, kteří však nepřinesli mnoho užitečných informací. Několikrát došlo k tomu, že sektor Bab unesl československé občany,

---

³³ První kancelář, jež měla pomáhat československým uprchlíkům otevřel Ján Papánek v dubnu 1948 na Broadwayi v New Yorku. 14. dubna 1948 byl informován o založení *Československého pomocného výboru pro politické uprchlíky* v Londýně, jež se měl stát ústředím pomoci. 26. dubna 1948 požádal Papánek o registraci organizace *Americký fond pro československé uprchlíky* v hlavním městě státu New York v Albany. Činnost měla být zcela dobrovolná. Povolení k činnosti bylo uděleno už 3. května 1948. Zdroj: Jeřábek, V.: Českoslovenští uprchlíci ve studené válce, s. 23 -24

³⁴ srov. Jeřábek, V.: Českoslovenští uprchlíci ve studené válce, s. 22

kteří emigrovali, zpět do vlasti. Mezi úspěšně provedené únosy patří třeba únos Josefa Vávry-Staříka z Vídně v roce 1949, Wilhelma Söhnela z Rakouska v roce 1950 a Josefa Fořta z Berlína také v roce 1950. V roce 1951 proběhla na ministerstvu národní bezpečnosti čistka a byl zatčen velitel sektoru Bab, Oskar Valeš. Tomu byla přiřčena záměrná sabotáž řízná Rudolfem Slánským. Sektor Bab vykazoval větší výsledky práce až po nástupu Rudolfa Baráka na post ministra vnitra v roce 1953. *Rozvědka* získala další úkoly, jako začít působit rozkladně na československou emigraci a zneškodňovat činnost emigrantů. V listopadu 1953 měla rozvědka v zahraničí 36 agentů, s dalšími 35 agenty nebyla ve spojení. V červnu 1954 už počet agentů v zahraničí stoupl na 82.³⁵

1.2.3 Rok 1968 a nová generace emigrantů

Po 21. srpnu roku 1968 byl *Americký fond* zavalen dotazy od občanů Československa, kteří se v té době nacházeli ve Spojených státech. Bylo jim sděleno, že se musí rozhodnout, zda se chtějí vrátit hned či vyčkat, jak se situace v Československu vyvine. Velká řada z nich vyčkávala. V Evropě bylo ve stejné situaci dalších asi 80 000 Čechoslováků a několik dalších tisíc na dalších kontinentech.³⁶

Občanů Československa, kteří odešli ze země po srpnu 1968, bylo zhruba sto tisíc. Dají se rozdělit na tři skupiny: lidé pronásledovaní a diskriminovaní režimem, kteří využili vcelku snadného odchodu, neboť v zemi panoval zmatek a na hranicích nebyla tak přísná kontrola. Druhou skupinu tvořili lidé, kteří emigrovali hlavně z důvodu, aby je kádrová politika *KSC* nediskriminovala především v oblasti zaměstnání a možnostech vzdělání. Třetí skupina se skládala z bývalých členů *KSC*, většinou na vyšších funkcích. Tato skupina byla nejspíš početně nejmenší, ale ne nevýznamná, neboť ji tvořili bývalí státní funkcionáři, publicisté, spisovatelé, univerzitní profesori, atd. Tito lidé neopouštěli Československo bezprostředně po vpádu vojsk, ale většinou až osm měsíců poté, kdy 17. dubna 1969 byl odvolán Alexander Dubček z funkce prvního tajemníka strany.³⁷

Už v zimě roku 1968 se dostávalo *Americkému fondu* pomoci ve zvýšené míře, příspěvky od jednotlivců dosáhly v prosinci 1968 částky 43 000 dolarů. Amerika byla přístupná novým příchozím, ve Washingtonu, New Yorku a dalších městech se vybíraly příspěvky pro nové uprchlíky. 30. dubna 1969 Ján Papánek uvedl, že do Spojených států

---

³⁵ srov. Kratochvíl, J.: Český a slovenský exil 20. století, s. 198-199

³⁶ srov. Jeřábek, V.: Českoslovenští uprchlíci ve studené válce, s. 150

³⁷ srov. Tigrid, P.: Politická emigrace v atomovém věku, s. 92

přišlo po srpnových událostech roku 1968 z Československa 1 200 osob a v Evropě evidují v kancelářích 8 000 uprchlíků.³⁸

Na začátku roku 1970 se příliv exulantů z Československa zpomalil, ale probíhal kontinuálně až do roku 1989. Důvodem zmenšení počtu osob, které z Československa utekly, byl ten, že komunistická vláda v říjnu 1969 uzavřela hranice a důsledněji začala posuzovat žádost o výjezd z Československa. Okupace Československa sovětskými vojsky měla za následek také skutečnost, že i z okolních zemí s komunistickým režimem se rozhodlo odejít mnohem více lidí než doposud.³⁹

Po pádu Alexandra Dubčeka a nástupu normalizační politiky se očekávalo, že nové složky emigrace dají vytvořit politické organizaci, že bývalí funkcionáři KSČ vyhlásí svůj *Ústřední výbor*. Nic takového však nenastalo. Tím se na jedné straně vyhla nepříjemným zážitkům jaké potkaly poúnorovou emigraci a zklamáním z politických neúspěchů, které by ji nespíše čekaly. Na druhou stranu tento fakt překvapuje u skupiny lidí, kteří byli téměř celý svůj dosavadní život spjati s organizací, ve které viděli zdroj síly a záruku úspěchu, a které podřizovali vlastní názory a značnou část svého života. Navíc generace emigrantů roku 1968 měla k vytvoření politického centra vhodnější podmínky než generace z roku 1948. Nyní již byli v zahraničí političtí partneři a spojenci, zejména v řadách evropské intelektuální levice, která byla okouzlena Pražským jarem, dále levice trockistická, anarchistická, nezávislé levicové strany, protistalinské exilové strany, skupiny v komunistických a dělnických stranách, které nebyly začleněné do Východní bloku, a další.⁴⁰

1.2.4 Exilová žurnalistika a odboj

„Jestliže exil je svědomím národa, pak jeho literatura a především poezie je citlivým seismografem doby,“ Antonín Kratochvíl.⁴¹

První exulantskou tiskovinou byl týdeník *Svoboda*, který vycházel v redakci Pavla Tigrida od září roku 1948 ve Frankfurtu. Byl určen obyvatelům uprchlických táborů. Ještě týž

³⁸ srov. Jeřábek, V.: Českoslovenští uprchlíci ve studené válce, s. 154 -155

³⁹ srov. srov. Jeřábek, V.: Českoslovenští uprchlíci ve studené válce, s. 159

⁴⁰ srov. Tigrid, P.: Politická emigrace v atomovém věku, s. 97 - 98

⁴¹ Kratochvíl, A.: Postavení Svědectví v poúnorové literatuře a žurnalistice v exilu in Sborník Svědectví Pavla Tigrida, s. 48

podzim vznikly v Německu další tituly, které se později přeorientovaly z činnosti zpravodajské spíše na publicistiku v rámci svého „stranického charakteru“.⁴²

Časopisy ale vydávala i nadstranická uskupení, jako např. *Československý zahraniční ústav v exilu*, který od roku 1949 vydával časopis *Tribuna. Ústav dr. E. Beneše* v Londýně v letech 1952 – 1958 vydával *Doklady a rozpravy*, *Československá obec legionářská* vydávala časopis *Osvobození* a své časopisy měly i *Obec sokolská*, *Ústředí československého orla v exilu* a další.

Luděk Stránský nejprve v Praze a poté v Paříži vydával od roku 1948 *Svobodný zítřek*, který se v Paříži dočkal vydání patnácti čísel. V roce 1950 Stránský přesunul časopis do New Yorku, kde časopis zanikl ještě téhož roku z důvodu úmrtí svého vydavatele. Podobný příběh potkal i Františka Kovárnu a jeho revue *Stopu*. *Stopa* začala vycházet v roce 1951 v Paříži a v roce 1952 se přestěhovala do New Yorku, kde z důvodu úmrtí autora zanikla. Revue *Skutečnost*, vydávaná v letech 1949–1953 postupně v Ženevě, Paříži, Londýně a Mnichově, se těšila značné popularitě mezi emigranty. *Skutečnost* měla ve svém statusu uvedeno, že nezasahuje do politiky žádné z exilových stran nebo skupin. Do tohoto časopisu přispíval Karol Belák, Stanislav Kubát, Hanuš Jan Hájek, Jaroslav Stránský, Pavel Tigríd, Ferdinand Peroutka a mnozí další. Časopis *Svědectví* začal vycházet v New Yorku v roce 1956, v roce 1960 se pod vedením Pavla Tigrída přestěhoval do Paříže.

„*Svědectvím nastala nová epocha v exilovém kulturně-politickém tisku. ...Často zapomínanou a dosud nedoceněnou roli sehrála knižní edice Svědectví... Knihy, které dokreslují obraz časopisu Svědectví a řekl bych jsou jeho nedílnou součástí*“.⁴³

První exilovou informační agenturu (když nebudeme uvažovat české a slovenské redakce západních rozhlasových stanic) založil Josef Josten. Od dubna 1948 *Information Service of Free Czechoslovakia* (FCI) vydávala časopis *FCI Press Agency* a Josten též vydával týdeník *Čechoslovák*, který v padesátých a šedesátých letech vycházel v Londýně.

Prvním periodikem zaměřeným výhradně na kulturu byla *Sklizeň* založená v roce 1953 v Hamburku Antonínem Vlache. Vycházela až do šedesátých let.⁴⁴

Londýnské vysílání *BBC* pro Československo nepřerušilo svou práci, jež se skvěle osvědčila za války. Po Únoru 1948 ke svému zpravodajství připojoval týdenní komentáře,

⁴² srov. Pribáň, M.: Československé krajské a exilové noviny a časopisy po roce 1945, s. 12

⁴³ Kratochvíl A.: Postavení Svědectví v pounorové literatuře a žurnalistice v exilu in Sborník Svědectví Pavla Tigrída, s. 50

⁴⁴ srov. Pribáň, M.: Československé krajské a exilové noviny a časopisy po roce 1945, s. 16 -17

určené speciálně pro československé občany. Stejně tak vysílání z Paříže v českém i slovenském jazyce zvýšilo svou činnost. Významným datem je 1. květen 1951, kdy bylo zahájeno vysílání stanice *Svobodná Evropa* v českém a slovenském jazyce. Stanice vedená exulanty byla schopná vysílat 11,5 hodiny denně na střední vlně. Později se vysílalo dokonce 18 hodin denně. V květnu 1951 byla nejsilnější vysílačka *Svobodné Evropy* v Holzkirchenu, blízko Mnichova. O úspěchu této stanice svědčí i to, že pouhé tři týdny po zahájení jejího vysílání československá vláda protestovala diplomatickou nótou u americké vlády. Od dubna roku 1954 až do října 1956 organizoval *Výbor pro svobodnou Evropu* akci Veto, při níž šlo o to, že vodíkem plněné balóny nesly náklad letáků, malých vydání časopisů a knížek. V této etapě bylo vypuštěno nad územím Československa, Polska a Maďarska 660 tisíc balónů, které rozeslaly přes 300 miliónů letáků a tiskovin. Součástí těchto materiálů byl miniaturní měsíčník *Svobodná Evropa* v nákladu 3 miliónů výtisků.⁴⁵ V letech 1948 až 1956 z pohledu *Státní bezpečnosti* vedly Spojené státy politiku, jež *StB* označovala jako „ideologickou diverzi“. Ta stavěla především na zpochybňování socialismu a za zdroj šíření této ideologie považovala právě Svobodnou Evropu. *StB* se snažila proniknout do *Svobodné Evropy* díky tajným spolupracovníkům, kteří měli zjišťovat plány a metody práce v této rozhlasové stanici. Do října 1955 se to podařilo čtyřem agentům *StB*. V prosinci roku 1955 vydal Rudolf Barák, tehdejší ministr vnitra, tajný rozkaz „*Agenturně operativní rozpracování Svobodné Evropy*“. Podle tohoto rozkazu měla být systematicky zjišťována vydíratelnost členů *Svobodné Evropy*, ať už informacemi z jejich minulosti nebo jejich současnými vazbami na příbuzné v Československu.⁴⁶

Státní bezpečnost se o dění v exilu a její žurnalistiku velmi zajímala. Několikrát se během komunistické vlády v Československu pokusila vydávat falešná čísla některých exilových časopisů. To postihlo například ve Vídni vydávanou *Naši cestu*, další příklad padělání dokumentů je spojen se vznikem *Hnutí exulantů pro návrat domů*. V roce 1954 mnoho emigrantů obdrželo dopis této fiktivní organizace, která lákala československé exulanty na beztrestný návrat domů. Toto hnutí navíc následujícího roku začalo vydávat stejnojmenný cyklostylový časopis. Tento akt Hnutí ještě podpořilo vydáváním týdeníku *Hlas domova*, pod nějž se podepsal „*Výbor pro zabezpečení osob, které se na základě amnestie vrátí do Československa*“. Právě generál Lev Sychrava byl asi nejnámější exulant, který tuto výzvu vyslyšel.⁴⁷

⁴⁵ srov. Tigrid, P.: Marx na Hradčanech, s. 76 - 77

⁴⁶ srov. Kratochvíl, J.: Český a slovenský exil 20. století, s. 50

⁴⁷ srov. Pribáň, M.: Československé krajanské a exilové noviny a časopisy po roce 1945, s. 17

Tragédií bylo také úmrtí dr. Matúše Černáka, vydavatele měsíčníku *Slobodné Slovensko* v Mnichově, který se stal v červenci roku 1955 obětí pumového atentátu. Jasně důkazy na iniciativu vzešlou z Prahy neexistují. Terčem podobných záměrů byl zřejmě i Josef Josten a Jiří Pelikán. V roce 1974 byl také Jostenovi v Londýně a do několika dalších exulantských časopisů doručen anonymní dopis, který adresáty vyzýval ke zničení budov sovětských zastupitelství. Jednalo se zřejmě o práci československé výzvědné služby.

V roce 1958 začala v Mnichově vycházet *Archa*, literární revue, čímž navázala na stejnojmennou předchůdkyni vydávanou v Československu v letech 1913 – 1948. V roce 1960 v Mnichově začal vycházet měsíčník *Text*, který vedl Adolf Müller (bývalý pracovník Ústavu pro mezinárodní politiku a ekonomii).⁴⁸ Dalšími tiskovinami zaměřenými na kulturu byly *Perspektivy*, které roku 1961 začal v New Yorku vydávat Ladislav Radimský. Taktéž *Proměny* vycházely taktéž v New Yorku v roce 1964 a jejich vydavatelem byla *Společnost pro vědy a umění*. Tyto dva časopisy si byly velmi podobné, v *Proměnách* dostávaly větší prostor studie a eseje. *Proměny*, stejně jako *Svědectví* a *Studie* byly vydávány až do devadesátých let.⁴⁹

1.2.5 Emigranti jako příslušníci ideologických skupin

Mezi emigranty, především mezi těmi politicky činnými, došlo v padesátých letech k rozdělení na dvě ideologické skupiny – **gradualisty** a na „**neúprosné**“. Většina bývalých předních členů demokratických stran žila v přesvědčení, že komunismus se musí „neúprosně“ porazit jedině silou. Tato koncepce byla hájena s některými Maďary, Poláky a dalšími ve společném „*Shromáždění ujařmených národů*“. Naopak gradualisté, mezi něž se Pavel Tigrid počítal, věřili, že mocenské zájmy převažují nad ideologiemi a dokonce nad mravními hledisky. Gradualité viděli komunistickou stranu jako dynamickou, proměnnou, zranitelnou a společensky defektní. Gradualisté na rozdíl od neúprosných, kteří vidí komunistickou moc jako neměnnou a monolitickou, připouští dialog, který by měl vést k trvalému dorozumění.⁵⁰

„Gradualismus je v podstatě pragmatický politický postup, vycházející z poznání, že v dnešním světě mocenské zájmy zhusta převažují nad ideologickými, ba i mravními hledisky. Poučil se na historické zkušenosti z doby maďarské revoluce: mocenské a politické okolnosti byly pro západní mocnosti rozhodující a lidová vzpoura udušena v krvi. Především však gradualismus obráží změny a procesy, jimiž komunismus v posledních letech prošel v teorii a

⁴⁸ srov. Duben, V.N.: Český a slovenský tisk v zahraničí: 1945 – 1975, s. 6 - 7

⁴⁹ srov. Pribáň, M.: Československé krajanské a exilové noviny a časopisy po roce 1945, s.22 - 23

⁵⁰ srov. Tigrid, P.: Marx na Hradčanech, s. 81 - 82

praxi...Neúprosní exiloví politikové vidí jen „komunisty“ a „demokraty“ a odmítají i jen rozhovor s těmi, kteří možná jsou nositeli stranických legitimací či stranických funkcí, kteří však z vnitřního přesvědčení, z poznání, usilují o revizi jak teorie, tak praxe komunismu, Gradualisté neodmítají tento rozhovor, naopak, vítají jej může totiž vést k trvalému dorozumění s těmi, kdož po dlouhém bloudění objevili závaznost mravního úsudku.“⁵¹

1.2.6 Exilová žurnalistika po roce 1968

Po roce 1968 měla emigrace Čechoslováků k dispozici dva organizační mezinárodně podporované celky: *Výbor 5. ledna (Comité du 5 janvier)* se sídlem v Paříži, který založili francouzští komunisté, kteří se nepohodli se svou komunistickou stranou po událostech v srpnu 1968, ve spolupráci s Jiřím Pelikánem, Zdeňkem Hejzlarem, Josefem Pokštetlem, Antonínem Jaroslavem Liehmem, Otou Šikem a dalšími, a *Výbor na obranu československých socialistů (Committee to defend Czechoslovak Socialists)* v Londýně, který podporovali členové jako Jan Šling a Jan Kavan. Tato generace exulantů se soustředila především na informační a publikační činnost. Římské *Listy*, vydávané Jiřím Pelikánem, byly politicky vyhraněnější, jednalo se o časopis československé socialistické opozice. Značného úspěchu se dostalo československým uprchlíkům v oblasti nakladatelské. Adolf Müller s Bedřichem Utitzem vedli v Kolíně nad Rýnem nakladatelství *Index*, díky němuž vydali za dva roky třicet titulů. Josef Škvorecký s manželkou Zdenou Salivarovou vybudovali mezinárodně uznávaný podnik *Sixty-Eight Publishers*.⁵²

Téměř stejně dlouhou dobu jako bylo vydáváno *Svědectví*, byly v Římě vydávány *Studie*, katolicky orientovaná kulturně-politická revue. Po roce 1968 příliv nových emigrantů podnítil vznik několika nových periodik: *Hlas nových* (později *Kanadské listy*), který však byl založen již v roce 1967. Prvním časopisem posrpnových exulantů byl nejspíše *Text* (Mnichov, 1969) a již zmiňované *Listy* Jiřího Pelikána, založené v Římě v roce 1971.

V roce 1982 na setkání k výročí 25 let od založení revue *Svědectví* pronesl Karel Jezdinský: „*Svědectví se za 25 let své existence stalo jedním z mála exilových úsilí, které plně vešlo do vědomí české politicky a kulturně myslící veřejnosti, vládců a ovládaných, a udržuje se v ní. Tvoří tak komponent i vnitřní československé situace. Do velké míry se stal tribunou nekonformních názorů československých občanů ve vlasti, prostředníkem mezi domovem a exilem. Společně s Listy a Studiemi je Svědectví nadále tím nejlepším, co existuje v exilové*

⁵¹ Tigrid, P.: *Svědectví*, č. 8, 1959. s. 365 - 366

⁵² srov. Tigrid, P.: *Politická emigrace v atomovém věku*, s. 101 -102

*publicistice. A dokonce i v celé současné české žurnalistice: Osobně si nejvíc vážím trvalého úsilí tohoto časopisu myslet především na potřeby domova, chápat specifické problémy i mentalitu těch, kdo v něm žijí, nestavět ani na minulých legendách ani na zbožných přáních. A nevyhýbat se polemikám, které mohou být prospěšné i pro exil, je-li jejich základem civilizovaná diskuze.*⁵³

Po listopadu roku 1989 ztratily mnohé exilové časopisy svůj původní smysl a také mnoho čtenářů. Pouze několik redakcí se přestěhovalo do Prahy. Např. *Listy* vycházejí v Praze od roku 1990 doposud a zůstaly dvouměsíčníkem socialistické opozice. Vývoj krajanských periodik změna vládnoucího režimu v Československu nijak výrazně nepoznamenala. Návrat emigrantů do vlasti byl minimální a periodika z Československa se exulantům zdála tematicky poněkud vzdálená. Většina krajanských časopisů vychází tedy i po roce 1989.⁵⁴

2. Popis výzkumné metody – Orální historie

2.1 Pojem a historie metody

Orální historie se zabývá sbíráním vzpomínek, zážitků a komentářů k určitým historickým etapám či procesům, což probíhá při rozhovoru, který je technicky zaznamenáván. Metoda orální historie vyžaduje důkladnou přípravu tazatele. Pořízené záznamy jsou poté přepisovány a interpretovány. Získané rozhovory mohou být poté použity pro další výzkum či publikování, pro rozhlasový nebo video dokument, výstavu, dramatizaci či jinou veřejnou prezentaci.⁵⁵

Termín „orální historie“ se do 80. let 20. století spojoval především s profesorem Allanem Nevinsem z Kolumbijské univerzity, který jej zavedl v roce 1948. Nevins nejspíš přejal termín vymyšlený a používaný Joe Gouldem, autorem nikdy nepublikovaného románu *„Oral History of Our Times“*. Termín samotný mnoho badatelů považuje za problematický, neboť jeho výsledkem není nic orálního, a ani jím není historie. Výstupem z metody orální historie je nejčastěji strojopisný přepis toho, co narátor sdělil v rozhovoru. Přesto se však jedná o termín zažitý a běžně užívaný. V češtině neexistuje ekvivalent tomuto výrazu.⁵⁶

⁵³ Jezdinský, K.: Svědectví a pražský režim in sborník Svědectví Pavla Tigrida, s. 111-112

⁵⁴ srov. Tamtéž, s. 31

⁵⁵ srov. Ritchie, D., A.: Doing Oral History, s. 1

⁵⁶ srov. Vaněk, M: Orální historie ve výzkumu soudobých dějin, s. 20 -21

Orální historie jako vědecká metoda má svůj původ ve Spojených státech. Za jejího zakladatele se považuje Alana Nevins, který v roce 1938 publikoval knihu *The Gateway History*. Zde vyjádřil myšlenku, že pokládá za důležité založit organizaci, jež by prostřednictvím rozhovorů systematicky zaznamenávala vzpomínky a zážitky významných Američanů. V roce 1948 založil Alan Nevins společně s Louisem Starrem centrum pro orální historii na Kolumbijské univerzitě v New Yorku.⁵⁷ K poválečnému rozmachu vedlo vědomí historiků, že svědci a účastníci událostí postupně vymírají. Již v této době a především pak v 60. letech 20. století stále výrazněji vystupovala do popředí potřeba zpřesňovat zásady orální historie. V roce 1966 v Lake Arrowhead bylo věnováno celonárodní kolokvium orální historii (*National Colloquium on Oral History*).⁵⁸

Druhým významným proudem, který ve Spojených státech pomohl formovat orální historii byli představitelé empirické sociologie v tzv. chicagské školy na univerzitě v Chicagu a za nejvýznamnějšího představitele je považován William Thomas. Tento směr se poněkud lišil od pojetí orální historie Alana Nevins, jelikož William Thomas chtěl touto metodou zmapovat život nižších společenských vrstev (na rozdíl od Alana Nevins zaměřeného na politické, umělecké, vědecké a další elity). Také americká vláda má svůj podíl na rozšíření metody orální historie a to tím, že v době Velké hospodářské krize ve 30. letech 20. století poskytla zaměstnání a tím i obživu několika nezaměstnaným. Těchto osob bylo asi 7000 a v období 1936 až 1939 měli za úkol sepsat edice průvodců po jednotlivých státech Unie, zaznamenat vzpomínky lidí mnoha různých profesí a etnického původu.⁵⁹ Od 80. let 20. století se orální historie již stala uznávanou historickou vědou a začala se výrazněji šířit i do dalších zemí. Stěžejní publikací pro všechny, kteří se chtěli orální historii věnovat se stala publikace Brita Paula Thompsona *„The Voice of the Past: Oral History!*“, kterou napsal v roce 1978. Britská orální historie se podobně jako chicagská škola soustředila spíše na nižší sociální vrstvy, ve Velké Británii nejvíce na dělníky.⁶⁰ Tímto pojetím a přístupem k metodě orální historie se inspirovali historici v Itálii, kteří se také snažili popsat život venkovanů a dělníků, a i v pozdějších letech zůstala tato metoda v Itálii ovlivněna spíše levicově smýšlejícími badateli. V Německu byla situace poněkud odlišná. Nejméně do poloviny 60. let

---

⁵⁷ srov. Vaněk, M., Mücke, P., Pelikánová, H.: *Naslouchat hlasům paměti, Teoretické a praktické aspekty orální historie*, s. 29

⁵⁸ srov. Vaněk, M.: *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*, s. 23

⁵⁹ srov. Vaněk, M., Mücke, P., Pelikánová, H.: *Naslouchat hlasům paměti, Teoretické a praktické aspekty orální historie*, s.30

⁶⁰ srov. Tamtéž, s. 33

20. století bylo Německo stále ochromeno rozporuplnými pocity ohledně vyrovnání se s vlastní minulostí. Změna nastala až v 60. letech s nástupem nové generace vědců, kteří nebyli zatíženi zkušeností války. V 70. a 80. letech 20. století se tato věda formovala v Německu se zaměřením na témata dělnických hnutí ve 30. a 40. letech 20. století, druhou světovou válku, ale také dějiny všedního dne apod.⁶¹ Francie měla k ústním pramenům a jejich použití v historii dlouho odmítavý postoj, až v 60. letech 20. století se začalo o orální historii debatovat a připustil se její možný přínos. V roce 1978 byl založen *Institut d'histoire du temps présent* a jeho členové se zajímali o významné mezníky 20. století (1914, 1939, 1945 a další). Francouzská orální historie na rozdíl od britské či italské nevychází a není zasažena marxistickými a dalšími radikálními levicovými myšlenkami.⁶²

Mezinárodní asociace orální historie (*International Oral History Association*) byla založena roku 1996 v Göteborgu a její první předsedkyní se stala Mercedes Vilanova. Asociace vydává vlastní zpravodaj *IOHA Newsletter*, časopis *Words and Silence*, organizuje mezinárodní konference, snaží se podporovat vědce z chudších zemí, podporuje mezinárodní projekty a především se podílí na výměně teoretických i metodologických zkušeností orální historie.⁶³

V českém prostředí tato poměrně nová metoda zažívá v posledních letech svůj rozvoj, neboť dlouhá pauza zapříčiněná nemožností kontaktu s vědou v zahraničí jí v tom bránila.. Přibližně od 60. let se pro zpracování historie období mezi válkami a okupace ČSR začalo využívat vzpomínání svědků tehdejších událostí, avšak tito svědkové museli být přijatelní z ideologického hlediska komunistickým režimem. Lze zmínit publikaci *Práce s pamětníky a vzpomínkami* od M. Myšky, S. Zámečnicka a V. Holé z roku 1967 vydanou ve spolupráci s *Ústavem dějin KSČ a Komisí pro regionální dějiny při Severomoravském KV KSČ a Socialistickou akademií*. Jako součást *Ústavu pro soudobé dějiny* vzniklo *Centrum orální historie* v roce 2000.⁶⁴ Mezi nejvýznamnější počín *Centra orální historie* lze zatím považovat projekt „*Politické elity a disent v období tzv. normalizace. Životopisná vyprávění*“, pro nějž se podařilo vyslechnout 43 bývalých funkcionářů *KSČ* a 77 disidentů. Na základě tohoto projektu vyšla publikace *Vítězové? Poražení* a sborník interpretačních studií *Mocní? A Bezmocní?*. Dne 8. ledna 2007 pak byla založena *Česká asociace orální historie (COHA)*, která si za své cíle vytyčila vytvoření metodických pravidel a návodů pro užití orální historie

---

⁶¹ srov. Vaněk, M., Mücke, P., Pelikánová, H.: *Naslouchat hlasům paměti, Teoretické a praktické aspekty orální historie*, s. 36-39

⁶² srov. Tamtéž, s. 45-46

⁶³ srov. Tamtéž, s. 50-51

⁶⁴ srov. Vaněk, M: *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*, s. 36

ve vědeckém výzkumu, stanovit etická pravidla výzkumu vedeného metodou orální historie, atd. Webový portál *COHA* je na adrese www.oralhistory.cz.⁶⁵

2.2. Metoda

Metodu orální historie lze charakterizovat jako řadu způsobů a postupů, jimiž se badatel dobírá nových informací a poznatků na základě ústního sdělení osob, jež byly účastníky nebo svědky zkoumaných událostí a procesů. Za předchůdce dnešní metody orální historie lze pokládat již práci Thukydidy, který vedl rozhovory s účastníky peloponéské války nebo doklady z čínské dynastie Zhou (před třemi tisíci lety), kdy byly sbírány výroky a vzpomínky obyvatel dvorními historiky.⁶⁶ Po vzniku písma byl tento postup do velké míry potlačen a za historické zdroje a prameny se upřednostňovaly písemné dokumenty. K oživení zájmu o tuto metodu došlo, až když technické vynálezy umožnily pořízení záznamu rozhovoru.⁶⁷

Jedná se o **kvalitativní výzkumnou metodu** používanou především ve společenských vědách (historii, sociologii, politologii, etnografii, antropologii či psychologii a dalších). Sama orální historie není svébytným oborem či odvětvím vědy, ale jen další metodou, která je v ideálním případě užita společně s dalšími postupy. Svými výstupy orální historie dokazuje svůj přínos, ale neměla by se idealizovat, nemůže nahradit písemný pramen.

Orální historie může být způsobem, jak předejít vzniku historie reflektující pouze postoje určité skupiny na úkor jiné. Především při studiu soudobých dějin orální historie umožňuje nahlédnout na velké události z nového úhlu anebo může pomoci tam, kde písemné prameny neexistují či jsou nepřiliš důvěryhodné. Rozhovory vedené metodou orální historie nemohou mít status reprezentativního vzorku pro populaci, ale jejich relevance je jasná z hlediska historiografického.⁶⁸ Donald Ritchie vysvětluje, proč výsledky orální historie mohou být stejně důvěryhodné jako dokumenty písemné. Přestože souhlasí s tím, že dokumenty v archívech jsou většinou vůči interview ve výhodě, protože nemohou být ovlivněny pozdějšími zážitky a jinými změnami, které přináší čas, jako je tomu v případě rozhovoru, tak mohou být některé dokumenty neúplné, nepřesné a matoucí. Jako příklad uvádí situaci, kdy výzkumníci nenašli více než jednu zmínku o konkrétní události v místních

---

⁶⁵ srov. Vaněk, M., Mücke, P., Pelikánová, H.: Naslouchat hlasům paměti, Teoretické a praktické aspekty orální historie, s. 60-61

⁶⁶ srov. Ritchie, D., A.: Doing Oral History, s. 2

⁶⁷ srov. Otáhal, M., Vaněk, M.: Sto studentských revolucí, s. 1

⁶⁸ srov. Vaněk, M.: Orální historie ve výzkumu soudobých dějin, s. 30

novinách, které tedy tuto situaci zkrátka opomenuly z důvodu protestu proti vůči jednomu z místních inzerentů.⁶⁹

Tato metoda je primárně zaměřena na zkušenosti a zážitky jedince, na jeho každodenní život, což nelze brát za objektivní výklad dějin, spíše jako metodu, která pomáhá doplnit chybějící fakta a jedinečnost zážitků dotazovaného. Zkoumají se tedy vyprávěné životní příběhy, ne skutečnost, ke které se příběhy vztahují. Tento zájem o individuální výpověď lze vysvětlit posunem ve vědeckém paradigmatu, kdy zobecňující metanarativní „nadpříběhy“ začaly být odmítány pro svou nevěrohodnost.⁷⁰ K tomu také přispěl obrat v sociologii, kdy v posledních desetiletích dvacátého století pozvolna přešla od rozsáhlých kvantitativních výzkumů (ověřujícím hotové hypotézy) ke kvalitativním výzkumům. Badatel se snaží porozumět sociálnímu terénu a teprve na základě pozorování, zjišťování a dotazování formuluje teorii. Tento postup je velice podobný metodám používanými kulturními antropology, které zajímají prožitky konkrétních osob nebo malých skupin v rámci velkých historických procesů.⁷¹ Navíc role orální historie je nezastupitelná v takových případech, kdy došlo ke zničení nebo zneprístupnění některých pramenů, což platí zejména pro zkoumání praktik totalitních společností, kde se oficiálně nereprodukovaly některé prameny, proto lze pouze s obtížemi jednotlivé druhy materiálů vzájemně konfrontovat.⁷²

Metoda orální historie se praktikuje v několika typech vedení rozhovoru a jeho struktury. Různí autoři uvádějí různý počet typů. Základním členěním lze vést minimálně dva druhy rozhovorů:

a) Interview (rozhovor): většinou souvisí s určitým historickým obdobím nebo událostí, kterou dotazovaný prožil, v níž zastával určitou společenskou roli a na níž si v jejím průběhu, ale i po ní, utvářel i korigoval svůj názor a postoj. Tazatel by měl klást otázky tak, aby narátora udržel u daného tématu a získal od něj maximum relevantních informací a postřehů, které naše znalosti o tématu doplňují, konkretizují, obohacují. Při interview vstupuje tazatel častěji do rozhovoru než v případě životopisného vyprávění.⁷³

b) Životní příběh (životopisné vyprávění): je vedeno snahou pomoci objasnit určitý historický úsek z jeho zorného úhlu, zapsat přímo jeho osudy, prožitky a postoje. Vyprávění nejčastěji zahrnuje dva a více, přičemž hlavně první setkání má podobu narátorova vyprávění

---

⁶⁹ srov. Ritchie, D., A.: *Doing Oral History*, s. 7

⁷⁰ srov. Jechová, K.: *Lidé Charty 77*, s. 9

⁷¹ srov. Jechová, K.: *Lidé Charty 77*, s. 10

⁷² srov. Otáhal, M., Vaněk, M.: *Sto studentských revolucí*, s. 33

⁷³ srov. Vaněk, M., Mücke, P., Pelikánová, H.: *Naslouchat hlasům paměti, Teoretické a praktické aspekty orální historie*, s. 76

ohraničeného jeho životem, druhé setkání pak upřesňuje a doplňuje vynechané etapy a vrací se k problematickým místům. Tazatel může předem navrhnout ústě, písemně či telefonicky tematické okruhy, kterých se budou s narátorem při hovoru držet. Narátorova odbočení nemá tazatel korigovat násilně, má mu poskytnout pamětníkovi prostor, aby sdělil své zážitky a názory a poté jej nenásilně přivést zpět k tématům hovoru. Při životopisném vyprávění (životním příběhu) do jisté míry hrozí (na rozdíl od interview), že narátor, zvláště starší, bude své vyprávění pojímat jako určité životní bilancování, a bude tudíž sám sebe i své okolí daleko více soudit (pozitivně i negativně), hodnotit, charakterizovat, vysvětlovat, omlouvat, než skutečně o něm vyprávět a sdělovat nové informace, postřehy a názory z průběhu událostí. Vylíčení prožitků by tak mohla být velkou měrou nahrazena zpětným hodnocením prožitků a z vyprávění o průběhu života by se mohl stát popis narátorova současného pojetí minulosti.⁷⁴

2.3 První kontakt

Kontaktují se předem vytipované osoby (známe například z literatury, archivů) či například osoby doporučené narátorem, v tom případě se potom jedná o výběr metodou tzv. sněžové koule. „*Tato technika spočívá na výběru jedinců, při kterém nás původní informátor vede k jiným členům naší cílové.*“⁷⁵

Badatel začíná pracovat s jednou osobou, která má k tématu nebo skupině blízký vztah. Svého respondenta pak požádá o kontakty nebo doporučení dalších osob s problematikou spojených. Tyto osoby jsou poté vyslechnuty a následně ony doporučí další dle jejich mínění vhodné informátory. Zpravidla se po jistém počtu rozhovorů již neobjevují jména dalších osob. Tím je výzkumný vzorek „teoreticky nasycen“. Tato metoda má své uplatnění zejména v případech, kdy určitá skupina existovala pouze dočasně.⁷⁶

Seznámení s cílem a metodou výzkumu je základním úkolem při kontaktu s novým narátorem. Narátor je také upozorněn, že rozhovor nebude zveřejněn, aniž by mohl udělat nutné úpravy a musí souhlasit s pořízením záznamu.

Za zásadní pravidlo lze pokládat to, že volbu prostředí, v němž se bude rozhovor odehrávat, ponecháme na narátorovi. Nejčastěji se nabízí buď jeho pracoviště, neutrální prostředí pro oba zúčastněné - kavárna, anebo domácí prostředí dotazovaného. Pokud narátor navrhne, aby se rozhovor konal u něj doma, je dobré si všimnout uspořádání bytu, jeho výzdoby,

⁷⁴ srov. Vaněk, M.: Orální historie ve výzkumu soudobých dějin, s. 54 - 55

⁷⁵ Dismán, M.: Jak se vyrábí sociologická znalost, s. 114

⁷⁶ srov. Tamtéž, s. 114 - 115

fotografií apod., neboť tyto věci mají také určitou výpovědní hodnotu. Navíc se většinou narátor cítí ve svém domácím prostředí nejvíce uvolněný oproti dalším dvěma navrhovaným alternativám, rovněž ho nerozptylují cizí osoby a neznámé místo.⁷⁷ Doporučovanou dobou trvání rozhovoru je hodina a půl až dvě, čímž se předchází vyčerpání obou zúčastněných. Ale nedá se říci, že tato doba je absolutně ideální. Každý rozhovor závisí na tom, jak moc relevantní informace k tématu má daný narátor, a zda se výzkum soustředí na životní příběhy či na menší, konkrétní úsek života jedince.⁷⁸ Vždy je lepší si dopředu připravit raději více než méně otázek. Někteří pamětníci na jednoduchou otázku odpovídají v rozsáhlých větách, proto je možné, že se tazatel nedostane dál než k několika prvním otázkám během rozhovoru. Jiní jsou ve svých odpovědích struční a potřebují aktivního partnera v komunikaci, který je dalšími otázkami povzbudí k dalšímu vyprávění. Rozhodně není vhodné pokládat více otázek najednou. Stává se, že narátor potom odpoví jen na polovinu z nich a další zapomene během svého vyprávění.⁷⁹

2.4 Záznam rozhovoru

Na začátku každého záznamu tazatel zaznamená informace o názvu projektu, jménu narátora, svém jménu, místu a datu vedení rozhovoru. Záznam rozhovoru by měl být v nejlepší možné vypracován v den vedení rozhovoru. Tazatel by se měl snažit postihnout charakteristické neverbální projevy narátora, pocity tazatele vzhledem k narátorovi, zjevné omyly v uvedených faktech (např. u jmen), poznamenat si okruhy témat, ke kterým se narátor při prvním rozhovoru nedostal, nové informace, nečekaná odhalení, poznámky, kam směřovat druhý rozhovor, neobvyklé situace, k nimž došlo v průběhu rozhovoru apod.⁸⁰

2.4.1 Přepis a úprava rozhovoru

Přepis rozhovoru by měl zachytit především přesný smysl a obsah rozhovoru, stylistická a jazyková specifika narátora a poznámky o mimořádných událostech, které rozhovor ovlivnily. Přepis nezachycuje defekty ve výslovnosti a obvykle i „vatová“ slova, pokud je narátor nepoužívá běžně, ale k dokreslení určitých témat rozhovoru. Původní přepis by měl být dán narátorovi k autorizaci. Pokud se badatel rozhodl, že chce rozhovory

⁷⁷ srov. Vaněk, M.: Orální historie ve výzkumu soudobých dějin, s. 104

⁷⁸ srov. Ritchie, D., A.: Doing Oral History, s. 25 -26

⁷⁹ srov. Tamtéž, s. 59 - 60

⁸⁰ srov. Vaněk, M., Mücke, P., Pelikánová, H.: Naslouchat hlasům paměti, Teoretické a praktické aspekty orální historie, s. 110-11

publikovat, musí přepis projít redakcí a konečná verze by opět měla být schválena narátorem.⁸¹

2.5 Redakční úpravy

Redakční úpravy lze použít v případě úpravy otázek a vstupů tazatele (např. pokud tazatel vstupem pouze povzbuzuje narátora k dalšímu vyprávění, vstup je vyškrtnut), úpravy rozhovoru odehrávajícího se při dvou a více sezeních. Lze pouze vybrat místa, která původní obsah rozvíjejí a obohacují a přiřčenit je k daným místům prvního rozhovoru, úpravy gramatické, syntaktické a stylistické. Zásadně se nedoporučuje upravovat výrazy obecné češtiny do spisovné podoby, stejně tak jako by se neměly upravovat žargonové a slangové výrazy, ponechat by se měly i případné vulgární výrazy.⁸²

2.6 Paměť narátora a psychologické pozadí rozhovoru

„Lidé si pamatují to, co sami považují za důležité, což nemusí být nutně to, co považuje za nejvíce významné tazatel,“ Donald Ritchie.⁸³

Paměť slouží ke schopnosti určitého systému ukládat, uchovávat a zpětně si vybavovat informace. Paměť je v metodě orální historie klíčovou. Lidská paměť se skládá z různých konstrukcí a dekonstrukcí zážitků. Na paměť má velký vliv tzv. kolektivní paměť (všeobecné soudy o dané události či období), ale také média, literatura apod.⁸⁴ Tazatel by měl poznat, kdy je kvalita narátorovy paměti negativně ovlivněna stresem či trémou a měl by snažit mu pomoci svým přístupem tento stres zmírnit a posílit jeho jistotu. Je důležité poznamenat, že rozhovor není přesným opisem zkušenosti prožité narátorem, ale jedná se o konstrukt, který je závislý na tom, jak dotazovaný vnímá sám sebe, své zážitky a v neposlední řadě se na kvalitě řečeného odráží i vztah mezi narátorem a tazatelem.⁸⁵ Navíc narátor sám během rozhovoru provádí do jisté míry analýzu svých zážitků a vyprávění a interpretuje je podle současných stanovisek.⁸⁶ Výzkumník by také měl posoudit, nakolik jsou sdělení narátora „solidní“, nakolik získal věrohodné svědectví. Může totiž nastat situace, že jeho informace mohou být jen zprostředkované (tzv. „z druhé ruky“), pokud nebyl přímým

⁸¹ srov. Tamtéž, s. 114-115

⁸² srov. Vaněk, M.: Orální historie ve výzkumu soudobých dějín, s. 89

⁸³ Ritchie, D.,A.: Doing Oral History, s. 12

⁸⁴ srov. Vaněk, M.: Orální historie ve výzkumu soudobých dějín, s. 45

⁸⁵ srov. Tamtéž, s. 77

⁸⁶ srov. Tamtéž, s. 100

účastníkem dané události. Také by se tazatel měl zamyslet nad tím, pokud si narátor značnou část informací nedokáže vybavit – což může být z toho důvodu, že tyto zážitky pro něj nebyly dlouhý čas podstatné nebo proto, že tato část minulosti pro něj spadá do rutinních činností, které „vypustil“ z paměti. Dále je vhodné uvažovat nad tím, nakolik se narátorovo vyprávění a popis shodují s obecně známými fakty. Které z dalších událostí nejspíš „překryly“ jeho vzpomínky? Žádná z těchto otázek či situací však nemůže být důvodem pro vyloučení narátora ze skupiny zpovídaných, zároveň je však úvaha nad těmito otázkami vhodná zejména pro celkový výzkum a jeho následnou interpretaci a závěry.⁸⁷

Vztah mezi tazatelem a narátorem je vždy **asymetrický**. Neboť tazatel musí být na rozhovor připraven teoreticky, narátor je kvalifikován podle kritérií, dle nichž byl pro rozhovor vybrán. Prvotní asymetrie se projeví už při prvním kontaktu, tazatel musí o rozhovor požádat, při čemž dotazovaný má právo prosbě vyhovět či odmítnout. Tazatel i dotazovaný zastávají během rozhovoru různé společenské role, jsou příslušníky různých společenských skupin a jsou tedy předem určitým způsobem ovlivněni. Badatel by měl být zdatný v „aktivním naslouchání“, schopný po celou dobu rozhovoru sledovat narátorovo vyprávění, ale taktéž by měl vhodně reagovat na sdělené informace, prokázat empatické schopnosti, a přitom myslet na záměr výzkumu.⁸⁸

2.7 Interpretace rozhovorů

Interpretace a analýza rozhovoru je poslední fází metody orální historie. Jelikož orální historie je kvalitativní výzkumná metoda, je nutno poznamenat, že interpretace rozhovorů a zjištěná fakta nelze generalizovat, stejně tak se lze setkat s názorem, že každému badateli se bude zdát významná jiná část rozhovoru. Je vhodné tedy akceptovat fakt, že v rozhovoru nemusí být obsažen jediný správný význam a smysl, ale že smysl daného sdělení závisí na úhlu pohledu, z něhož rozhovor nazíráme a podle toho jej také interpretujeme.⁸⁹

Zájmem jak obsahové, tak psychologické analýzy může být nejen to, o čem narátor vyprávěl, ale i to, co zůstalo nevyřčeno, nezodpovězeno nebo bagatelizováno. Zde je potom nutné zvážit, zda se jednalo o neochotu o dané věci hovořit, například z důvodu citlivosti či studu, či ji opravdu narátor považuje za bezvýznamnou nebo si ji téměř nepamatuje. Interpretace je vlastně pokusem objasnit získaný text, který je vždy svým způsobem neúplný a zamlžený. Rozhovor, vyprávění minulost spíše interpretuje, než reprodukuje. Každá narace se

---

⁸⁷ srov. Ritchie, D., A.: *Doing Oral History*, s. 14

⁸⁸ srov. Otáhal, M., Vaněk, M.: *Sto studentských revolucí*, s. 34

⁸⁹ srov. Vaněk, M.: *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*, s. 136

skládá z vyprávění zážitků, pocitů, obhajob, soudů, hodnocení, stereotypů, atd. Narátor tedy sám při rozhovoru provádí interpretaci dané doby či události, což značí výroky typu: „*To znamená*“, „*Myslím si*“, „*Podle mého názoru*“. ⁹⁰

Při analýze rozhovoru by se měl tazatel věnovat i jazykové stránce. Ze způsobu projevu se dá charakterizovat například vzdělání, sečtěllost a všeobecný rozhled narátora, stejně tak jako další stránky jeho osobnosti. Vhodné je také všimnout si, zda a v jakých případech narátor užívá různé gramatické osoby (nejčastější je 1. osoba singuláru, ale často může přecházet do 1. osoby plurálu a dalších). ⁹¹ Zde se totiž odráží **kolektivní paměť**, tedy přebírání a opakování kulturních a sociálních vzorců, vliv výchovy, příslušnost k etnické nebo náboženské skupině, atd. ⁹² Interpretaci výstupů z orální historie obhájí Miroslav Vaněk, Pavel Mücke a Hana Pelikánová v publikaci *Naslouchat hlasům paměti* tím, že se takovým to způsobem dá poukázat na pluralitu dějin, interpretace rozhovorů může pomoci se bránit zažitým stereotypům v nahlížení na určitou epochu, událost či skupinu obyvatel, apod. Dále dodávají, že výsledky kvalitativních výzkumů podávají aktuální společenská svědectví, která popisují lidské potřeby, společenské nálady či reflexe dějinných období, a domnívají se, že do jisté míry se na jejich základě dá předvídat sled budoucích událostí. ⁹³

2.8 Orální historie v případě časopisu Svědectví

V případě této diplomové práce se mým prvním informátorem stal spisovatel Jan Pelc, který žije v Praze. S ním jsem se sešla ohledně rozhovoru o Svědectví dvakrát. Jan Pelc mi nejprve doporučil své nejbližší spolupracovníky z redakce, Ilju Kuneše, Marka Skolila a Jacquese Rupnika, ale i některé osoby mající v době vlády komunistického režimu v Československu na starosti distribuci časopisů a také textů z Československa do Francie.

Zde musím podotknout, že ne ve všech případech rozhovorů s pamětníky spojenými s periodikem *Svědectví* jsem dodržela všechna doporučovaná pravidla metody orální historie. Jsem si vědoma toho faktu, že to nepochybně ovlivnilo celkový projev dotazovaného.

Důvodem byla v první řadě vzdálenost trvalého pobytu některých pamětníků (např. Marek Skolil v současné době žije v Chicagu, a několik bývalých členů *Svědectví* zůstalo po roce 1989 ve Francii nebo i ve vzdálenějších zemích). Proto se rozhovor v některých případech vedl elektronickou poštou, což zcela jistě mělo vliv na jeho celkovou podobu. V mluveném

---

⁹⁰ srov. Vaněk, M., Mücke, P., Pelikánová, H.: *Naslouchat hlasům paměti*, Teoretické a praktické aspekty orální historie, s. 137-138

⁹¹ srov. Vaněk, M.: *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*, s. 111-112

⁹² srov. Vaněk, M., Mücke, P., Pelikánová, H.: *Naslouchat hlasům paměti*, Teoretické a praktické aspekty orální historie, s. 144

⁹³ srov. Tamtéž, s. 149

projevu může mít člověk problémy s formulací nebo volbou vhodných slov, také je více spontánnější a konkrétnější a je blíže živé řeči než projev písemný. Písaná forma je blízká spíše zdůraznění chronologického sledu událostí⁹⁴. Nebylo tedy možné reagovat na přímé podněty, citlivým způsobem vrátit respondentu k tématu apod. Problém také nastává v případě nedobrého zdravotního stavu narátora, který mu znemožňuje se zúčastnit schůzky, ač je ochoten odpovídat a vyjadřovat se k tématu. Tato situace nastala při oslovení paní Ivany Tigridové. Na ní jsem získala kontakt od doktora Martina Gromana. Paní Tigridová v telefonickém hovoru sdělila, že by byla ochotná vyprávět, ale musela se omluvit ze zdravotních důvodů

Dalším omezením mohl být čas, který jednotliví oslovení měli k dispozici (např. návštěva Jacquese Rupnika v Praze, setkali jsme se tedy jen jednou asi na dvě hodiny v kavárně Louvre na Národní třídě v Praze). Stejně tak má návštěva Paříže mi dovolila vyslechnout Ilju Kuneše, Carole Paris (Ilja Kuneš přišel na rozhovor s Carole Paris, vyprávěli tedy oba najednou) a Jiřího Slavíčka pouze jednou.

3. Výzkum – charakteristika a popis vybraného periodika- Svědectví, čtvrtletník pro politiku a kulturu

Kapitola 3 se věnuje časopisu *Svědectví* a také se na jejím začátku objevuje stručný životopis Pavla Tigrida. V této kapitole již uvádím citace z mnou pořádaných rozhovorů či rozhovorů publikovaných dříve, neboť se domnívám, že tyto výroky a zjištěné informace se hodí k popisovanému tématu.

3.1 Osobnost Pavla Tigrida

„Byl chloubou české žurnalistiky. To je úplně banální něco takového říct, ale vůbec není banální si představit, že psal tak skvělé články, a uvědomit si, jak už byl dlouho pryč. Od roku osmačtyřicet, mohl čtyřicet let potom psát o situaci v Čechách s takovým přehledem a nadhledem o situaci v zemi, o kontextu...“ Jacques Rupnik v rozhovoru 5.10.2007, Praha.

Pavel Tigríd, původním jménem Schönfeld⁹⁵, se narodil 27. 10. 1917 v Kladně. Před 2. světovou válkou studoval práva na Univerzitě Karlově v Praze. Zároveň se také v té době

⁹⁴ srov. Otáhal, M., Vaněk, M.: *Sto studentských revolucí*, s. 32

⁹⁵ Stučně si dovoluji uvést historku, jak přišel Pavel Schönfeld nejprve k pseudonymu, který se stal jeho jménem. *„Jak vzniklo vaše dnešní jméno Tigríd?“*

věnoval divadelní a literární činnosti (byl zakladatelem Divadelního kolektivu mladých a působil jako redaktor Studentského časopisu). V březnu 1939 odešel do Londýna, neboť byl židovského původu. V knize Marx na Hradčanech, kde první část knihy tvoří rozhovor, který s ním vedl Bohumil Pečinka, k tomu řekl: „Víte, já jsem z obou stran žid, podle norimberských zákonů tedy žádná pochybnost,...Přiznám se, že jsem ani dlouho nevěděl, že jsem žid. Otec, profesí chemický inženýr, byl totiž typický masarykovský vlastenec se vším všudy“.⁹⁶

V Londýně za 2. světové války působil Pavel Tigríd jako hlasatel a posléze redaktor českého vysílání BBC a také vydával časopis *Kulturní zápisník* (česky a slovensky) a *Review 42* (anglicky). Po návratu do Československa v červnu 1945 pracoval nějaký čas na ministerstvu zahraničních věcí, poté v tisku *Československé strany lidové* (1945-48 komentátor *Lidové demokracie* a *Obzorů*, 1946-48 šéfredaktor týdeníku *Vývoj*).

V únoru 1948 zůstal v exilu v Západním Německu, kde byl na reportážní cestě, a založil *Pomocný výbor pro uprchlíky z Československa* ve Frankfurtu. Pavel Tigríd ke svému opuštění Československa sám uvádí: „Můj přítel, tiskový atašé britské ambasády Cecil B. Parrott, mě v listopadu 1947 pozval na novinářskou cestu do britské zóny v Německu, poněvadž v Rudém právu se psalo, že Britové strašně zacházejí s lidmi atd. Potom se to nějak odložilo kvůli vánocům a znovu mě Parrott žádal, že pojedem kolem 20. února 1948,...Bylo mi trapné to Parrottovi znovu odmítnout, a tak jsem ještě s jedním kolegou odjel do Mnichova. Mimochodem, odjel jsem na diplomatický pas, který jsem neodevzdal na ministerstvu, takže jsem projel bezvadně. Státní bezpečnost na mě vydala zatykač, ale na hranici došel hodinu poté, co jsem je překročil.“⁹⁷

Utečenecký tábor u Frankfurtu nad Mohanem byl dle Zdeňka Jiráska výjimkou. Mezi emigranty se mu prý přezdívalo „Zlatá klec“. Zde byli totiž soustředovány politicky, společensky a kulturně významné osobnosti. Exulanti zde bydleli v rozlehlé, prostorné vile a také zásobování potravinami a dalšími základními životními potřebami zde bylo nesrovnatelně lepší než jinde. Tyto existenční podmínky zcela zajišťovala americká vojenská správa. I v této době články Pavla Tigrída seznamovaly občany západní Evropy se situací

Špatně jsem poslouchal v sekundě na gymnáziu. Místo řeky Tigris jsem si, bůhví proč, pamatoval slovo Tigríd. V BBC jsme museli mít nějaká pseudonym a mě napadlo právě slovo Tigríd. Když jsem se vrátil po válce z Londýna, tak moje dnešní žena, která se rozhodla si mě vzít (a já ji), všechno zlegalizovala“. Tigríd, P., Marx na Hradčanech, s. 10

⁹⁶ Tigríd, P.: Marx na Hradčanech, s. 9-10

⁹⁷ Tigríd, P.: Marx na Hradčanech, s. 14

v Československu a to v německé, anglické a francouzské jazykové mutaci. Při zdejším pobytu Pavel Tigrid čekal na svou manželku Ivanu Tigridovou.⁹⁸

„Bezpečnosti nebyly tak důmyslně propojené jako dnes a můj legální přejezd hranic jim unikl. Horší bylo, že si odvedli mou ženu zcela po gangsterském způsobu jako rukojmí. Když a až se vrátím, propustí ji a zavřou mě. Žena odolávala statečně a pro mne v Mnichově to byly strašné dny... Když bylo jasné, že ženě výjezd nepovolí – posílal jsem do Prahy telegramy, že jsem v Mnichově v nemocnici, že je mi zle, ne-li rovnou na umření, a že přítomnost Ivanky u mého lože je víc než naléhavá – rozhodl jsem se po dlouhém váhání vystoupit veřejně. Svolal jsem tiskovou konferenci a osvětlil okolnosti a průběh komunistického převzetí moci. Mělo to světový ohlas, doma pak bezpečnost pochopila, že jsem za sebou spálil všechny mosty a že se nevrátím. Takže po dvanácti týdnech vazby a nejrůznějších potahovačkách ženu propustili.“⁹⁹

Na otázku Bohumila Pečinky v knize *Marx na Hradčanech*, jak by Pavel Tigrid porovnal svůj útek před nacisty a poté útek před komunisty odpověděl: *„Rozdíl mezi dvěma exily? V roce 1939 nebylo pochyb, nepřítel byl jasný a po celou dobu světové války v Londýně nikdo ani neuvažoval, kdo je jaký nepřítel. Po roce 1948 bylo ve vzduchu stále nějaké ale. Nepřítel nebyl jednoznačně definován a trvalo dlouho, než mí zahraniční i čeští přátelé začali určité věci vnímat. Navíc perzekuce šla relativně pomalu. Pak přišla padesátá léta a všechno už bylo jasné. Alespoň pro nás nekomunisty.“*¹⁰⁰

V letech 1951-52 byl Pavel Tigrid programovým ředitelem československého vysílání rozhlasové stanice *Svobodná Evropa*, v listopadu 1952 však po neshodě s Ferdinandem Peroutkou rezignoval. Tuto situaci komentuje v rozhovoru s Bohumilem Pečinkou (BP).

PT: *„Po odchodu z Československa jsem se živil jako novinář na volné noze. Najednou za mnou přišel Jiří Weyr ze známé rodiny právníka Weyra, který někde poletoval mezi Američany. Sdělil mi, že se připravuje rozšíření krátkého vysílání Svobodné Evropy z New Yorku, které ale téměř nikdo nemohl slyšet. V Mnichově se prý měla vybudovat velká rozhlasová stanice a jestli bych prý neuvažoval tomu šéfovat, ... Každý novinář, vy nebo já, by zíral, neboť mi předložil neuvěřitelný projekt vysílání v různých řečech, určeného pro komunistické státy. Bez váhání jsem souhlasil a zřejmě tam byl počátek mého pozdějšího*

⁹⁸ srov. Jirásek, Z.: Československá poúnorová emigrace a počátky exilu, s. 27

⁹⁹ Tigrid, P.: Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu, s. 246 - 247

¹⁰⁰ Tigrid, P.: Marx na Hradčanech, s. 15

sporu s Peroutkou, protože mu o tom nikdo neřekl. Američané mu sdělili něco v tom smyslu, že v Mnichově bude také nějaká pobočka, kterou povede Tigríd, ale centrum zůstane samozřejmě v New Yorku.

BP: Proč takhle taktizovali?

PT: Myslím, že ho v Mnichově prostě nechtěli. Strašně si ho vážili, ale věděli, že Peroutka není „radioman“, že je to píšící novinář pro noviny, který tento druh média neměl rád. Když se v květnu 1951 Svobodná Evropa rozjela a jejím hlavním tvůrcem se stala mnichovská redakce, tak si Peroutka mylně myslel, že je to nějaký Tigrídův trucpodnik.“¹⁰¹

Poté zamířil Pavel Tigríd do Spojených států, kde se zprvu živil jako číšník a studoval na Kolumbijské universitě. V roce 1960 odešel jako evropský zástupce newyorského nakladatelství do Paříže. Revue *Svědectví* Pavel Tigríd řídil až do roku 1990.

„Svědectví, to byl jenom Tigríd, to byla neskutečná práce, teď, když si vezmeš, že to má přes dvěstěpadesát stránek a je to práce jednoho chlapíka. Tak to je úplně fenomenální“, Jan Pelc při rozhovoru 26.11.2006

Po revoluci v roce 1989 se vrátil do Československa a v letech 1990-91 byl členem *Rady konzultantů a Kolegia presidenta ČSFR*, poté v období 1991-92 poradcem presidenta ČSFR, dále ministrem kultury ČR v letech 1994-96 (za KDU-ČSL, ale nebyl jejím členem). A v roce 1997-98 působil jako poradce *Kanceláře presidenta republiky* pro otázky česko-německých vztahů. Pavel Tigríd zemřel 31. srpna 2003 doma v Hericy u Paříže.

Dne 24.10. 2007 byla v Praze na domě, v němž bydlel během svých pobytů v Praze, odhalena pamětní deska Pavlu Tigrídovi. Slavnostního odhalení v židovské čtvrti, v ulici U starého hřbitova se zúčastnila manželka Pavla Tigrída Ivana, bývalý i současný prezident České republiky, zástupci vlády a parlamentu, kulturního života, Židovské obce v Praze či města Prahy. Záštitu nad akcí převzala *Pražská židovská obec*.¹⁰²

Pavel Tigríd je autorem velkého počtu statí a esejů, několika rozhlasových her a řady knih. Z nich uvedu například *Ozbrojený mír* (Praha 1948), *Marx na Hradčanech* (New York 1960), *Politická emigrace v atomovém věku* (Paříž 1968, Kolín nad Rýnem 1974, Praha 1990), *Le printemps de Prague* (Pražské jaro; Paříž 1968), *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu* (Toronto 1988, Praha 1990), *Glosy o české politice* (knižní podoba

¹⁰¹ Tigríd, P.: *Marx na Hradčanech*, s. 15-16

¹⁰² srov. Staněk. M.: Pavlu Tigrídovi byl v Praze odhalena pamětní deska, *Hospodářské noviny*, 25.10.2007

autorových nedělních poznámek v rozhlasu, který připomíná řadu událostí z let 1996 – 1999) a *Jak to šlo* - Komentáře k událostem 1992 – 1993 (Praha, 1993).

Na závěr k osobnosti Pavla Tigrida uvádím úryvek z rozhovoru s Jiřím Slavíčkem: „*A teď se chci vyrovnat s tou jedinou tragédi. Protože jsme měli na Západě, co se novin týká dvě..., dva mozky, dva velikány a bohužel, oni se ať už v Čechách nebo v zahraničí, nikdy na sebe nezaútočili, ale bohužel nepracovali společně. To byl Peroutka a Tigrid. Kdyby tyhle dva lidi byli dohromady, jen trochu, tak možná, že by bratři komunisti měli více obětí. Ale s tím se nedá nic dělat, to je jenom taková moje soukromá...dva lidi, který obdivuju ze všeho nejvíc. A Tigrid měl ještě jednu fantastickou vlastnost, že založil noviny, který se jmenovaly Svědectví, ...že dával slovo jako jedinej lidem, se kterejma nesouhlasil. Spousta čtenářů to neuměla pochopit.*“

3.2 Revue Svědectví - čtvrtletník pro politiku a kulturu

„*U zrodu Svědectví stály dvě základní myšlenky. První, že nechceme dělat emigrantský časopis, ale dělat časopis pro domov, ... Druhou myšlenkou bylo, abychom se pokusili o dialog s reformními komunisty. Vzpomínám si, jak jsme šli za naším bývalým velvyslancem u OSN, Jánem Papánkem, který nám dal tisíc dolarů. V tiskárně Sokola nám pak vytiskli první číslo včetně provolání o komunikaci s domovem. Horák a Luža byli sociální demokraté, kterým se tato strategie zamlouvala spíše z nějakých poloideologických důvodů, kdežto já jsem cítil, že se tady vytváří skutečně přelomová situace, když už komunisté veřejně pochybují o svém díle,*“ Pavel Tigrid.¹⁰³

Časopis začal vycházet v New Yorku 28. října v roce 1956, od konce roku 1960 v Paříži (tiskl se v tiskárně v belgických Bruggách) a po listopadu 1989 se vydával v Praze (vydavatelství Melantrich). Oficiální propaganda komunistické strany od prvního čísla věnovala časopisu velkou a soustavnou pozornost, čímž mu paradoxně zvyšovala popularitu a šířila jeho věhlas. O významu, jaký časopisu připisovala totalitní moc, svědčí i soud s Pavlem Tigridem (v nepřítomnosti) v roce 1967 pro údajné rozvracení republiky a vyzvědačství, oceňování jako špióna CIA.

„*Pokud si vzpomínám, název Svědectví jsme přijali všichni. Vyjadřoval základní intenci plánovaného periodika: spíše než moralizovat (postup každé emigraci zvláště blízký),*

¹⁰³ Tigrid, P.: Marx na Hradčanech, s. 18

*propagovat, předpovídat a politizovat na nijak zvlášť vysoké úrovni československé politické „reprezentace“ – přinášet svědectví o tom, co se v srdci Evropy děje. To hlavně. Ale co se děje i jinde ve světě – a to pokud možno z úst či per těch, kteří tam žili. Od počátku jsme spoléhali na to, že takových zajímavých svědectví bude dost a že nemálo jich bude od komunistů samotných“, Pavel Tigríd.*¹⁰⁴

*„Prvních, tuším pět set dolarů - to bylo tehdy moc peněz - dal do vínku Slovák: dr.Ján Papánek, bývalý stálý delegát Československa u Spojených národů, člověk nejen generózní, ale i s citem pro věc... První číslo vyšlo v jednom tisíci výtisků a hned se sešlo, na štěstí, pozhnaně předplatitelů. Do Československa jsme posílali poštou a hlavně prostřednictvím přátel v Evropě tak asi sto, možná sto padesát výtisků....“*¹⁰⁵

První redakční radu tvořili: Vilém Brzorád, Jiří Horák, Josef Jonáš, Jiří Kárnet, Jan M. Kolár, Emil Kovtun, Radomír Luža, Mojmir Povolný.¹⁰⁶

V exilu, bylo zaměření *Svědectví* jako časopisu, který usiluje o dialog i s reformními komunisty přijato zpočátku kontroverzně. Dokonce došlo k tomu, že jeden ze spoluzakladatelů časopisu, **Emil Ransdorf**, se rozhodl, že nevstoupí do redakční rady. Stejně obavy z nařčení z konceptu kompromisu s komunistickou stranou vedly k rezignaci i **Jana M. Kolára** a později načas i **Jiřího Horáka**.¹⁰⁷

K počátkům *Svědectví* se vyjadřuje **Radomír Luža** v knize *Rozchod 1948*:

„S Pavlem Tigrídem jsme se seznámili až v Německu, z domova jsme se neznali... Když se Pavel vrátil po vyhazovu ze Svobodné Evropy z Mnichova a dělal v Americe číšníka, zjistili jsme, že náš názor na strategii vůči komunismu je stejný. Tvořili jsme malou skupinku, kam patřili mezi jinými Mojmir Povolný, Vilém Brzorád a Jiří Horák, ale ve Svědectví ústřední dvojicí jsme byli Pavel a já. ... S nápadem na založení Svědectví přišel Pavel, mně se ta myšlenka od začátku líbila. Vznikl problém, jak to předložit naší skupině. Emil Ransdorf a Jiří Horák měli určité pochybnosti, ale nakonec jsme získali jejich podporu. Ale představte si ten šok, když se první číslo Svědectví v říjnu 1956 objevilo a místo obvyklého nadávání na

¹⁰⁴ Lederer, J.: Svědectví Pavla Tigrída, s. 12

¹⁰⁵ Tigríd, P.: Marx na Hradčanech, s. 18

¹⁰⁶ srov. Svědectví, čtvrtletník pro politiku a kulturu, 1956, číslo 1, tiráž

¹⁰⁷ Formanová, L., Gruntorád, J., Příbáň, M.: Exilová periodika, Katalog periodik českého a slovenského exilu a krajanských tisků vydávaných po roce 1945, s.73

komunisty jsme oslovili mladé generace v republice. Mnozí členové exilového vedení se na nás proto rozhněvali, Václav Majer označil linii Svědectví za pochybenou a pro národní svobodu nebezpečnou, přidávali se i další.“¹⁰⁸

Označování ročníku sleduje zamýšlenou periodicitu, tedy jeden ročník tvoří vždy čtyři čísla bez ohledu na to, v kterém kalendářním roce byla vydána. Ovšem první číslo III. ročníku je tedy označeno jako č. 9, od té doby číslování průběžné. Během jednoho ročníku je číslování stránek rovněž průběžné (tedy např. jedno číslo ročníku končí stranou 150, druhé číslo ročníku začíná stranou 151).

Zvláštnímu číslování časopisu *Svědectví* se ve svém příspěvku k 25. výročí Svědectví vyjádřil i Vilém Prečan: „Rozhodl jsem se přijít na kloub početní záhadě, proč slavíme čtvrtstoletí Svědectví, ale přitom máme pouze šestnáct ročníků časopisu. Od prvního čísla s datem 28. října 1956 uplynulo dvacet pět let. Za tu dobu vyšlo celkem šestnáct římsky číslovaných ročníků Svědectví, každý po čtyřech číslech, do dnešního dne celkem 64 čísel. V původním vydání však neexistují čísla 5,6,7 a 8 – II. Ročník byl totiž číslován znovu od začátku, jedna až čtyři. III. Ročník začal číslem devět-a tak už to zůstalo jako průběžné číslování až do dnešní čtyřiašedesátky. Jeden ročník vyšel tedy v průměru za půldruhého kalendářního roku. Svědectví vycházelo v rozmezí tří až šesti měsíců. Jediná delší cesura byla mezi dvojčíslem 32-33, jež vyšlo koncem roku 1967 jako poslední číslo ročníku VIII a první číslo ročníku IX, a trojčíslem 34-35-36, tj. pokračování ročníku IX ze začátku roku 1969. Tato přetržka delší než jeden rok byla později zdůvodněna politickými ohledy.“¹⁰⁹

Prvním vydavatelem časopisu *Svědectví* byl **Jiří Horák** (1/1956-16/1962), po něm **Radomír Luža** (od 1/1958-20/1963), od čísla 21/1963 nebyl vydavatel jmenovitě uváděn. Exilová a první pražská čísla redigoval Pavel Tigríd (1956-1990), čísla 89-90/1990 ve spolupráci s **Annou Koutnou-Tesařovou**, **Iljou Kunešem**, **Janem Pelcem**, **Markem Skolilem**, číslo 91/1990 ve spolupráci s **Hanou Griffmanovou**, **Karlem Kühnlem**, **Janem Otavou**, **Janem Pelcem**, **Lídou Rakušanovou**, **Jacquesem Rupnikem**, **Milanem Schulzem** a **Markem Skolilem**, číslo 92/1991 redigovali **Jiří Kovtun** a **Jacques Rupnik** a číslo 93/1992 také **Jacques Rupnik**. Grafickou úpravu navrhl **Ladislav Sutnar**, který žil od roku 1939 ve Spojených státech, v New Yorku, kde také v roce 1976 zemřel. Sutnar úzce spolupracoval s rádiem *Svobodná Evropa* a především s Pavlem Tigrídem.¹¹⁰

¹⁰⁸ Hrubý, P., Kosatík, P., Pousta, Z.: Rozchod 1948, s. 217

¹⁰⁹ Prečan Vilém: Svědectví a Československo do roku 1968 in sborník Svědectví Pavla Tigrída, s. 81-82

¹¹⁰ srov. Volf, P.: Ladislav Sutnar, Reflex, 39/2003

Administraci časopisu vedl **Josef Ševčík** (do č. 14/1961) a od čísla 17/1962 **Jaroslav Vrzala** (do čísla 88/1989), administraci pražských čísel zabezpečovala **Monika Kaslová**.

První číslo vyšlo v nákladu 1000 kusů, do Československa bylo odesláno 150 kusů, poslední exilové číslo 88 vyšlo v nákladu 21 000 kusů, přičemž do Československa odešlo 15 000 (což znamenalo i jeho obsah: toto číslo se věnovalo především domácí a mezinárodní politické situaci, o dění uvnitř československého exilu bylo napsáno poměrně málo textu).

V prvním čísle je na první straně *Výzva*, kde se píše: „*Tento časopis vychází v době revoluce ve střední Evropě. Je to svým způsobem revoluce jedinečná: není namířena proti socialismu, ale proti zemi, jež skutečný socialismus zradila, Sovětskému svazu. Je to revoluce nikoli za návrat kapitalismu, ale za návrat svobody, spravedlnosti a důstojného života... Tento československý časopis, vycházející v cizině, se ovšem hlásí do řad bojujících. Co jeho spolupracovníci hlásali po dlouhých osm let se prokazuje být pravdou: nyní jde o to, abychom ve spojení se všemi důslednými Čechoslováky ve vlasti uskutečnili základní předpoklad pro příští život ve svobodě: plnou nezávislost na sovětském Rusku.*“¹¹¹

Toto první číslo také obsahuje na první straně Pozdrav Polsku a Maďarsku, kde se autoři radují nad vymaněním se těchto zemí z područí Sovětského svazu.

3.2.1 Výměna redakční rady

Od čísla 72 v roce 1984 byla redakční rada anonymní (jejími členy byli zřejmě mj. **Ilja Kuneš, Jakub Otava a Jacques Rupnik**). V *Lidových novinách* v článku „*Tajemné Svědectví Pavla Tigrida*“ jsou za členy redakční rady uvedeni: Jan Pelc, Ilja Kuneš, Marek Skolil a Jacques Rupnik.¹¹²

Jan Pelc na mou otázku, proč byla nová redakční rada anonymní odpověděl: „*Protože nebyla definitivní. To je oficiální! Mě Tigrid jednou u piva říkal, že je to proto, aby nedráždil partou bezjmenných a neznámých tajrdlíků.*“

---

¹¹¹ Svědectví, číslo 1, 1956, s. 1

¹¹² Jan Pelc se v rozhovoru vyjadřuje ke jménům členů nové redakční rady v *Lidových novinách* od Petra Zídka: „*No takže Ilja, no tak to maj hodně nepřesný. Milan Schulz, ze Svobodný Evropy, Lída Rakušanová, Ivan Binar, tady ty jména platěj, Jacques Rupnik, já, Skolil, Kuneš a Petr Král. Tohle nemá nikdo přesně tu redakční radu. Protože on jí nikdy nejmenoval. Petr Král určitě a myslim otec Kolář. Náš jezuita, kněz, kterej se staral vo ty věřící Čechy ve Francii.*“

V roce 1990 v rozhovoru pro časopis *Tvar* na otázku Hany Štěpánkové, co je hlavním předpokladem úspěšného časopisu odpověděl Pavel Tigríd: „*Já myslím, že málokterý časopis na světě vůbec řídí redakční rada. Ta bývá spíše ozdobou - řada hezkých jmen. Občas sice někdo z ní něčím přispěje, ale časopis bez energického šéfredaktora, který mu věnuje všechny čas a um – pochybuju, že může být nadlouho dobře profilovaným časopisem. Redakční rada ano, ale musí být myslím jedna osobnost, která časopis vede. Jestli jsem to byl já nebo nebyl, to není podstatné; jisté je, že jsme dělali Svědectví na koleně.*“¹¹³

A dovolím si ještě jeden výrok na adresu redakční rady z knihy *Svědectví Pavla Tigrída*, kde s ním vedl rozhovor Jiří Lederer. (JL: Jiří Lederer, PT: Pavel Tigríd)

JL: „*Byla redakční rada aktivním činitelem na začátku časopisu?*“

PT: „*Zpočátku ano, po přesídlení do Evropy méně, nakonec vůbec ne.*“¹¹⁴

3.2.2 Pražská čísla Svědectví

Čísla 59/1979 a 62/1980 byla celá redigována v Praze (s výjimkou rubriky *Tribuna svědectví*), v prvním případě redakční přípravu zajistili Václav Havel, Petr Pithart a Ludvík Vaculík, ve druhém Egon Bondy, Ivan M. Jirous a Jiří Němec. V úvodním slovu čísla 59 *Na vysvětlenou* autoři pražského čísla poukazují na to, že to byl nápad francouzské redakce nechat vzniknout číslu v Československu. Zároveň nastiňují téma celého čísla, jímž je polemika s emigrací, tedy úvaha, zda odejít, či zůstat.

„*Není to povzbudivá četba pro emigranty a exulanty; nanejvýš v tom smyslu, že udělali dobře. Protože s námi rozuměli by si stále méně. Není to však veselá četba ani pro nás. Vždyť v žádném z příspěvků nejsou rozumně vyloženy důvody, proč tu žít.*“¹¹⁵ Autor podepsán jako M.

3.2.3 Struktura časopisu, rubriky

„*Dialog, který vedlo Svědectví s „domovem“, byl kritický. Svědectví se stalo faktorem, aktivním činitelem domácího československého vývoje také proto, že nikdy nepřitakávalo*

¹¹³ Štěpánková, H.: Svědectví dnešní a zítřejší, *Tvar*, 1990, č. 8, s. 11

¹¹⁴ Lederer, J.: Svědectví Pavla Tigrída, s. 14

¹¹⁵ M: Na vysvětlenou, Svědectví, č. 59, s. 411

komunistické ideologii a praxi, třebaže z toho bylo některými vrstvami obviňováno,“ Vilém Prečan.¹¹⁶

Většina čísel začínala aktuální rubrikou *Poznámky k událostem*, jejichž úvodní stránky psal vždy Pavel Tigrid. Následovaly podrobnější stati a články, případně rozhovory, recenze knih a někdy záznamy diskusí. Dopisy s ohlasy čtenářů byly zařazovány do rubriky *Tribuna Svědectví*. Pravidelně byla část časopisu věnována kultuře a umění, pod názvem *Literatura a umění*.

Politickým, společenským a historickým tématům se ve svých příspěvcích věnovali zejména Jiří Slavíček (někdy psal pod pseudonymem Adolf Bašta), Vilém Brzorád, Johann Wolfgang Brügel, Vratislav Bušek, Ivan Bystřina, Ivo Ducháček, Ota Filip, Julius Firt, V. Havel, Peter Holý, J. Horák, Martin Hybler, Luboš Chladil, František Janouch, Ladislav Jehlička, Karel Jezdinský, Karel Kaplan, Agneša Kalinová, Václav Karlík, Erazim Kohák, Jiří Kolaja, Josef Korbel, Erich Kulka, Miroslav Kusý, Jiří Lederer, Eugen Löbl, R. Luža, Juraj Malovec, Ján Mlynárik, Zdeněk Mlynář, Adolf Müller, Frank Oswald, Ivan Pfaff, P. Pithart (pod pseudonymem Josef Sládeček), M. Povolný, Vilém Prečan, Lída Rakušanová, Milan Schulz, Zdeněk Suda, Ivan Sviták, Václav Šikl, Hana Šklíbová, Eduard Táborský, P. Tigrid, Dagmar Vaněčková, Jan Vladislav, Karl von Wetzky a mnozí další autoři pod šíframi a pseudonymy. Často se ale objevovaly také překlady prací západních politologů a publicistů (Zbigniew Brzezinski, Leszek Kolakowski, Adam Michnik aj.).

Postupem času čím dál větší prostor získávala literatura a literární věda a kritika (především v šedesátých letech redakce *Svědectví* přebírala i příspěvky z oficiálních literárních časopisů a úryvky z vydaných knih). Během normalizace se vedle exilových literátů účastnili na náplni časopisu i autoři domácího samizdatu. Publikovali zde **Ivan Binar, Egon Bondy, Antonín Brousek, Jan Čep, Vladimíra Čerepková, Václav Černý, Petr Demetz, Petr Den, Ivan Diviš, Luboš Dobrovský, Jaroslav Dresler, Jiří Gruša, Miloň Habr, V. Havel, Vilém Hejl, Bohumil Hrabal, Karel Hvízd'ala, Josef Jedlička, Ivan Jelínek, Jaroslav Jíra, Ivan M. Jirous, Věra Jirousová, Milan Jungmann, Eva Kantůrková, J. Kárnet, Ivan Klíma, Helena Kosková, Jiří Kovtun** (soustavně publikoval recenze zejména v 70. letech), **Petr Král** (též pseud. René Sidkar, Tomáš Sýs a Vilém Turek), **Ivan Kraus** (pseud. Viktor Vadim) **Milan Kundera, Josef Lederer, František Listopad, Antonín Měšť'an** (též pseud. **Karel Klatovský**), **Karel Moudrý, Jiří Němec, Jan Patočka, Karel Pecka, Jan Pelc, Jan Procházka** (recenzent), **Jaroslav Procházka, Sylvie**

---

¹¹⁶ Prečan, Vilém: Svědectví a Československo do roku 1968 in sborník Svědectví Pavla Tigrida, s. 87

Richterová, Minka Rybáková, Ivo Řezníček, Zdena Salivarová, Jan Skácel, Milan Šimečka, Josef Škvorecký, Jan Tumlíř, Milan Uhde, L. Vaculík, J. Vladislav, Jiří Voskovec aj.

Důležité byly i překlady světové literatury. Průběžně vycházely bibliografické rubriky *Bibliografie knih a článků o ČSSR, Nové knihy českých a slovenských autorů a o Československu* (**Ludmila Šeflová**), bibliografie samizdatu (edice Petlice) aj.

V knižní *Edici Svědectví* vyšlo v letech 1956-1972 celkem 13 svazků. Reprint prvních devíti ročníků časopisu (čísla 1-36) vydalo nakladatelství Dialog ve Frankfurtu nad Mohanem. Trojčíslo 34-35-36/1969 má název *Československo 1968: Dokumenty a komentáře*.

V roce 1988 vyšel *Jmenný a věcný rejstřík: Ročníky 1956-1987* (čísla 1-80), který zpracoval **Ilja Kuneš**.¹¹⁷

Na otázku Hany Štěpánkové, co hodnotí Pavel Tigrid za nejuspěšnější témata Svědectví uvedl: „*Musíte mít na mysli, že ten časopis vycházel venku a od roku 1956. A byly doby, kdy jsme vůbec neměli žádný styk s Československem... Čili jsme šli podle událostí. Proč začalo vycházet Svědectví, to byla v podstatě maďarská revoluce... Pak přišlo Pražské jaro, to byla zase velká událost. Mezitím jsme otevřeli některá témata - jako odsun sudetských Němců. Pak byly polské události, kdy jsme chtěli poukázat na to, že společnost, která chce něčeho dosáhnout, tedy větší svobody, musí sama k tomu přispět. Tudiž jsme došli k české otázce. To je velice tenký led, po kterém jsme bruslili, ale přece jen jsme kladli otázku, proč v Čechách, na Moravě a na Slovensku je společenská atmosféra zamrzlá, spíše pasivní, podle té nešťastné zásady ‚stejně se nedá nic dělat‘.*“¹¹⁸

3.2.4 Předplatitelé, náklad

Pavel Tigrid v rozhovoru s Hanou Štěpánkovou i v rozhovoru s Jiřím Ledererem udává náklad tisíc kusů u prvního čísla. „*Muselo se rozlišovat na předplatitele na Západě, naše pravidelné čtenáře, a na tu část nákladu, kterou jsme pašovali do Československa všemi možnými způsoby – taky v podobě výtahů ze Svědectví v takovém miniformátu.*“¹¹⁹

¹¹⁷ srov. Formanová, L., Gruntorád, J., Přibáň, M.: Exilová periodika, Katalog periodik českého a slovenského exilu a krajanských tisků vydávaných po roce 1945, s. 74 - 75

¹¹⁸ Štěpánková, H.: Svědectví dnešní a zítřejší, rozhovor s Pavlem Tigridem, Tvar, s. 11

¹¹⁹ Štěpánková, H.: Svědectví dnešní a zítřejší, Tvar, č. 8, s. 11

3.2.5 Poslední číslo

Poslední číslo časopisu *Svědectví* vydané v Praze v roce 93/1992 bylo věnováno tématu Nacionalismus - novodobá droga. V úvodním slově *Na cestu nové republiky* Pavel Tigríd napsal: „*Když jsme se rozhodli věnovat toto číslo Svědectví otázce nacionalismu, věděli jsme proč...Po pádu komunismu se stal největším nebezpečím pro další vývoj nejen ve střední a východní Evropě, ale v celém (nesnadně) se integrujícím zemědělu krajní nacionalismus....*“¹²⁰

A toto *Svědectví*, vydané v Melantrichu, končí Redakčním sdělením: „*Toto je poslední číslo Svědectví, čtvrtletníku, který vycházel nejprve v New Yorku, pak v Paříži a nakonec v Praze nepřetržitě 37 let. Končí tak éra, trochu symbolicky, jednoho časopisu a jedné republiky, zvané ČSFR. Je to nesrovnatelné v dopadu na naši národní, státní a občanskou realitu, ale přece jen jistá spojitost tu je. Všechno má svůj čas - i tato revue. Přijdou jiné, jinak pojaté, jinak zacílené. Tento časopis podával skoro půl století svědectví o jedné éře. Ta skončila. Děkujeme spolupracovníkům i čtenářům za věrnou oddanost.*“¹²¹

Časopisu *Svědectví* byla na pařížském domě, v ulici Rue de Croix de Petit Champs, nedaleko Louvru, kde sídlila redakce časopisu v letech 1981 až 1991, odhalena pamětní deska. Kromě mnoha Čechů a Slováků žijících v Paříži se ceremonie zúčastnil Václav Havel, místopředseda české vlády Alexandr Vondra a pařížský starosta Bertrand Delanoë. Delanoë v krátkém proslovu označil Pavla Tigrída za symbol boje za svobodu a řekl, že pro Paříž je štěstí, že mohla poskytnout prostor k působení osobnostem, jako byl on. Slavnosti před domem číslo 30 zúčastnili také Petr Uhl, Dana Němcová a Jiřina Šiklová. Přítomna byla i Marie Dubinová, která přišla do Francie před druhou světovou válkou, během které spolu s manželem Ondřejem pomáhala českým emigrantům a odpůrcům fašismu. Podívat se přišli také slovenská velvyslankyně ve Francii Mária Krásnohorská a bývalý americký velvyslanec v Praze a nyní velvyslanec v Paříži Craig Stapleton. S nápadem vytvořit pamětní desku Tigrídovi a *Svědectví* přišel v roce 2003 tehdejší český velvyslanec ve Francii, dnes velvyslanec při *UNESCO* Petr Janyška. Původní záměr umístit ji na dům v ulici de Lodi, kde pařížská redakce časopisu sídlila původně, ztroskotal na nesouhlasu majitelů domu. Majitelé domu na Croix des Petits Champs se naopak cítili touto iniciativou poctěni. Deska je dílem architekta Svatopluka Sládečka.¹²²

¹²⁰ Tigríd, P.: *Na cestu nové republiky*, číslo 93, 1992, s. 7

¹²¹ časopis *Svědectví*, číslo 93, 1992, obálka

¹²² srov. Pamětní deska *Svědectví*, časopis *Marketing & Media*, 11. 4. 2007, zdroj http://mam.ihned.cz/c4-10000115-20868090-100000_d-pametni-deska-svedectvi

4. Výzkum - rozhovory s pamětníky

V této kapitole se věnuji interpretaci rozhovorů, jež jsem vedla s pamětníky redakce *Svědectví*. Kapitolu jsem tématicky rozčlenila a na každé téma uvádím odpovědi od narátorů.

Rozhovor se mi podařilo uskutečnit s **Janem Pelcem**, **Jacquesem Rupnikem**, **Iljou Kunešem**, **Carole Paris**, **Jiřím Slavíčkem** a **Pavlem Kuchálikem** (bývalým agentem Státní bezpečnosti). S **Markem Skolilem** jsem komunikovala elektronickou poštou. Jsem si vědoma toho, že většina pamětníků se vyjadřuje především k redakci a situaci okolo *Svědectví* v osmdesátých letech 20. století. Není v tom jiný důvod než ten, že tyto pamětníky se mi podařilo nejrychleji a nejsnáze zkontaktovat, navíc mým prvním informátorem byl Jan Pelc, který v redakci působil od roku 1982 do roku 1989.

Cituji zde i z rozhovorů vedených jinými autory, publikovanými dříve: rozhovor s **Pavlem Tigridem** v knize *Marx na Hradčanech* (2001, vedl Bohumil Pečinka), v časopise *Tvar* (1990, vedla Hana Štěpánková) a ve sborníku k setkání 25. výročí časopisu *Svědectví* ve Frankenu (1982, rozhovor vedl Jiří Lederer), s **Radomírem Lužou** v knize *Rozchod 1948* (vedený Petrem Hrubým, Pavlem Kosátkem a Zdeňkem Poustou) a v knize *Exil a politika* (rozhovor s Pavlem Palečkem, 2004), s **Ivanem Medkem** v *Hospodářských novinách* (11. 11. 2005 vedený Jiřím Leschtinou) a tamtéž (26. 10. 2007 rozhovor vedli Lenka Zlámalová a Tomáš Němeček), dále a s paní **Ivanou Tigridovou** v deníku *MF Dnes* (27.10.2006 ptala se Jana Bendová), s **Karlem Kaplanem** v knize *Exil a politika* (2004, autorem je Pavel Paleček).

Stručné představení mnou vyslechnutých pamětníků v případě revue *Svědectví*:

Jan Pelc (* 1953) je spisovatel, který emigroval z Československa v roce 1981. Po působení ve francouzské cizinecké legii přišel do Paříže, kde se seznámil s Pavlem Tigridem. V redakci *Svědectví* měl na starosti především český tisk, čítárnu, pomáhal s přípravami distribuce časopisu do Československa, s články, korekturami a také pomáhal nově příchozím emigrantům sehnat informace na úřady apod. Stal se členem nové redakční rady v roce 1984. Po roce 1989 opět žije v Praze. Mezi jeho nejznámější díla patří kniha *...a bude hůř* nebo *Baket Flora, ...a golpotoni táhnou*. (Rozhovor se uskutečnil v 14.11.2006 a 26.11.2006 v Praze).

Jacques Rupnik (*1950) je francouzsko-slovinský politolog, narozený v Praze. Emigroval taktéž do Francie v roce 1965, kde vystudoval politologii. V letech 1990–92 pracoval jako poradce prezidenta Václava Havla. Dnes přednáší v *Centre d'études et de recherches internationales* v Paříži. V osmdesátých letech přispíval do časopisu *Svědectví* a účastnil se konferencí pořádaných Pavlem Tigridem, mj. byl od roku 1984 členem redakční rady. (Rozhovor se uskutečnil 5.10. 2007 v Praze).

Ilja Kuneš (* 1953) emigroval z Československa v roce 1982, v Paříži vystudoval politologii a stal se členem redakce časopisu *Svědectví* a jeho redakční rady. Dnes se živí jako překladatel a pracuje v oboru grafických systémů a IT. Žije v Dijonu. (Rozhovor se konal 1. 12. 2007 v Paříži nedaleko druhé redakce *Svědectví* v Rue de Croix de Petit Champs).

Carole Paris je rodilá Francouzka, která se začátkem osmdesátých let podílela spolu s dalšími dvěma francouzskými studentkami orientujícími se na východní Evropu na ilegální distribuci časopisu *Svědectví* do Československa. Taktéž vozila zpět do Francie texty českých autorů a informace o politických procesech a situaci v československém disentu. (Rozhovor se konal 1.12. 2007 v Paříži nedaleko druhé redakce *Svědectví* v Rue de Croix de Petit Champs).

Jiří Slavíček, užívající též pseudonym Adolf Bašta, emigroval z Československa po roce 1968. Působil jako komentátor rozhlasové stanice *Svobodná Evropa* v Paříži. Přispíval do časopisu *Svědectví* a přátelil se se členy redakce. Dodnes žije v Paříži a pracuje jako spolupracovník rozhlasové stanice *Radiožurnál*. (Rozhovor se uskutečnil 3. 12. 2007 v Paříži nedaleko první redakce *Svědectví* v Rue de Pont de Ludi).

Pavel Kuchálik (* 1953) je bývalý agent *Státní bezpečnosti* a spadal pod *Hlavní správu rozvědky StB*. Působil v Paříži v letech 1988 až 1989. V seznamech StB je uváděn pod krycím jménem *Kyselka* a jeho svazek má číslo 165295.¹²³ Jeho úkolem bylo sledovat a získávat informace o všem ve spojitosti s Pavlem Tigridem a redakcí časopisu *Svědectví*. Po roce 1989 se vrátil do Prahy, kde žije dodnes a živí se jako vedoucí odboru vnějších vztahů a komunikace *Ústředního automotoklubu*. (Rozhovor se konal 11. 12. 2007 v Praze).

---

¹²³ srov. registr osob, u kterých je vazba na StB, <http://www.cibulka.com/cgi-bin/osoby.exe?code=W>

Marek Skolil (* 1962) vystudoval *Univerzitu Karlovu*, od roku 1985 žil a studoval v Paříži. V roce 1986 se stal prvním oficiálním zaměstnancem redakce *Svědectví* a zástupcem šéfredaktora. Od roku 1989 je zaměstnancem *Ministerstva zahraničí ČR*, v současné době působí v Chicagu jako Generální konzul České republiky. (Informace o svém působení v redakci *Svědectví* zasílal elektronickou poštou v listopadu a prosinci 2007.)

4.1 Příchod do redakce, emigrace

Promluvy k založení časopisu *Svědectví*, stejně jako výběr názvu časopisu určeného pro domov a první reakce čtenářů na revue zazněly v předchozí kapitole. Zde se věnuji konkrétnímu popisu, jak se mnou vyslechnutí redaktoři do redakce *Svědectví* dostali, což je neodlučně spjato s opuštěním Československa. Dále hodlám popsat konkrétní náplň práce jednotlivých členů redakce včetně snahy postihnout redakční rutiny (ačkoli vím, že v případě čtvrtletníku je práce odlišná než v případě deníku, přesto se domnívám, že během tolika let měl Pavel Tigríd a jeho spolupracovníci zažité jisté postupy práce), věnuji se také takovým tématům jako je způsob financování časopisu. Neméně důležitým tématem shledávám distribuci časopisu do Československa a zpětnou vazbu z domova, stejně jako sledování Státní bezpečnosti. Na závěr této kapitoly uvádím názory narátorů na to, jaký vliv mělo *Svědectví* na politickou a kulturní situaci v Československu.

Pařížská redakce *Svědectví* a především Pavel Tigríd a jeho manželka Ivana byli vždy nápomocní emigrantům příšlým do Paříže. Podávali informace o úřadech, kde si mohou vyřídit potřebné dokumenty, ale stejně tak o tom, kde sehnat ubytování apod. Toto popisuje Pavel Tigríd v rozhovoru s Bohumilem Pečinkou (BP).

„BP: *Fenomén Svědectví jako neoficiálního emigračního centra vznikl až v Paříži?*“

PT: No samozřejmě. V padesátých letech jsme v New Yorku neviděli živého Čecha z českých zemí, snad s výjimkou československé delegace v OSN. Později v Paříži, kam jsme se v roce 1960 přestěhovali, to už bylo lepší a do Svědectví se začalo prostě chodit. Redakce sídlila v domě, kde dole bylo koňské řeznictví, v prvním patře pak čítárna a redakční místnosti, vařilo se kafe a občas se nalilo i víno. Opravdu ale začali návštěvníci z domova chodit až od konce šedesátých let.“¹²⁴

---

¹²⁴ Tigríd, P.: Marx na Hradčanech, rozhovor vedl Pečinka B., s. 19

Právě díky tomu, že hledal pomoc jako nový exulant v Paříži se seznámil **Marek Skolil** s Tigridovými a časopisem *Svědectví*.

„Emigroval jsem v červnu 1983 přes Řecko, kam se mně podařilo sehnat turistický zájezd. Do Paříže jsem dorazil vyjukaný z Nice v pátek večer, neúspěšně se pokusil přespat v telefonní budce a nakonec skončil v jedné z kaváren na Boulevard Saint Michel otevřených milosrdně celou noc. V pondělí ráno už jsem na doporučení Jiřího Pelikána z Říma klepal na dveře Svědectví ‚Oni už Vám poradí jak dál ve Francii‘, aniž bych tušil že v tomhle legendárním časopise budu o pár let později pracovat... tuším někdy od roku 1985 nebo 86, kdy jsem ve Svědectví nastoupil jako jakýsi redakční elév, hlavně proto že jsem si na pařížské vysoké škole osvojil základy počítačové gramotnosti a byl schopný ‚sázet‘ do počítače text připravovaného Prečanova indexu exilové literatury... Z počátku jsem skutečně docházel jen čas od času „sázet“, abych si přivydělal ke studiím a měl jsem tehdy zároveň jinou práci na půl úvazku v Centre Pompidou, jako hlídač a později na recepci Dětského atelieru... nakonec mně ale P.Tigrid nabídl pevné místo redakčního tajemníka na plný úvazek, které jsem po krátkém váhání - bál jsem se o to, aby moji rodiče neměli doma problémy - přijal jako svoje první regulérní zaměstnání po skončení studií.“

V redakci také fungovala čítárna, kde se zdarma půjčoval český tisk a knihy. Právě přes návštěvy knihovny se dostal do redakce **Jan Pelc**: *„...procházel sem Paříží a poznával. Turistu sem dělal [úsměv]. A bylo to hrozný no. Tak sem si říkal, že tam (pozn. v redakci Svědectví) bude něco na čtení no a skvělý, sem přišel... tady seděl pan Vladislav a tam se pučovaly knížky. Byl tam stůl a mohla sis tam posedět a číst si tam, tak pan Vladislav mě uvítal a dobře a teď sme rozebírali mojí situaci a poslal mě za nějakou pani, která pomáhala Čechům a bylo to skvěly a no sem tam začal chodit vlastně každéj den... No a pan Vladislav v té době dostal nabídku asi po měsíci nebo po čtrnácti dnech, nabídku, aby přednášel na fakultě, protože von uměl perfektně francouzsky. Takže vodešel no a sem tam zase přišel a vyšel pan Tigrid, mě znal, von samozřejmě přišel a pozdravil mě a tak. No a říká mi ‚Honzo, tak když už taj čtete, první je, že byste pučoval ty knížky a tak a vobčas nám pomoh a my vám budem platit a chod'te ty vodpoledne‘. No takže sem tam vlastně nastoupil, začal sem tímle dělat ve Svědectví, já nevím, jestli mi věřil, prostě se rozhod, že jo. Ze začátku byl takovej vostražitější, ale během chvíličky sem tam zapad a pak už sem začal dělat poštu a pak sem začal dělat rozesílání a všechno takovýdle a knihovnu sem ved. No takže tak sem se dostal do Svědectví.“*

Jiří Slavíček, který emigroval v roce 1968, o časopise *Svědectví* věděl již z domova, kde ho četl. Přesto mu trvalo tři měsíce od přiletu do Paříže, než se odvážil zajít do redakce

To vysvětluje tím, že mu bránil strach zajít do redakce dříve, neboť věděl, že je sledována agenty StB. „... a pak jsem zjistil, že tady vedle konzulátu, nejstaršího v cizině bylo taky zahraniční rozvědka a ti monitorovali...No a slovensky oni nikdy neuměli (pozn. členové redakce Svědectví), to byla tragédie, ale česky ano. A já měl naději a krásu, protože na slovenštinu nechali číst mě...Ale dostat se, najít odvahu vejít do redakce....“

Ilja Kuneš naopak váhal s návštěvou redakce z toho důvodu, že si chtěl časopis předplatit, ale jako čerstvý emigrant neměl za začátku příliš peněz.

„...o Svědectví jsem věděl, že existuje, nikdy jsem ho předtím do ruky nedostal. O Tigridovi jsem věděl, díky tomu, že byl v komunistických novinách, vždycky proti němu udělali nějakou akci. A v roce 80 nebo 79 oni propašovali do Československa desky s vážnou hudbou a poslední stopa byl projekt Tigrida... Takže když to celníci vzali, tak tam viděli nějakýho Brahmse, ale když to prasklo, tak ho chtěli očernit, tak to vysílali v rozhlas. Tak tam jsem poprvé slyšel Tigrida. No, mě bylo málo let, asi čtrnáct. No a když jsem sem přišel tak jsem 4.1.1983, tak jsem si říkal, že do Svědectví půjdu, že si ho předplatím, ale až na to budu mít. Takže jsem v květnu 83 tady vyrazil a se šekem, tam jsem zazvonil, teda zabušil a otevřel takovej sympatickej pán, jsem vůbec netušil, kdo to je a říkám, já jsem tady nověj příchozí a přišel jsem si předplatit Svědectví. No pro mě to byl takovej šok, no šok, spíš překvapení, že tahle historická postava, je normálně z masa a kůže a chová se úplně normálně. No a když jsem tady pak přišel do Paříže, tak jsem se motal kolem Svědectví, protože to bylo příjemný prostředí, všechny knížky se tu dali číst. Tenkrát jsem četl jak blázen, protože v Čechách to bylo zakázaný. No a pak jsem začal tam proto něco trošku dělat. No a pak když měnil redakční radu, to bylo asi v roce 86, tak jsem se dostal do redakční rady, protože jsem začal studovat politologii a nějak to do toho šlo dohromady a nějak jsme si padli do oka.“

Jacques Rupnik se poprvé seznámil s Pavlem Tigridem jako s hostem přednášky Francois Fejtöho (maďarský historik, který se specializoval na východní Evropu) na univerzitě, kde Jacques Rupnik v té době studoval, což bylo v roce 1968. Také si vypůjčoval knihy v redakci. Přesto uběhlo několik let než začal přispívat do časopisu Svědectví, neboť mezitím studoval ve Spojených státech amerických a poté pracoval ve Velké Británii v BBC.

„A v roce 77, v létě 77 jsme se v červenci setkali znovu (pozn. s Pavlem Tigridem), na konferenci v Itálii, v městě Lukka, to si dobře pamatuju a bylo to o Disent a eurokomunismu. To byly tenkrát ty dvě témata, který frčely, abych tak řekl... Z Čechů tam byl Vilém Prečan, který právě vyjel, právě přijel z Československa, jeho první konference na Západě. No a ta konference trvala asi tři čtyři dny a tam jsme obnovili s Pavlem Tigridem naši známost a on

věděl, že pracuju pro BBC, četl ty komentáře, které jsem psal. A dokonce mě požádal, jestli by je mohl otisknout ve Svědectví. Ale to mi BBC zamítla... Já jsem si pak vzal rok volno z BBC, to byl rok sedmdesátdevět osmdesát a ten, protože jsem musel disertační práci o KSČ, jsem z toho musel udělat knížku. A při té příležitosti jsem samozřejmě už intenzivněji navštěvovat Svědectví. A hlavně to bylo v období, kdy už začaly... Charta byla pod velkým tlakem a existoval Výbor pro podporu Charty 77. Takže jsme pořádali akce, podpory, procesy, to bylo na podzim 79.“

Jak se sešli v redakci Svědectví jako spolupracovníci přátelé **Jana Pelce** popisuje v rozhovoru se mnou (JP: Jan Pelc, PV: Pavla Vírová):

JP: „...no a pak Tigríd, už ho to nebavilo, ne nebavilo, ale už toho na něj bylo moc a dělat korektury, obtahy a...“

PV: **Tohle všechno dělal sám?**

JP: Všechno, dycky sám. Takže sme nějak dělali a já jsem překecal Tigrída, aby vzal máho kamaráda Marka, kterej dělal v centru Pompidou, nějakýho šmudlu tam dělal. Tak jsem přemluvil Tigrída, aby dělal u nás. Takže tam nastoupil Marek a externě Ilja, to byli má dva nejlepší kamarádi tam. Takže sme to tam takle nějak vobradili my, no takže to tam takle vypadalo.“

4.2 Personální obsazení redakce, pracovní povinnosti členů Svědectví

„Protože ano, byl to časopis jednoho, jedné osobnosti. Za každým časopisem, který za něco stojí, je jedna osoba. Ale ta osobnost to sama nezvládne,“ Jacques Rupnik.

Dle vyprávění bývalých členů redakce, lze popsat, jak fungovala především v osmdesátých letech. Nejčastější náplní práce Jana Pelce byla starost o knihovnu, četba tisku z Československa a provádění rešerší k připravovaným článkům a zprávám vhodných do Svědectví. Stejně tak se ujímal nově příchozích emigrantů, kterým pomáhal s vyřizováním víz a všech potřebných dokumentů, stejně jako třeba se sháněním ubytování.

Jan Pelc: „No Svědectví, tak tam byl pan Tigríd, pani Tigrídová, v pátek vodpoledne chodila pani Bohunka, to byl nejdůležitější člověk... Nádherná žena, strašně hodná, pečlivá, vona držela kasu, byla nejdůležitější [úsměv]...ještě Gregorij, v té době tam ještě dělal jejich syn Gregorij (pozn. syn Tigrídových), ten měl takovej stroj, v té době, tenkrát počítače ještě nic moc, tak se dělala sazba, bylo to jakoby počítač, dalo se v tom trochu korigovat, dělalo to

takový obtahy. ...No a potom, no a já potom se to měnilo trochu, protože Gregorij potřeboval víc prostor, potřeboval zaměstnat, protože von nedělal jen Svědectví, dělal i kšefty prostě klasicky, von měl na to živnost, tisksazeč, takže von si našel kancelář, vodušel Gregorij... A jelikož ten Gregorij to takle dělal, tak sme vzali Kena. To byl Američan, kterej nějak ve Francii studoval nebo co a nějak se potkal s Tigridovejma a Ivance se líbil a uměl perfektně angličtinu a francouzsky. Tak k nám nastoupil Ken a pak se dlouho, jsme byli v tomhle obsazení nejdýl... Já jsem měl na starosti, začínal sem tou knihovnou, poštu, to rozdělování, toho bylo šíleně moc, tuny, časem prostě když už sem byl dýl, tak třeba Tigrida nebavilo dělat recenze, chodily recenze, velké štos, takže potom, když přicházely knížky, tak sem, třeba vod Škvoreckýho, z Indexu a z dalších nakladatelství, vod Tomskýho, takže já sem dostal na starosti ty knížky vzít, napsat k nim dopis, někoho poprosit, vybrat recenzenta a poslat mu je... Takže tohle jsem měl taky na starosti a další vlastně práce, to byla nejhorší, to sem nikdy netušil, když sem prchal před bolševismem, tak k mejm povinnostem patřilo, protože nám chodilo, my sme měli objednaný Rudý právo, Mladou frontu, Tvorbu, to byl orgán ÚV... A pak bylo ještě jedno, takový děsně bolševický a já to musel všechno číst, protože Tigrida to už nebavilo a hledat mu zajímavý články... Něco strašnýho a teď já to čet, abysem něco neprošvihnul, poctivě, já byl snad jedinej Čech, kterej přečet Rudý právo celý a tu Tvorbu a všechno [smích]...No a další nemalá funkce vlastně potom byla, když sem dělal, hrozně rád, jak chodili ty nový další, tak sem jim pomáhal, znal sem všechny adresy a už sem věděl, kde se dá ubytovat a tak, takže sem měl na starosti i ty nový a plus se na mě na to se ještě nabalily, s tím Vladislavem...“

Marek Skolil jako tajemník redakce měl jsem na starosti přípravu každého čísla, což zahrnuje koordinaci a urgenci příspěvků, zajišťování korektur, redakce kratších příspěvků, včetně tisku v belgické tiskárně v Bruggách. „Postupně mně a dalším kolegům, Honzovi Pelcovi, Iljovi Kunešovi vice ‚externě‘ i Jacques Rupnikovi, spolu s dalšími Pavel Tigrid svěřoval úkoly jakési neformální redakční rady - návrhy témat a příspěvků, jejich posuzování atd. Šlo o práci, kterou v různých obdobích přede mnou dělali také básník Petr Král, myslím že i Jan Vladislav, ještě předtím myslím i Prokop Voskovec a další... Výrobní cyklus byl, jak známo čtvrtletní, někdy trochu se skluzem...“

Podobně jako Jan Pelc, také **Ilja Kuneš** zajišťoval podklady ke článkům a statím, což zahrnovalo monitoring tisku. „Já jsem tam dělal pro Tigrida všechno možný, jeden čas jsem dělal pro Tigrida takovou výstřižkovou službu, vždycky, když bylo nějaký téma, tak já jsem sháněl podklady. Všechno možný. Pak jsem asi rok dělal sborník, ten rejstřík Svědectví (pozn. Jmenný a věcný rejstřík Svědectví: Ročníky 1956-1987 (čísla 1-80), Paříž 1988). To se ještě

všechno dělalo na kartičky. Já jsem tenkrát chodil do školy a dělal jsem nočního hlídače a jsem asi jedinej člověk, kterej přečet všech dvacet ročníků Svědectví, celý. No a to všechno na kartičky. No a pak byla ta redakční rada.“

4.3 Redakční rutiny

Zde je nutno zdůraznit, že v případě čtvrtletníku, který navíc nevycházel vždy zcela pravidelně, probíhala redakční práce poněkud jinak v porovnání například s redakcí deníku nebo týdeníku. Všichni oslovení bez výjimky zdůrazňovali jednu věc a to: že Pavel Tigríd byl duší časopisu Svědectví, které věnoval mu mnoho času a energie. Všichni také skromně souhlasili s rozhovorem o redakční práci s poznámkou, že téměř všechnu práci zastal Pavel Tigríd. Přesto se na základě informací z rozhovorů pokusím alespoň nastínit způsob novinářské práce a postihnout, jak vypadaly redakční rutiny ve *Svědectví*. Zároveň se domnívám, že od samotné novinářské práce nelze v případě Svědectví oddělit také takové činnosti jako je podpora disidentů v Československu. Samotnou redakci vždy do velké míry zaměstnávala i ilegální distribuce časopisu do Československa a taktéž získávání článků a informací od přispěvatelů doma.

Jan Pelc k redakčním rutinám, a na otázku, zda na poradách Pavel Tigríd uděloval nějaké rady ke stylu psaní uvedl: *„Selekci dělal jen a jen Tigríd. Vše, co přišlo i to co si objednal se dávalo do jedné desek. Když to začalo časově hořet, zavřel se v kanclu a dělal selekci, škrtal a nadával. Svědectví tak bylo koncipovaný. Vymyslel si témata hodně dlouho dopředu a pak o tom námětu dlouho mluvil pomocí takových balonků. Treba šel s Grušou na oběd, tam vypustil: možná, že by bylo dobře udělat tohle a tohle, a pak poslouchal reakce které v závěru prohloubil... Škrtal mohutně u lidí, který psali a byli rozvláčný. To opravdu uměl skvěle. Sedl si k deseti stránkám a udělal dvě. Psaní se spoustou slov ho opravdu štvlo. A tak ho štvli skoro všichni, protože nikdo neuměl psát jako on... O psaní na poradách nikdy nemluvil, tohle si prostě dělal sám. Jen já, přes dveře někdy zaslechl: ‚To je ale vůl, co to píše?‘ Ale když vyšel, tak se usmíval, dal mi to na stůl a řekl: ‚Tohle si přečtěte‘. A bylo to celý poškrtený, se spoustou jeho vpisků, no prostě to napsal celý sám“.* A dále pokračoval vyprávěním průběhu přípravy čísla: *„Jinak redakce, to byla opravdu redakce jednoho muže. Tigríd to dělal naprosto neuvěřitelně, vyšlo Svědectví, ...a potom už chodil do práce zřídka, jezdil na ryby a prostě a tak a chodily mu, už automaticky spousta lidí mu prostě psalo svoje příspěvky, když něco se stalo a plus chodilo, to byla vlastně taky moje práce, chodily, už se naučili v Čechách, v té době samizdaty dávat na různý ambasády, takže voni nám to pašovali,*

spousty samizdatu... A Tigríd vždycky vymyslel nějaký téma, vo čom by to mohlo bejt to číslo. Takže první měsíc, jak to byl ten čtvrtletník, tak se nedělalo nic, druhý měsíc přišel hezky opálený, usměvavý, všechno v pořádku...No a třetí měsíc říkal, tak už bysme měli něco začít dělat ne? A to už měl ten stůl,..to byly metry příspěvků, potencionálních, všechno a tak. No a von se teda už rozhod, vymyslel, vo čem to bude a když to mělo třeba za čtrnáct dní vyjít, tak začal pracovat, ale to pracoval já nevim, deset dvanáct hodin denně, byl tam furt, stal se z něj naprosto nesnesitelnej dědek, agresivní, nervozní, prostě stačilo takle jenom něco říct a už řval a byl úplně nepřičetnej a makal a makal a makal a makal... No a dodělal a zase vodjel na ty svoje ryby a už zase se vrátil usměvavej... Svědectví, to byl jenom Tigríd, to byla neskutečná práce, ted', když si vezmeš, že to má přes dvěšřepadesát stránek a je to práce jednoho chlapíka. Tak to je úplně fenomenální. Takže takle to tam vypadalo, když se tvořilo.“

Také manželka Pavla Tigrída, Ivana Tigrídová pomáhala v redakci často. V rozhovoru pro MF Dnes v říjnu 2006 na otázky odpovídala Janě Bendové (BJ).

„BJ:Doma jste se bavili třeba o tom, jaké texty ve Svědectví vyjdou?“

IT: *O obsahu jsme se ani moc nebavili. Pavlovi jsem však se Svědectvím pomáhala, hlavně zpočátku v Americe, ale i pak ve Francii - po práci, večer, kdy to šlo. Četla jsem i korektury¹²⁵“.*

O přístupu k práci v redakci Pavla Tigrída jako šéfredaktora se v jednom rozhovoru vyjádřil i **Ivan Medek**: *„Tigríd byl velmi přesný, rychlý v rozhodování a zcela neúprosný, když se jednalo o konkrétní práci. Dostal například článek, seškrtnal ho - říkal: "Mmmmmmm, to miluju...“, v tom jsme se zcela shodli - a buď to autor akceptoval, nebo článek nevyšel.“¹²⁶*

Především **Jacques Rupnik** zdůrazňoval při rozhovoru odlišnost časopisu Svědectví od „běžné“ představy redakce: *„Jde o žurnalistiku trochu jiného typu. Takže máte jednu věc je sledovat dění, zejména teda v Československu, ale v celé té oblasti, v celém bývalém Sovětském bloku, informace, které jinak nejsou přístupné českému čtenáři, analýzy, podklady. Většinou tu první část psal Pavel Tigríd sám, někdy psali různí autoři, ale ten úvodní přehled psal často Pavel Tigríd sám... Tehdy to bylo trošku jiné, že informací bylo velice málo. Byly ty oficiální informace a pak ty, který přicházely oklikou. A vy se potom snažíte na základě nejruznějších pramenů to překonávat pro lidi, kteří v tom žijí. Obraz vlastní situace,*

---

¹²⁵ Bendová, J.: Svědectví Ivany T., Mladá fronta DNES, 27.10.2006

¹²⁶ Zlámalová, L., Němeček, T.: Ivan Medek - Je dnes pro někoho čest hrát v Praze?, Hospodářské noviny, 26. 10. 2007

společnosti. To taky mohlo vypadat jako neuvěřitelná troufalost, že jo. Ale tohle byl vlastně, ano, o tohle hlavně šlo, v té první etapě. Druhá. No a se četlo, Pavel prostě vždycky nadhodil nějaké téma, přišly reakce na minulá čísla, tohle to se povedlo, tohle se moc nepovedlo a vycházel z toho. No a že šlo o čtvrtletník, tak nemůžete jenom sledovat dnešní dění, musíte dlouhodobější... Samozřejmě některé otázky jako když se hodně týkaly Československa, nebo když máte krizi v Polsku v roce 80, 81, když máte téma, který se vleče vlastně dva roky a všechno v Evropě se točí kolem této krize. Největší orientace byla samozřejmě na reflexi domácí situace, ale v obecnějším kontextu... Ale vždy bylo jasné, to už jsem jednou řekl, ale zopakuji to- byl to časopis Pavla Tigrida a redakční okruh, kam se může obrátit, co si myslíte o tomto článku, co si myslíte o tomto....“

Marek Skolil byl otázkou, zda by mohl popsat redakční rutiny Svědectví, např. jak probíhal výběr témat, zpočátku trochu zaskočen, nicméně, odpověděl podle svého porozumění tomuto pojmu. Jeho odpověď potvrzuje již výše řečené, a to, že Pavel Tigrid vybíral témata a podílel se na konečné podobě čísel v největší míře. *„Nejsem si jistý, že pojmu redakční rutina přesně rozumím, ale hlavně si toho už hodně nepamatuji... Kromě obecnějších témat, která šéfredaktor a redakční spolupracovníci považovali za důležitá, resp. navrhovali, čtvrtletník občas tak trochu suploval i tehdy doma nedostatkové zpravodajství. Tzn. že se časopis dlouhodobě pohyboval někde mezi standardní kulturně-politickou revue a zpravodajským týdeníkem, ale to poslední jen v omezené míře, hlavně krátké info ve sloupcích. Konečný výběr témat a článků prováděl pan Tigrid. Ale byl jako opravdový novinář velmi otevřený vnějším podnětům i nevyžádaným příspěvkům pokud se mu zdály zajímavé. Vycházelo se z politických aktualit a tendencí, z intelektuálně-politické debaty v domácím samizdatu, ale i z mezinárodního tisku, který jsme v redakci všichni četli (především frankofonní, anglosaské a německy psané zdroje a exilové publikace...) Takže témata byla asi spíše ‚obecnější‘, ale to bylo dáno především čtvrtletní periodicitou publikace i cílenou ambicí vystihovat dobové a nastupující trendy, problémy a dilemata. Pavel Tigrid měl samozřejmě rád polemiku, nevydával Svědectví jako nějaký pomník pro budoucí generace, ale jako prostor pro debatu a tříbení názoru. Naší společnou ambicí bylo, aby Svědectví bylo relevantní a stimulující zejména pro domácí diskusi. Prakticky a to by mohla být ta Vaše rutina ?... se na jeho a našich stolech postupně hromadily delší i kratší příspěvky, vyžádané nebo ne a drobné články převzaté z mezinárodního tisku a pravidelně také delší převzaté články, které šéfredaktor uznal za ‚překladahodné‘... protože je považoval za relevantní nebo zajímavé pro domácí a exilové čtenáře. A v určitou chvíli jsme se posadili, vybrali obsah příštího čísla, ten se rozlámal do stránek a šlo, v některých obdobích jelo, to když jsme tiskli v belgických Brugách*

se do tisku.. Co se nevešlo a stálo za to, se schovalo do příštího čísla. Je nutné zdůraznit, že širší redakční rada se nikdy fyzicky nescházela, vše probíhalo korespondenčně, případ od případu, ale v různých obdobích. Nezapomínejme, že já jsem osobně zažil jen tu druhou polovinu osmdesátých a přelom osmdesátých a devadesátých let. Výběr témat ovlivňovali různě vzdálenější redakční spolupracovníci, - namátkou bych jmenoval Jana Vladislava, Petra Krále, Jacquea Rupnika, ale bylo jich samozřejmě mnohem víc. Stylistických rad pan Tigríd moc neuděloval, ale chtěl po nás, v mém případě nepříliš úspěšně, abychom psali krátké, srozumitelné věty. Určitě neměl moc v lásce pseudointelektuální či pseudovědecký žargon.“

4.4 Distribuce časopisu do Československa

Na pašování a distribuci časopisu *Svědectví* do Československa se podílela řada lidí a *Svědectví* putovalo různými kanály. Samozřejmě, v průběhu let se způsoby dodávání časopisu měnily, přicházeli noví lidé, někteří přestali spolupracovat. Někteří také byli v průběhu doby vyhoštěni z Československa, distribuce přímo v Československu několika lidem bohužel vynesla tresty odnětí svobody (např. Janu Benešovi, Jiřině Šiklové, Jiřímu Gruntorádovi a dalším). Z Paříže putovalo *Svědectví* kamiony, posílalo se na různé adresy v krabicích s prácím práškem (ten se odsypal přesně v tom množství, kolik vážilo vlepěné *Svědectví* z důvody kontroly na hranicích), posílalo se poštou na adresy lidí z telefonního seznamu, turisté, kteří se objevili v redakci vozili *Svědectví* ve svých zavazadlech. Několik pamětníků také zmínilo význam mnoha diplomatů, kteří taktéž pomáhali s distribucí.

Ke spojení osoby Jana Kavana a časopisu *Svědectví* se v této diplomové práci nevyjadřuji, neboť toto téma shledávám natolik složité a rozsáhlé, že by nejspíš mohlo být zpracováno samostatnou diplomovou prací, nehledě na to, že se této kauze věnují jiné a mnohem odborněji zpracované práce.

Nejprve cituji z rozhovoru s **Ivanou Tigrídivou** (IT), jíž se ptala Bendová Jana (BJ).

BJ: „Vy jste znali většinu kolportérů tady unás?“

IT: „Já opravdu nikoho nechci zvlášť vyzdvihovat. Veškerá chvála dnes, když už *Svědectví* nevychází, patří lidem, kteří pašované časopisy přijímali a distribuovali. Pomáhali nám například i němečtí diplomaté, manželka dánského diplomata v Praze, znovu připomínám tu Jiřinu Šiklovou, Petra Pitharta, dlouhá léta se *Svědectvím* spolupracoval básník Jan Vladislav... A s Václavem Havlem jsme se poznali už v roce 1968, pak k nám přijel i s manželkou Olgou o rok později. A co musím zvlášť vyzdvihnout - že se podařilo v Praze na

konci sedmdesátých let redigovat dvě čísla Svědectví. To bylo opravdu mimořádné.“¹²⁷

Podrobně se o této problematice rozhovořil **Jan Pelc**, který uvedl více způsobů, jak se Svědectví dostávalo ke čtenářům v komunistickém Československu.: „*Třeba ve Vídni to, jak to dostávali, tak to dávali do vlaku jedoucím do Čech, jak to šlo, samozřejmě něco ajzboňáci ukradli, víš co...o jednom vim, to byl mladej kluk, dělal na švýcarský nebo na francouzský ambasádě jako kulturní atašé, místo vojny. A ten nám hrozně pomoh, to vim, že sem mu pomáhal třeba naložit fotokopírku do auta, že si jí provez jako svoji, svůj majetek, do Čech, v diplomatickym autě a tady jí potom někomu šoupnul. Takže ten byl spíš na straně tady, ale taky pašoval. No a pak jsme poslední roky, vo cestách, co jsem věděl já... Ale, takže my jsme vždycky sehnali někoho, nějaký studenty (pozn. francouzské) a tak, no a ten si vzal balík, s tím, že se zabalil a von ho měl v krosně nebo tak a s tím, že teda někdo ho požádal...Prostě ta cesta docela fungovala no a pak, i když fungovala, tak se zjistilo, že budem využívat Kena, toho našeho Kena...a takže Ken začal jezdit, právě když vyšlo nové Svědectví, tak von vzal pětadvacet kilo, akorát do letadla a plný. A jezdil. A co vychází, asi třikrát projel nebo čtyřikrát, pak ho lapili, naštěstí von, Američan, přeci voni už se taky, už byl Gorbačov a tak a za druhý byl Amík, tak už si netroufli. Takže voni Kena vyslýchali asi tři dny a pak ho pustili někde v Chebu a pěšky, pustili ho přes závoru... pak sme dělali taky to, sem třeba koupil rejži nebo prací prášky, vydlabal jsem je a přilepil jsem tam na stěny Svědectví, doplnil jsem přesnou váhu, aby to šustilo, odvážil, když to mělo bejt pět kilo, tak to bylo pět kilo... No a pak bylo Svědectví, to se tisklo na malej cigaretovej papírek, jenom to nejdůležitější, to mělo tak padesát stran. To bylo takový malý, přesně do vobálky a vážilo to přesně jak dopis. To se posílalo náhodně, jsme měli telefonní seznamy, když někdo přivez, takže sme to dávali podle vybranejch adres, což myslim, že u některejch lidech, kterejm to přišlo... To museli mít šok, viděli velkou zpravodajskou hru, že jo a plus sme to posílali s takovou tou vráčenkou, takovej červenej kartonek, kterej dáš k tý obálce a von ho ten příjemce musí podepsat. Podepsat a vrátit. A to ti pošlou zpátky na tvojí adresu. Je to poměrně drahý, ale my jsme třeba Havla napsali a voni totiž, když se to ztratilo a nedošlo to, tak já to moh urgovat a voni platili asi pět set franků pokuty... Pak nám pomáhali Poláci, to vim taky, to bylo přes Ondřeje, ty si vodvezli pár balíků a převezli to, že někde v Těšíně to prostě přehodili, tam se to moc nekontrolovalo, malej styk a tak. Takže Poláci nám pomáhali. No a pak měl Tigrid svoje cesty a to já říkám, děkuju, že jsem je nevěděl.“*

---

¹²⁷ Bendová, J.: Svědectví Ivany T., Mladá fronta DNES, 27.10.2006

4.5 Distribuce textů z Československa do Paříže

Svědectví bylo známo tím, že se v něm objevovaly i tajné informace z archivů KSČ a navíc tyto informace byly většinou velice aktuální. Pro režim v Československu představoval Pavel Tigríd nejnebezpečnějšího exulanta. Karel Jezdinský ve sborníku, který byl vydán u příležitosti setkání k 25. výročí od založení *Svědectví* ve Frankenu v roce 1982 uvedl, že prezident Antonín Novotný byl téměř alergický na jméno šéfredaktora *Svědectví* a přisoudil mu velký vliv na některé členy ÚV KSČ.¹²⁸ Zdrojů, které posílali nebo přiváželi do Francie informace bylo samozřejmě několik, uvádím ty, které se mi podařilo vypátrat v rozhovorech a literatuře.

Pavel Tigríd v knize *Marx na Hradčanech* zmiňuje pracovníka *Krátkého filmu*, který byl po určitý čas zdrojem informací o situaci doma. Ptal se Bohumil Pečinka (BP).

„BP: *Po celá šedesátá léta vycházely ve Svědectví důvěrné informace z ÚV KSČ. Novinář Karel Jezdinský vzpomíná, že tehdejší šéf komunistů Antonín Novotný propadal záchvatům hněvu a často křičel, že je obklopen samými Tigrídovými agenty. Říkalo se, že vám tyto zprávy předávala dcera hlavního ideologa Jiřího Hendrycha.*

PT: *To si vymyslel spisovatel Jan Beneš, známý fantasta. Zprávy a informace, o kterých mluvíte, mi dodával jistý člověk, víte, já bych ho ani dneska nechtěl jmenovat, přestože už umřel. Po převratu jsem ho ještě zastihl, ale on už byl velmi nemocný a prosil mě, abych jeho jméno nezveřejnil, a já to respektuji.*

BP: *Jaká byla jeho motivace?*

PT: *Tento muž pracoval v Krátkém filmu, byl v KSČ, ale z různých důvodů ten režim neměl rád. V šedesátých letech chodil na porady na ÚV KSČ k Oldřichu Švestkovi, který tehdy řídil sdělovací prostředky. Také poměrně často jezdil do Paříže a vozil mi určité dokumenty. To byl ten pramen - jediný svého druhu. Naše schůzky pokračovaly i v sedmdesátých letech, ale později to vyšumělo. Byl to zvláštní málomluvný člověk, kterého jsem nikdy nepodezíral, že hraje na obě strany. Vždycky byl diskrétní, miloval Francii a Paříž, líbilo se mu Svědectví, prostě pozoruhodná figura.“¹²⁹*

Ivana Tigrídová zmiňuje například **Hedu Kovályovou** jako jeden ze zdrojů informací o dění v Československu, ale především v KSČ. Opět cituji z rozhovoru z MF Dnes.

„... v šedesátých letech začalo být Svědectví v Československu známé, do jeho pařížské kanceláře jezdila řada lidí, získali jsme spoustu přátel a spolupracovníků, kteří nám

¹²⁸ srov. Jezdinský Karel: Svědectví a pražský režim in sborník Svědectví Pavla Tigrída, s. 109

¹²⁹ Tigríd, P.: Marx na Hradčanech, rozhovor vedl B. Pečinka, s. 20

a Svědectví opravdu pomohli. Takovým důležitým člověkem je například Heda Kovályová, vdova po Rudolfu Margoliově popraveném v procesu se Slánským. Hedě se předtím, než v šedesátých letech emigrovala, podařilo získat a přivést Pavlovi několik velice důležitých dokumentů z ústředního výboru KSČ. Ty pak Svědectví otisklo a byla z toho senzace.

JB: Ona byla váš tajný zdroj na ÚV KSČ?

IT: Jistě, byla to ona. Ale to říkám opravdu indiskreci, doufám že se Heda nebude zlobit. A druhý zdroj byl jeden zaměstnanec Krátkého filmu, jeho jméno vám neřeknu. Už bohužel zemřel. Ten také přivezl několik důležitých komunistických dokumentů.¹³⁰

V případě otázky, jakým způsobem putovaly informace o situaci v Československu, články a dopisy redakci byla v osmdesátých letech velkým přínosem paní **Carole Paris (CP)**. (PV je autorka této diplomové práce).

CP: „...já jsem rodilá Francouzka, já jsem studovala v Německu, s jinou Francouzku a ta studovala češtinu. A přes ní jsem se dozvěděla víc o Československu a zase jsem se vrátila sem, po tom studiu v Německu a přišla jsem do Svědectví. Já jsem totiž poprvé pašovala z Německa Svědectví, aniž bych věděla, co to je. Tenkrát jsem nerozuměla ani slovo česky. Ale pašovala jsem tenkrát Svědectví a začala jsem se stýkat s Chartistama, to ještě dřív než jsem znala Svědectví a Pavla... V zimě, v únoru, 81. Pak jsem se vrátila do Francie a poprvé jsem přišla do Svědectví v létě 81 a taky jsem padla na Pavla. A on mě řekl, no to seš ty, co jsi nám to vozila a tak? No to jsem já. No a pak mi pořád házel nějaký knížky a tak. Jak nebyly tolik peníze, tak mi vždycky říkal: „Já ti zaplatím jednu cestu. Tu cestu tam, tu cestu zpátky si musíš sama, nevím, jestli se vrátíš.“ Si dělal vždycky srandu. Tak takhle jsem to pašovala.

PV: Od Honzy Pelce slyšela, že vy jste byla hodně silná trojka, tři holky, které zajišťovaly, aby se sem ty informace dostaly, od Čechů.

CP: No to jsem byla já, Mariánka a Sylva. Okolo toho, když jsme pak byli mezi chartistama v Praze, tak nám samozřejmě dávali různé papíry a pak jsme to přivezly sem a překládalo se to. A rozšířilo se to a byly zprávy, kdo je zavřenej, kdo je propuštěnej, kdo co napsal, tak to tady byly informace. Jsme to převážely. Tak to je fakt, že bych řekla, že to byla taková most mezi námi a Československem. Ale to jsme nebyly jen my, to byla spousta jiných lidí.“

---

¹³⁰ Bendová, J.: Svědectví Ivany T., Mladá fronta DNES, 27.10.2006

Jedním z těch, kteří pomohli k tomu, že se ve Svědectví objevily informace, jež KSČ střežila byl také **Karel Kaplan**, který zaslal do Paříže informace z archivu ÚV KSČ:

„Velký rukopis o únoru 1948 jsem napsal v kotelně a pak jsem ho poslal Pavlu Tigridovi do Paříže. Předal rukopis maďarskému publicistovi György Fejtömu, působícímu v Paříži, který na jeho základě napsal knihu. Tím nechci říct, že by to opsal. Ale maximálně ho využil.“¹³¹

4.6 Financování časopisu Svědectví

Je známo, že do roku 1989 z pochopitelných důvodů nechtěl Pavel Tigríd jmenovat zdroje podporující redakci *Svědectví*. Petr Zídek ve svém článku v *Lidových novinách* dokonce zmiňuje, že Pavel Tigríd vyhodil Martina Daneše, který psal v roce 1986 o revue diplomovou práci, když se ho zeptal na způsob financování *Svědectví*. Pavel Tigríd později, po roce 1989 přiznal, že první částkou přispěl **Ján Papánek**, a že finančně vypomáhal i **Tomáš Baťa**. Oslovení pamětníci vesměs přiznávají, že financování *Svědectví* byla výlučně záležitost Pavla Tigrída¹³². Existují různé názory a hypotézy, kdo byl hlavním finančním zdrojem pro *Svědectví* (např. představitelé vedení KSČ a členové *Státní bezpečnosti* věřili, že Pavel Tigríd byl agentem *CIA*, jež podporovala redakci), avšak tato otázka zatím zůstává spíše neobjasněna.

Proto cituji pouze pár poznámek z rozhovoru s **Janem Pelcem** (JP) na toto téma, který kromě Tomáše Bati zmínil ještě knížete Schwanzerberga, který podle něj přispíval spíše věcnými dary, např. vybavením redakce apod

PV: *„A zajímal ses někdy o to, jak je to financovaný?“*

JP: *„Ne. Já sem věděl, že je slušný, abych se na to neptal, protože vopravdu tam, já věděl, že třeba Tigríd říkal, přijede Tomík Baťa a pudem na večeri, takže budou zase penízky, že vám přidám. Takže sem věděl, že když přijede Baťa, tak sem věděl, že to znamená, že přiveze peníze. A jezdil pravidelně, jednou dvakrát, třikrát do roka. Přijel a prostě nechal tučnej šek, kníže pomáhal hodně, Schwanzerberg, ten nám, ten spíš projektum, jako koupit cyklostyly do Čech a tak... No, bylo jich víc, byli takový ty bohatý Amíci, který prostě poslali, já nevím, deset tisíc dolarů, a tak. Ale to gro, to já sem vopravdu, ani dodneška, ani nikdy potom sem se ho neptal, protože mi to nepřipadalo, že by to bylo vhodné a chtěl sem mu vyhovět. Tak samozřejmě, něčí peníze tam byly. Ale, to je jeho věc.“*

¹³¹ Paleček, P.: Exil a politika, s. 62

¹³² srov. Zídek, P.: Tajemné Svědectví Pavla Tigrída, Lidové noviny, 21.10.2006, s. I

Ivan Medek (IM) v rozhovoru pro *Hospodářské noviny* z října 2007 k tomu uvádí:

HN: *Spekulovalo se o tom, že Svědectví z části financovala americká zpravodajská služba CIA. Co si o tom myslíte?*

IM: *No, podívejte. Zdroje peněz, ze kterých byly tyto kulturní časopisy placené, měly vždycky několik cest financování. To rozhodně nebylo tak, že CIA ze svého rozpočtu platila Svědectví. I když jsem u toho nikdy nebyl. Pokud tam byly nějaké zdroje amerických peněz, tak to bylo z kultivovaných zdrojů, třeba Kongresové knihovny ve Washingtonu.*¹³³

Ilja Kuneš (IK) s **Carole Paris (CP)** se zmínili o podpoře časopisu trockisty.

„IK: Já musím teď říct, že v tomhle je také potřeba smeknout klobouk před francouzskému trockistama. Ty pomáhali hodně a naprosto nezištně. Bez jakýkoli ohledy, politický, tak asi oni trpí mindrákem, protože vždycky byli proti stalinismu. A trpí mindrákem z toho, co se tam stalo. A vždycky pomáhli naprosto nezištně. Dělali to všechno naprosto nezištně a ochotně, třeba nějaký demonstrace před velvyslanectvím a to tam bylo vždycky pár imigrantů a pak samý trockisti. Udělali prapory, to zorganizovali a pašovali. První s kým, koho jsem měl kontakt v Čechách na Francouze byli trockisti. A vozili mi tam noviny a pomáhali mi. A jakýkoli, bez ohledu, co jsem chtěl, pravicový, levicový...

PV: *A chodili do redakce?*

CP: *To zase ne. To oni nechodili.*

IK: *Oni taky v téhle společnosti trpí takovým trochu stihomamem, takže si furt hrajou na takový poloilegální a takže oni mají metody práce, že to všechno je rozkouskovaný. Ale přes ně se pašovalo hodně. Zrovna tak i v Čechách, když se dalo něco ulovit. Tak to se tady Tigríd rozčiloval, protože Uhl byl tenkrát taky trockista a posílal nějaký podpory. A Tigríd se rozčiloval: ‚Ten Uhl je vopravdu vůl. Jeho děti nemaj co jíst a von si nenechá ani desetník. A napíše, co se komu má dát a rozdává všechno‘.*

CP: *Jo, všechno a Anička je to samý. Děti nemaj co jíst a oni rozdávali do posledního, prostě všechno.*“

---

¹³³ Zlámalová, L., Němeček, T.: Ivan Medek: Je dnes pro někoho čest hrát v Praze?, *Hospodářské noviny*, 26. 10. 2007

4.7 Sledování Státní bezpečností

Pavel Tigríd byl od své emigrace sledován agenty *Státní bezpečnosti*, i v Americe a zejména poté v Paříži, kam se přestěhoval společně s redakcí časopisu *Svědectví*. Svazek, který vedla na Pavla Tigrída *StB* dnes čítá několik tisíc stran, neboť ho považovala za jednoho ze svých nejnebezpečnějších protivníků. Komunistickému režimu vadila nejen „ideologická diverze“, ale především to, že důvěrné informace *KSCČ* a vedení státu se objevovaly v časopise *Svědectví*. V srpnu 1966 byl zatčen spisovatel **Jan Beneš**, o kterém se vědělo, že přispívá do *Svědectví*. Jan Beneš byl odsouzen na pět let a Pavel Tigríd v nepřítomnosti na čtrnáct. Jan Beneš byl propuštěn na milost, kterou mu udělil Antonín Novotný v březnu 1968, odseděl si tedy 19 měsíců. První redakce v ulici Rue de Pont de Lodi byla neustále sledována československou rozvědkou. Komunistickým agentům se podařilo si pronajmout byt přímo naproti redakci. V říjnu 1981 se *Svědectví* přestěhovalo do ulice Rue de Croix de Petit Champs, přímo naproti Národní bance. To však *Státní bezpečnosti* nezabránilo, aby *Svědectví* nepřetržitě sledovala a dokonce podnikala různé akce, aby redakci z domu vystrnadila.¹³⁴

Ilja Kuneš sdělil své zážitky a vzpomínky na sledování redakce. „... *místní kontrašpionáž to tady měla pod palcem furt. Hlídali to permanentně... A to, že to měli pod palcem a hlídali to, tak to vím proto, že tu byl nějaký Ján Kubalík (pozn. myšlen Pavel Kuchálík), což byl agent StB tady na konzulátě. Takovej mladej kluk... tak on mi jednou říkal. ‚A jak to Svědectví vypadá? Já jsem tam nikdy nebyl‘. A já mu říkám, Pane Kubalíku, vždyť je to otevřený, mě to je jedno, tam je knihovna, tak tam můžete kdykoli přijít. Vždyť tam od vašeho úřadu chodili taky namaskovaný a tak‘... A vždycky ty páteční večírky nebo, když se šlo do hospody, tak to se říkalo U Grobiána, tak on jednou takhle v pátek v půl šestý večer přišel a jako něco tam mektal a pak šel s náma ještě za chvíli dolů do té hospody. A za chvíli příběh Marek, teda Skolil a říká: ‚Kterej debil sem pozval Kubalíka?‘ a já říkám: ‚No ten debil jsem já‘. Tak se přišel podívat. No a Marek říkal, vy jste odešli a za pět minut tam bylo francouzský DST a proč tu byl ten pán a co tu dělá a vy jste s ním ve styku a takhle. Nás tam vyslychal půl hodiny. No vidíš, tak jsem si povídal s francouzskou policií. Takže oni to hlídali, teda hlídali, spíš kontrolovali, hlídali ne. Jim samozřejmě vadilo, že má Tigríd napojení na Američany... Tady já jsem zažil, když oni udělali fotomontáž a snažili se, aby ty lidi v tom baráku, aby to Svědectví vyštvali. Tenkrát byly nějaký atentáty v Libanonu, a oni jim naházeli do kastlíku takovou fotomontáž a tam byl rozstřílený barák a tam bylo napsáno Svědectví, aby prostě nájemníci tlačili na to, aby v baráku neměli Svědectví. Nebo tam házeli slznej plyn.*

¹³⁴ srov. Zídek, P.: Tajemné Svědectví Pavla Tigrída, Lidové noviny, 21.10.2006, s. II

Prostě chtěli vyhnat Svědectví z baráku a otrávit nájemníky. Tam se ale hodně střetli, protože majitelem toho baráku byl nějaký žid, kterému vymlátili rodinu v koncentráku a ten právě říkal: ‚Naopak, ať se klidně všichni odstěhují, ale vy tu zůstanete‘“.

Jacques Rupnik osobní zážitky s agenty a sledováním nemá, přesto však uvedl zajímavé informace: *„Všichni jsme se dozvěděli, že v Rue de Lodi, že tam namontovali odposlech a že to pak použili v nějakém televizním pořadu. Tady byl pořad, který se jmenoval nějak ... počkejte, něco pod scénou, to si vzpomenu později na titul toho filmu a úmyslem bylo samozřejmě zdiskreditovat Pavla Tigrida a exil vůbec. A vyprovokovalo to potom diplomatický skandál. Protože francouzská vláda, i Mitterand osobně řekl: ‚Tak tohle teda ne. To je na francouzském území a že v žádném případě takové věci nebudou tolerovat‘... Ale ona samozřejmě je to vždycky dvousečná zbraň, ono pak zároveň mu to dělalo reklamu... Takže když dělali proces s Janem Benešem, spisovatelem Janem Benešem v roce 67, tak protože dodal nějaké články do Svědectví, tak mu udělali proces. A samozřejmě to byl hlavně proces proti Tigridovi. Zprostředkovaný přes Jana Beneše. Ale zároveň najednou všichni viděli, že co to je to Svědectví. A ti lidé, kteří Svědectví nikdy neviděli, tak teď se o něm dozvěděli a věděli, že v Paříži sedí ten velice nebezpečný Pavel Tigrid. A když pak najednou vidíte na základě tohoto procesu no když dělali Novotného, tady ten na základě tohoto filmu o, na základě odposlechu, tady vytváří centrum diverzní, rozvratný, takhle jo. A pak když vidíte tu redakci, aspoň ta první redakce, ta druhá už vypadala trochu líp, ale ta první byl obyčejnej malej byt, s docela obyčejným nábytkem, takže tohle mělo být to velký středisko, tak to ten režim, musel tak jestli se bojít tohoto [smích].“*

Ivana Tigridová v rozhovoru s Janou Bendovou uvádí jednu historku spojenou se sledováním agenty StB.

„JB: Pavel Tigrid se stal i kvůli Svědectví pro komunistický režim arcinepřitelem. Určitě jste tušili, že se kolem vás motají agenti. Trénovali jste v rodině nějakou konspiraci? Nebáli jste se, že agenti třeba osloví děti a budou na nich vyzvídat?“

IT: Ne ne. Pavel byl, a já to měla od něj, naprosto bezstarostný. Na tyhle věci kašlal. Ale pamatuji si na první malér ve Francii. Pavel pracoval doma ve své kanceláři a náš kluk, Gregory, kterému bylo asi 14 let, se u něj díval z okna. Musím předeslat, že do kanceláře Svědectví se nejezdilo každý den, ale zhruba tak dvakrát týdně. Pavel si většinou psal věci doma. Gregory koukal z okna a říkal: ‚Táto, tady chodí okolo nějaký člověk a fotografuje.‘ A Pavel mu řekl: ‚No tak se jdi podívat, co chce.‘ Gregory letěl ven, a poněvadž ten člověk už

zmizel, sedl na kolo a jel za ním. Pán zmizel do bílého auta a ujížděl. Musel však dobře vidět, že kluk za ním dojíždí, přesto dal zpátečku a málem ho zabil. Gregory si zapamatoval číslo. Tak to bylo jedno z prvních znamení, že se o nás opravdu zajímají. **JB: Zjist'ovali jste, komu auto patří?**

IT: Já ano. Bylo vypůjčené od jedné firmy jakýmsi českým diplomatem. Víc mi v té půjčovně nechtěli říct. Takže tohle bylo takové varování. Žádnou stížnost nebo žalobu jsme ale nepodávali, nestálo nám to za to.

JB: Po listopadu '89 jste také zjistili, že na vás donášel i člověk, kterého jste považovali za přítele...

IT: Ano, byl to lékař Václav Rejholec, o něm se už ale psalo. Řekl nám o něm badatel Radek Schovánek a my tomu vůbec nemohli věřit. Jak pilně a zároveň úplně blbě donášel. Byl to člověk, ke kterému jsme měli stoprocentní důvěru, doporučil nám ho jeden český monsignor z Vatikánu. A druhý takový udavač se jmenoval Chladil. Mladý vzdělaný hoch, ekonom, který přišel přibližně v roce 1968. Po práci chodil do Svědectví, a dokonce napsal pár ekonomických článků. Byl takový trochu bázlivý a rozhodně neměl žádný smysl pro humor. Právě on je součástí příběhu, během kterého nám do kanceláře Svědectví namontovali mikrofony. Byl kamarád domovníka, kterého nějak podplatil.¹³⁵

Jan Pelc přiznal, že jeden z jeho kamarádů v Paříži byl agentem *Státní bezpečnosti*.

„...já sem tam měl kamaráda, takovýho velkýho a s tym sem chodil poměrně hodně na pivo a když sem měl, protože svazky všechny naše byly skartovaný, ale zůstalo takový gro, svazek Svědectví, ten se někde potuloval, takže sem měl možnost ho číst. No a z tohodle mýho velkýho kamaráda se vyklubal vlastně supr špión, kterej by v případě války měl třeba vyšoupnout ambasádu třeba. Tak jak nemá kdo řídit celou tu špionážní síť, tak von jí měl převzít. Byl takle vyškolenej...on začínal lovit s Vágnerem zvířata. Začal pracovat v zoologický. Jezdil s nim do tý Afriky lovit ty žirafy a tadyto. No a to se tady v Čechách nevědělo, Vágner přijel, rozbalil klece a vyndal zvířata a pak vodjel a najednou měla celá vesnice kalašnikovky a udělala povstání a tak... No aspoň se to pak tak psalo v novinách, aby mě pan Vágner pak nežaloval. Ten XY tam byl a pak přešel a dělal zahraniční vysílání Československýho rozhlasu a v šedesátymosmym s Kamilou Moučkovou a s tadytéma, jak skončili, s Dinstbierem, všichni chartisti. No a v sedmdesátým ho vyhodili jako všechny a nemoh sehnat práci. Tohle je jeho oficiální historka. A za bolševika fungovalo, že tady třeba

---

¹³⁵ Bendová, J.: Svědectví Ivany T., Mladá fronta DNES, 27.10.2006

AFP, to je největší francouzská tisková agentura, že tu měla zastoupení. Ale voni si nemohli najímat zaměstnance, voni museli požádat ministerstvo zahraničí, aby jim našlo někoho. A voni jim našli XY.... A XY, takže nastoupil a dělal v AFP. ..No a tak a chci říct, že Tigrid zřejmě něco tušil, protože Tigrid ho bytostně nesnášel. A zakázal mu chodit dozadu do těch kanceláří, von nesměl, jenom, když byla nějaká velká událost. Ale když třeba přišel za mnou do knihovny, tak musel jenom sedět v knihovně a nikam jinam nesměl... Takže podle mě Tigrid to věděl... Docela dobrej zážitek, kdy mě Tigrid vopravdu seřval a sem myslel, že mě vyhodí na vteřinu. To bylo těsně po revoluci a já sem nějak měl ject do Prahy a přijet jako jeden z prvních a přivez kamion Svědectví na rozdávání a tak. A já sem byl v práci sám a volal chlap, kterej se představil, že je třetí rada český ambasády a že jako když je ta nová doba, že by se s náma rád, mluvil a tak a jestli mám čas a... Sem mu říkal, že jo a že se s nim můžu setkat, protože večer něco mám, před práci a dal si sním schůzku do takovýho irskýho baru, kam sme chodili a tam já sem všechny znal a hned sem si říkal, že budu hned vědět, vo co de. Jestli sou tam nějaký sledování nebo tak. A tak sem přišel do toho irskýho baru dřív a sed sem si a najednou koukám dva takový Frantíci stojí u baru a ted' to, ten Guinness tam tak s odporem ucucávaj a přišel ten pingl, kterýho sme znali a říkal, že , tydlety vypadaj jako fízlové, co? Proč sou u nás fízlové?'. A říkal, to sou určitě tajný, dyť já už je poznám a všechno. A přišel chlapík, tak sme se bavili půl hodinky a von že by s náma rád navázal styky a jak představit další vývoj a tak sme nějak pokecali. A vopravdu jenom půl hodiny, vypili sme malý pivo a já povídám, že už musim do práce a že promluvim s Tigridem a tak. Von chtěl schůzku s Tigridem. A já přídu, vtevřu dveře a tam stál Tigrid, stál za tema dveřma a čekal na mě a řval jak tur : ,Já nebudu poslouchat DST, to je francouzská tajná služba, říkal, my volali, že si se sešel s největším špionem, kterej tady je, ten vládne celý tý ambasádě, to není žádněj třetí rada, to je ten hlavní kágébák, co tady je a voni ho už takový léta chtěj vyhodit a prostě a ty se s nim sejdeš!!'! Ten byl úplně nepřičetnej [úsměv]...jinak byli práskači, jezdili samozřejmě, jako turisti a chtěli chtěli na nás třeba, abychom jim tam posílali na adresu domu pašovaný Svědectví a tak. Ale tak to si většinou poznala, tak voni na tro většinou měli málo času, neuměli to, to byli vopravdu takový ty bonzáci, jak sou v Cibulkách a tak. Na který voni mohli a když jel do Francie a děte do toho Svědectví a vemte si, a řekněte, ať vám ho posílá a ať vás zařadí na listiny, že se nebojíte. Takže tech se vobjevovalo poměrně dost a ... Ale nebylo jich zase tolik no.“

Nakolik bylo Svědectví pod dozorem *Státní bezpečnosti* komentují i slova **Jirího Slavíčka**: „Je pravda, a to jsem si ověřil na sobě, že jakmile se objevilo vaše jméno ve

Svědectví, ... jakmile tam bylo jednou vaše jméno, tak to bylo až do pádu komunismu, no že bratr bolševík věděl.

Pavel Kuchálik (PK) sledoval pro *Státní bezpečnost* redakci *Svědectví* v letech 1988 – 1989. Uvádím jeho postoj a vyjádření ke své bývalé činnosti. PK: *„Já jsem tam byl na pozici vícekonzula (pozn. v Paříži), patřil jsem na konzulát, zástupce, s tím, že je vám jasný, nebyl jsem klasickéj zaměstnanec ministerstva zahraničních věcí. Ale této funkce bylo využito jenom jenom k legalizaci místa nebo toho pobytu a přidružení jiných úkolů. To nezastírám... Já jsem tam byl poměrně relativně krátce, v července 1988... Samozřejmě redakce Svědectví z pohledu tehdejších státních složek, tedy ministerstva vnitra a první správy, což byla rozvědka, to byl objekt strašně důležitěj... významným způsobem ovlivňoval tu situaci u nás. To bezesporu... Svědectví vykonalo obrovské kus práce. To je pravda. Pro nějakěj návrat jak oni říkaj k normálu, k demokracii. My jsme to zase brali opačně. Pro nás to byl nepřítel. Já to neříkám ani nijak zle nebo emotivně, ale prostě my jsme to, víte byla to prostě opozice. Celá redakce, samozřejmě, vedoucí roli tam hrál pan Tigríd, to byla bezesporu osobnost. A zase, bez, zase nehovořím o tom znamínku, prostě to byla osobnost. On samozřejmě pro nás byl protivník a zase protivník velmi nebezpečnej.*

PV: Překvapilo vás, co všechno věděli v zahraniční o dokumentech ÚV KSČ?

PK: *Samozřejmě, to tam je, to je jedna z věcí... To je jedna z věcí, o který se vždycky diskutovalo,.. Samozřejmě on měl nadstandardní informace, to samouzřemě vzvuzovalo velkou pozornost, nelibost, nadzvedlo to. Proto se tomu věnovala velkou pozornost. To bylo hledisko toho, jak byl dobřej... A jak říkám, časopis to byl kvalitní, proto byl tak čtenej, jo? Je samozřejmý, že nemohl bejt tak dobřej, bez tý podpory, kterou dostával. Já jsem přesvědčenej dodneška, ale zase to neberte nějak jako nějakěj emotivní výlev nebo tak něco. Já jsem přesvědčenej o tom, že on byl prostě agentem Američanů. Ale zase, proč ne. V tý době se tak fungovalo, obě strany to používaly, tak proč ne.*

PV: V čem přesně spočívala vaše práce?

PK: *Já nevím, jestli nejsem ještě nějakým způsobem vázanej slibem mlčenlivosti... Takže jako já jsem asi, dvě oblasti, to byly dvě oblasti. Ta konzulární, ta legalizační. Takže tam jsem měl na starosti české občany v zahraničí, emigranty, vystěhovalý osoby a provdaný ženy a tak, že jo. ...Po tý stránce druhý, tak tam jsem měl snažit bejt v obraze, to znamená, vědět co a jak, že jo, samozřejmě všemi možnými způsoby... Samozřejmě, hlavní, ty formy byly dvě základní, samozřejmě sběr a studium, hodnocení otevřených materiálů, noviny, časopisy, Svědectví že jo. A pak to byla ta práce rozvědná jakoby přes agenturu, to už se dostávám trošku na tenkej led, to už se dostáváme na tenkej led. My jsme třeba na rozdíl od Američanů,*

který hodně sázej na tu techniku a odposlechy a satelity a tak. Já si myslím, že to je hrozně mylný přístup. Tedko se jim to ukazuje třeba u Alkaidy že jo. Že nemaj lidi a ta technika.

PV: Takže to bylo o lidech.

PK: Vždycky to bylo o lidech...Ale já nemám výčitky svědomí, možná si potom napíšete do té své práce, je to hrozný, ani po tolika letech se ten člověk nezměnil nebo je zaslepený nebo je blbej nebo já nevim, omezený, furt mele to svoje“.

PV: Jaké jste měl zkušenosti s francouzskými agenty?

PK: Francouzská služba, ona je postavená teda byla, dneska už samozřejmě nevim, ale byla postavená strukturálně podobně jako Stb. Ono se totiž to nedá jinak udělat, ono to nemůže jinak fungovat. Protože pokud máte cíle, státní zřízení a je jedno jestli komunistický nebo kapitalistický a musíte zajistit informační tok státu, aby mohli přijímat rozhodnutí, tak to prostě nemůže fungovat jinak. A nikde. To znamená, že Francouzi stejně jako my sledovali dělnický hnutí, sledovali studentský hnutí, sledovali levicový, sledovali pravicový extrémní organizace, to je naprosto stejný, odborový hnutí, že jo. Takže to byla kopie Stb. Ale samozřejmě, oni nás, někteří mí kolegové dodnes předtím třeba byli vyhoštěni z Francie. Francouzi jsou dost tvrdý.

PV: Na začátku rozhovoru jste říkal, že lidé se to mění, ale z velké míry je váš názor na dobu před rokem 1989 a také na Svědectví pořád stejný a ten je tedy jaký?

PK: Já uznávám, že je hodně věcí, nebylo správnějších, myslím, že řada z nich, ty nejkřiklavější možná nebyly až tak podstatný. Protože tenkrát se nemohlo jezdit do zahraničí, žádalo se o víza, dneska jsou zase třeba lidi, který na to nemaj, ale to je takový propagandistický. Já pak třeba, ty schůze, delší schůzopvání, třeba nějaký takový ty oslavy, to já jsem taky neměl rád, nějaký vlajkoslávy, první máje. ..Ale já nechci říkat, že jsem nebyl loajální, právě naopak, tam kde jsem byl, nešlo bejt neloajální. Když to hodnotím s dneškem, tak já nevím, jestli je to úplně to nejlepší, jestli není jiná varianta, nějaká třetí cesta, ona asi neexistuje, nějaká třetí cesta. Je to těžký, je fakt, že se to neosvědčilo (pozn. má na mysli komunistický režim), ani ekonomicky, na druhou stranu já si myslím, že hodně tomu napomohl ten ekonomický tlak z té druhé strany. I ta zbrojení, který vysilovalo.“

4.8 Vliv Svědectví na politiku a kulturu v Československu

O vlivu časopisu *Svědectví* a především práci manželů Tigridových, ale i ostatních členů redakce se dá udělat představa z již výše citovaných úryvků. Ani bývalý agent *Státní bezpečnosti*, Pavel Kuchálik, nepopírá Pavlu Tigridovi a jeho spolupracovníků velký vliv na

domácí dění v Československu. V této poslední podkapitole se pokusím postihnout význam *Svědectví* a především přínos Tigridových pro situaci doma.

Paní **Carole Paris** a **Ilja Kuneš** to dokládají vděčností za podporu československých disidentů v osmdesátých letech a také význam *Svědectví* dokládají státní návštěvou Václava Havla. CP: „...na začátku osmdesátých let, tak to bylo docela tvrdý a to bylo pro ty lidi tenkrát strašně důležitý. Teda pro ty Chartisty, ten Pavel, *Svědectví*, to bylo strašně důležitý a skoro s jako jediným s tím počítali. Taky on poslal *Svědectví*, ale nejen, a překlady, ale taky poslal peníze, pokud měl a všechno. Tak on opravdu podporoval. A tenkrát ty chartisti, ne že by s ním počítali denně, ale on byl pro ně v paměti strašně důležitý. I když třeba jako dal finančně málo, ale ty lidi ho měli hodně v hlavě a když jsem tam byla, tak se furt ptali a co Pavel a co Ivanka a co říkaj, a co dělaj a pořád pořád byli v hlavě těch lidí. Psychicky šílená podpora... První, po revoluci, když se ty lidi dostali ven a přijeli do Paříže a když jsem se ptala, co chtěj dělat, tak jednoznačná odpověď: ‚Vidět Pavla Tigrida, vidět *Svědectví*‘.

No, to byla první věc, samozřejmě Eifelovka byla věc druhá, jako turisti, ale tohle, všichni: ‚Vidět Pavla‘.

IK: A taky není náhoda, že státní návštěva Havla, první byla v Německu a druhá byla ve Francii, tak první co bylo, tak se šlo do *Svědectví*. No, Havel, ten si to vysloveně vyžádal.“

Také **Jacques Rupnik** zmiňuje nejen redakční činnost, jak se Pavel Tigrid a jeho manželka snažili pomáhat lidem žijícím v Československu, třeba tím, že na tuto situaci upozorňovali permanentně francouzská a jiná světová média.

„Takže jsme pořádali akce, velice intenzivně..., si pamatuju ze *Svědectví* během procesů jsme volali do Prahy, pokaždé na jiné číslo, třeba Haně Šabatové nebo Jitka Bednářová, prostě pokaždé se volalo někomu jinému, na číslo někomu, kdo mohl být přítomen tedy u toho soudního řízení a kdo nám mohl dát nejčerstvější zprávu o tom. To jsme samozřejmě hned přeložili do francetiny, dali médiím, tiskovým agenturám a tak no a část pak byla používána vždycky ve *Svědectví*. Ale jelikož to vycházelo jako čtvrtletník, tehdy, když je proces, tak to nedáte do čtvrtletníku. Snažíte se pomáhat. Takže to je taky část činnosti *Svědectví*. Že to nebyla jen redakce čtvrtletníku, který se zajímal o kulturu a politiku takhle obecně, ale pojednával. Pamatuju jeden z příkladů, kdy takhle redakce *Svědectví*, redakční okruh, to bylo, vlastně také Ivana Tigridová tam vydávala ten bulletin, a to byl vlastně se snažil o dávat zprávu o potlačování lidských práv v celém Východním Bloku včetně Sovětského svazu. Takže to všechno se dělalo v redakci *Svědectví*, i ten bulletin se vyráběl na místě, tam. Takže řekněme to propojení toho čtvrtletníku a tohoto na místě, v té redakci, velice

konkrétní kontakt s těmi lidmi, kteří se snažili něco dělat s tou situací v Československu. A nejen v Československu. Právě tam byl Pavel Tigríd, vždycky měl zájem, třeba kontakty s Poláky a tak. To bylo velice důležité, vždycky, když se podíváte na ta čísla Svědectví, tak vždycky tam na začátek, během těch sedmdesátých let, tak tam je, co se děje v Polsku a tak, Solidarita, dělnické revolty ve Východní Evropě, ale i dělnické revolty v roce 53 a 56 ve Východním Berlíně, polské stávky v sedmdesátých letech, které potom vyústily v Solidaritu, potom v roce osmdesát. A v souvislosti s tímto, o tomto jsme diskutovali. Já to jen zmiňuji, protože to se týká redakce, ale není to přímo.“

S Jacquesem Rupnikem jsem se při rozhovoru také dostali ke gradualismu, jehož byl Pavel Tigríd zastáncem.

„PV: Pavel Tigríd byl přístupný k diskuzi s reformními komunisty. Změnil se někdy tento jeho postoj?“

JR: *Tak samozřejmě se to vyvíjelo, byla různá období. V šedesátých letech, on chápal, že se tady věci měnily, kultura žila, český film, české divadlo šedesátých let, to byla velká věc pro celou Evropu a ještě ten režim financoval tu kulturu, ale už ji nemohl kontrolovat, ideologicky. To byly nejlepší podmínky pro ten vývoj a měnilo se to zevnitř... Pak když samozřejmě mluvíme o sedmdesátých letech, tak je situace jiná. Tam už se nesnažíte jen nahodit víru komunistických intelektuálů, ale snažíte se pomáhat těm, kteří se právě už s komunistickou ideologií rozešli... A někteří se snažili dávat vlastní perspektivu tomu časopisu. Listy v Římě, to byl také velice důležitý exilový časopis, ale Svědectví, to nejenže bylo politický protipól, ne generace osmašedesát, ale generace osmačtyřicet... V tomhle smyslu snad Svědectví plnilo určitou roli, ani bych neřekl, že se snažilo nějak vymezovat, ale spíš doplňovat... ale všichni aspoň pochopili jedno, že tenhle režim už se nedá reformovat a že prostě základní věci, jako jsou lidská práva, demokratické svobody a tak dále, tak jsme si zajedno. A v tomhle duchu, pokud tedy tohle byl duch disentu tedy, tak samozřejmě Tigríd v tomhle duchu byl také ochoten k dialogu s některými představiteli, řekněme toho reformního osmašedesátého roku, jako byl právě Mlynář, když přišel do exilu, to bylo to setkání ve Frankenu, to byl rok 78, a vlastně to byla jako reflexe, společná reflexe... A Tigríd, který to viděl očima těch poražených těch demokratů, a to co do toho vnášel Tigríd, nejenom tu kritiku komunistického režimu a způsobu, jakým se uchopil moci a tak dále, ale velice sebekritický pohled měl i na ten demokratický tábor. Proč prohráli... víte bývalí lidi účastní režimu a jeden čas podporovali tu ideologii, tak najednou se ocitli v exilu a vlastně v podstatě dávali za pravdu, ne ve všem, ale v mnohém,. A sami se ptali, co s tím můžeme dělat, jak se můžeme snažit, takže asi v tomhle duchu. Potom zase byla situace jiná, řekněme deset let potom, kdy*

Gorbačov byl v Moskvě, začíná se ten systém měnit a najednou někteří reformní komunisté, no a někteří i komunisté najednou začali uvažovat: „Tak možná bychom se mohli ještě zkusit vrátit, když je tam ten Gorbačov, možná by se to mohlo ještě zkusit, nějakou tu reformu“. A tam už teda Pavel Tigrid, tak to teda ne! Tam už byl návrat demokracie, ne tedy návrat k reformovanému socialismu.“

A dále na jiném místě v rozhovoru se k tomuto tématu vrátil: „... že to byl časopis pro domov nebo řekněme v permanentním kontaktu s Československem nebo se střední Evropou a to byla jeho hlavní síla. To bylo již v samotné koncepci časopisu Svědectví, od roku šestapadesát, to nejsou moje vzpomínky, já jsem to nezažil, ale exulanti vědí, co byli třeba ve Svobodné Evropě nebo tak, ti co říkali, ten režim tam nevydrží tak dlouho, bude svržen, třeba za pomoci nějakého vnějšího tlaku a do Vánoc jsme doma a nebo příští rok budeme doma, nebo za deset let budeme doma. No v šestapadesátém bylo maďarské povstání a Západ ani nehnul prstem. Takže to už bylo všem jasné, že ten režim se nezvrátí. Zvenku, nebo ani nemůže být zvrácen nějakým povstáním. Češi dokonce ani žádné povstání, tady vyšla knížka proč Češi neměli šestapadesátý rok vlastně. A tam Pavel Tigrid přišel s myšlenkou Svědectví, ne jako bjoyný hlas exilu.... Ale s myšlenkou, že ta změna může přijít jedině zevnitř a tudíž, časopis exilový, který nějak naváže má jedině smysl, pokud tohle bude jeho výchozí bod, změna může přijít jedině zevnitř. A nebude to změna násilná, že tanky napochodují do Prahy, ale ta změna musí přijít zevnitř a chcete-li se podílet na přípravě změny zevnitř, tak to je změna v myslích, nejdříve. Protože komunisti si právě mysleli, ano, byl to ideologický boj. Proto věnovali takovou pozornost Svědectví. No a svým způsobem Svědectví pochopilo v roce padesátšest, že ta ideologie začíná být unavená, ne-li profláknutá. Došlo tudíž na dvě věci- jednak na rozklad toho režimu samotného, to znamená, nevyučovat dialog s lidmi, kteří o tom přemýšlejí, v těch kritických kategoriích. Zamítali ty zločiny a toho co probíhalo tady v padesátých letech. Takže se svým způsobem podíleli na rozkladu toho, co se tu dělo, a zároveň vnášel do debaty prvky, prvky které probíhaly v západním světě, myšlenky liberální demokracie. Ale vy nikdy nenajdete v tomhle období nějaké studenoválečnické horlivé úvodníky, nic takového tam nenajdete. I když ten režim to takhle představoval, že nějaká diverzanti, konspirace. Nebylo tam, naopak, proto to Svědectví bylo účinné, protože se snažilo být zajímavé pro lidi, kteří žili tady. A ti lidé, kteří žili tady, ano, můžeme říct nezávislí intelektuálové, nebo nezávisle myslící, mohli to být lidé, kteří pracovali v těch tehdejších strukturách, ale vyvíjeli se kriticky. Přemýšleli svobodně, zpochybňovali svoji vlastní angažovanost v tomhle systému. Samozřejmě přišel osmašedesátý a tam to zpochybnili úplně a snažili se s tím vypořádat. ...to je do roku osmašedesát uvnitř a samozřejmě po roce devětašedesát to už se orientovalo velice

jasně a výhradně na kritické myšlení, které se vyvíjelo mimo ten systém. Proto ta podpora opozičním hnutím, disentu, Chartě samozřejmě....“

Jiří Slavíček s tímto přístupem Pavla Tigrida nesouhlasil, což jednou dokonce vedlo k hádce mezi nimi : „*Já vím, že právě, kde teď sedíme (pozn. kavárna v ulici Rue de Pont de Lodi, kde sídlila první redakce Svědectví) jsme strávili obrovskou hádku, že Tigrid napsal překrásného Dubčeka a to a já jsem říkal: ‚Ježišmarja, to budu v menšině v Praze i tady. Proč dávat bestii lidskou tvář, když jsme řekli, že je to bestie. Socialismus s lidskou tváří byl přeci podfuk a pitomost, ale devadesát procent lidí tomu věřilo‘. No a Tigridovi se povedlo, jako jedinému v podstatě, neutralizovat a spojit to, co bylo chytrého v exilu, v roce 38, 48 a 68 a to se mu povedlo.... všichni přecenili Svědectví co se týče výtisků, ale jeden časopis byl čten třeba deseti nebo až patnácti lidmi (pozn. myšleno v Československu). Ale důležitější byl komunista, protože ty reagovali a ty ho sledovali ze všeho nejvíc. Protože k národu se to nedostalo, ale k nim, jo. “* Zároveň v jiné části rozhovoru kladně hodnotí to, že Pavel Tigrid dával prostor i názorům a postojům, s nimiž nesouhlasil: „*Oni byli to, co se říká novinářské sen. A já si myslím, že je to na tom českém myšlení poznamenaný dodnes, že ještě pořád nemáme noviny, kde by bylo na straně 4 jeden názor a na straně 5 jiný názor, který by byl na to samé, dva rozdílné názory. To by bylo podle mě poslední vítězství Tigridova Svědectví.“*

4.9 Svědectví po roce 1989

Několikrát v průběhu vydávání časopisu *Svědectví* a především v osmdesátých letech, dle výroků oslovených, již před rokem 1989 Pavel Tigrid uvažoval o tom, komu předat vedení časopisu. Po roce 1989 s Jacquesem Rupnikem oslovil několik potenciálních šéfredaktorů, ale k případnému převzetí *Svědectví* nikdy nedošlo. Na konci časopisu se dle mého názoru podepsalo několik faktorů: *Svědectví* jako časopis pro domov, psaný v exilu ztratil svůj původní smysl, Pavel Tigrid nenašel vhodného nástupce a **Jiří Slavíček** v rozhovoru uvedl zajímavý element, a to ekonomický. „*A pak je to hrozný, co zabilo Svědectví, tak to nebyla politika, ale cena poštovního. Protože když to převzal Melantrich, když známka na obálce Svědectví byla dražší než bylo předplatné, než byla cena novin, a došly s týdenním až čtrnáctidenním zpožděním, tak se s tím nedá nic dělat“.*

Jacques Rupnik po roce 1989 několikrát s Pavlem Tigridem oslovil možné nástupce, kteří by se ujali vedení časopisu *Svědectví*. Sám ale uznává, že se jednalo spíše o jakousi „hru“. Nikdy to nebylo vyřčené nahlas, ale domnívá se, že jemu i Pavlu Tigridovi bylo jasné, že nelze najít nového šéfredaktora do časopisu, jemuž se věnoval celý život.: „*Za každým časopisem, který*

za něco stojí, je jedna osoba. Ale ta osobnost to sama nezvládne...a kdykoli se mluvilo o tom: ,Tak já už bych to předal někomu jinému‘ (pozn. míněn Pavel Tigrid) a kdo by to po něm mohl dělat. A on se mě na to ptal, jestli si myslím, že by to mohl ten nebo onen a nikdy, ale věděl jsem nebo tušil, že to nejde. A ptal jsem se ho proč a on, já už jsem starej a takový. Ale snažit se vtáhnout do redakčního okruhu nového Tigrida nebo člověka jako který by byl po něm, to se mi zdálo absolutně pošetilé, nerealistické. A považoval jsem za velkou čest, když se v posledních letech na mě čím dál víc obracel nebo toho po mě čím dál víc chtěl, tak jsem se toho mohl účastnit a ty poslední čísla jsme mohli dělat spolu, ty čísla, co už vyšly tady v Praze, v Melantrichu. Ale bylo úplně jasné, že nelze... Dokonce jsme spolu hledali nástupce tady v Praze. Ale pak jsme si řekli, že Svědectví jako exilový časopis už nemá smysl. V roce devadesát. A Melantrich byl ochoten to vydávat. Ale my jsme si řekli - tak my budeme sedět v Paříži a vydávat komentovat dění tady nebo jak to bude... Takže tady, jediná možnost by byla udělat novou redakci tady v Praze a to už by bylo o tom najít zdejšího redaktora, zdejšího nástupce. No a snažili jsme se. Měli jsme pár, no vždycky jsme šli za někým, mu to ukázat, jestli by to... Ale nešlo to...jsou někteří, kteří by to asi rádi dělali, ale bylo mi jasné, že to je taková jeho hra [úsměv]. Bylo jasné, že tohle je takové jeho dítě a jak říkám, dělat to zvenku už nemělo smysl a dělat to tady, to by, to už byla.“

Závěr

Domnívám se, že snaha zaznamenat vzpomínky pamětníků na redakci *Svědectví* a získat informace, které doposud nebyly v tištěné formě nikde k dispozici, se mi v této práci podařila, především o fungování redakce jako takové, způsobech distribuce časopisu do Československa atd.

Na základě výpovědí několika členů redakce, přátel, ale i agenta *Státní bezpečnosti* lze vyzdvihnout dle mého názoru několik podstatných charakteristik *Svědectví*: *Svědectví* nepochybně znamenalo mnoho pro podporu disentu a informovanost obyvatel Československa. Jako jeden z mála exilových časopisů vydržel vycházet od padesátých let až do roku 1992. Jeho výjimečnost byla především v tom, že připouštěl debatu i s komunisty a byl nadstranický. Pavel Tigríd jako jeden z mála tehdejších šéfredaktorů exilových periodik dával prostor ve svém časopise i osobám, s jejichž názory a přesvědčením nesouhlasil, neboť se hlásil ke konceptu gradualismu. Jak již bylo výše řečeno mnoha pamětníky, časopis *Svědectví* byl nerozlučně spjat s osobností Pavla Tigrída, který zde zastával většinu redakční práce. I bývalý agent *Státní bezpečnosti* Pavel Kuchálik přiznává vysokou obsahovou úroveň časopisu, který připouštěl kultivovaný dialog se všemi, i s představiteli komunistů a také vyzdvihuje jeho čtivost a kvalitu kulturních rubrik.

Za nejzajímavější informace z rozhovorů s pamětníky spojenými s redakcí *Svědectví* považuji především fakt, že do roku 1989 se na podobě čísel nejvíce zasloužil Pavel Tigríd, který většinou sám vybíral témata, psal články a vybíral, které příspěvky bude v časopise publikovat. K jeho zásluhám, stejně jako jeho manželce Ivaně Tigrídové, patří pomoc uprchlíkům, kteří přišli do Paříže. Taktéž se zasloužil o informovanost o situaci v Československu zejména mezi francouzskými novináři. Za největší přednost časopisu *Svědectví* je však mnoha zpovídanými to, že se jednalo od prvního čísla o časopis určený pro občany Československa. Například Carole Paris a Ilja Kuneš v rozhovoru zdůrazňovali, jak velkou podporu představovali manželé Tigrídovi a *Svědectví* pro československý disent. To podle nich dokládá i požadavek Václava Havla při své první návštěvě Francie po roce 1989, že jako první věc z celé Paříže si přál vidět redakci *Svědectví*. Tímto se *Svědectví* vymyká ostatním exilovým tiskovinám. O vlivu této revue na situaci doma vypovídá i to, nakolik se sledování této redakce věnovala *Státní bezpečnost*. Distribuce *Svědectví* do Československa probíhala mnoha různými způsoby, bohužel, několikrát došlo k odhalení těchto „kanálů“, což mělo za následek i odnětí svobody několika osob. Jan Pelc zmiňuje přibalování *Svědectví* do krabic s pracími prášky, také francouzské studenty, jež vozili *Svědectví* ve svých zavazadlech,

stejně tak jako různí diplomaté, dále se časopis posílal zcela náhodně na adresy vybrané v telefonním seznamu, v polských kamionech, a mnoho dalšími způsoby. K redakčním rutinám a způsobům práce z hlediska žurnalistického oslovení pamětníci svorně uvádějí, že největší díl práce odváděl Pavel Tigríd. U otázky výběru témat do čísla poznamenal Jacques Rupnik a také Marek Skolil, že to určoval charakter časopisu jako čtvrtletníku, tím pádem se vybírala témata obecnější a více nadčasová než je tomu například v případě deníku. Zároveň však *Svědectví* pro čtenáře v Československu představovalo jeden z mála zdrojů informací, jež nebyl poznamenán komunistickou propagandou a objevovaly se v něm informace, které by například v deníku či týdeníku nebyly aktuální.

Redakce časopisu *Svědectví* byla neustále sledována agenty *Státní bezpečnosti*. Ti se navíc snažili revue zdiskreditovat mezi nájemníky domu, ve kterém sídlila redakce. Například tím, jak uvedl Ilja Kuneš, že vyráběli různé fotomontáže a letáky. Taktéž mezi praktiky *StB* patřilo kontaktování turistů jedoucích do Paříže, za účelem získání informací, což se jim několikrát podařilo. Nasadit agenty přímo do redakce nebo mezi její širší spolupracovníky už nebylo tak snadné.

Financování časopisu *Svědectví* zůstává otázkou nadále ne zcela zodpovězenou. Před rokem 1989 se z pochopitelných důvodů k tomu Pavel Tigríd odmítal vyjadřovat. Později uvedl, že finanční příspěvky věnoval Ján Papánek a také Tomáš Baťa. Z rozhovorů jsem se od Jana Pelce dozvěděla, že materiálními prostředky (např. vybavení redakce) přispíval také kníže Schwarzenberg. Finanční dary posílali také odběratelé časopisu, ať už v exilu nebo doma, což zmiňuje Ilja Kuneš s Carole Paris.

Po roce 1989 Pavel Tigríd hledal svého možného nástupce na post šéfredaktora časopisu *Svědectví*. Jak ale uvedl Jacques Rupnik, *Svědectví* bylo s Pavlem Tigrídem příliš úzce spjato, a navíc původní koncepce exilového časopisu pro domov ztratila smysl. Proto se rozhodl přestat časopis vydávat.

Při psaní této diplomové práce jsem zjistila, jak široký byl okruh lidí, se kterými Pavel Tigríd spolupracoval. Neuvádím zde proto celý přepis rozhovorů, protože toto téma mne zaujalo natolik, že bych se mu chtěla věnovat i nadále. Ráda bych oslovila další členy redakce a osobnosti spojené s tímto fenoménem a všechny rozhovory publikovala později souhrnně.

Použitá literatura

Svědectví: Čtvrtletník pro politiku a kulturu, ročníky 1956 až 1992 – zdrojem byla knihovna exilu a samizdatu Libri prohibiti vedená Jiřím Gruntorádem v Praze na Senovážném náměstí Bendová, Jana: *Svědectví Ivany T.*, Mladá fronta DNES, 27.10.2006, zdroj:

<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=698818>

Brod, Toman, Liehm, Antonín J., Měchýř, Jan, Navrátil, Jaromír, Turek, Otakar, Vančura, Jiří, Vaněk, Miroslav: *Proč jsme v listopadu vyšli do ulic*, Doplněk, Brno, 1999, 159 s. ISBN 80-7239-051-1.

Cuhra, Jaroslav: *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969-1972*, Sešity ÚSD, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, 1997, 154 s. ISBN 80-85270-64-1.

Disman, Miroslav: *Jak se vyrábí sociologická znalost*, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7.

Duben, N. Vojtěch: *Český a slovenský tisk v zahraničí: 1945 – 75*, rukopis, Washington D.C., 1976 uložen v knihovně Libri prohibiti.

Formanová, Lucie, Gruntorád, Jiří, Přibáň, Michal: *Exilová periodika, Katalog periodik českého a slovenského exilu a krajanských tisků vydávaných po roce 1945*, 1. Ježek ve spolupráci s Libri Prohibiti, Praha, 1999, 504 s. ISBN 80-85996-24-3.

Havlíček, Dušan: *Jaro na krku, Zážitky ze zákulisí sekretariátu ÚV KSČ od června do prosince 1968*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, 1998, 229 s. ISBN 80-85270-82-X.

Hrubý, Petr, Kosatík, Pavel, Pousta, Zdeněk.: *Rozchod 1948, rozhovory s českými poúnorovými exulanty*, Ústav dějin Univerzity Karlovy, Praha, 2006, 267 s. ISBN: 80-239-6142-X.

Jechová, Květa: *Lidé Charty 77, Zpráva o biografickém výzkumu*, Hlasy minulosti, sv. 2. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Centrum orální historie, Praha, 2003, 170 s. ISBN 80-7285-031-8.

Jeřábek, Vojtěch: *Českoslovenští uprchlíci ve studené válce*, Stilus, Brno, 2005, 291 s. ISBN 80-903550-0-5.

Jirásek, Zdeněk.: *Československá poúnorová emigrace a počátky exilu*, Prius, Brno 1999, 88 s. ISBN není.

Kalinová, Lenka: *Východiska, očekávání a realita poválečné doby, K dějinám české společnosti v letech 1945- 1948*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR Praha, 2004, 119 s. ISBN 80-7258-043-1

Kaplan, Karel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, Barrister & Principal, Brno, 2001, 253 s. ISBN 80-85947-75-7

Kaplan, Karel: *Nekrvavá revoluce*, Mladá fronta, Praha, 1993, 447 s. ISBN 80-204-0145-8.

Kaplan, Karel: *Sociální souvislosti krizí komunistického režimu 1953 –1957 a 1968-1975*, Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, 1993, 98 s. ISBN 80-85270-15-3 .

Kratochvíl, Jan: *Český a slovenský exil 20. století*, Katalog k výstavám Český a slovenský exil 20. století, Meadow Art, Praha, 2003, 229 s. ISBN není.

Lederer, Jiří: *Svědectví Pavla Tigrida*, Sborník k 25. výročí založení časopisu Svědectví, Opus Bonum, Mnichov, 1982

Leschtina, Jiří.: Ivan Medek: Čekám na statečné nové doby, *Hospodářské noviny*, 11. 11. 2005, zdroj: http://vikend.ihned.cz/1-10000070-17184190-v00000_d-92

Otáhal, Milan, Vaněk, Miroslav: *Sto studentských revolucí*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1999, 859 s. ISBN 80-7106-337-1.

Otáhal, Milan: *Opozice, moc, společnost 1969-1989. Příspěvek k dějinám „normalizace“*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, 1994, 124 s. ISBN 80-85800-12-8.

Ritchie, Donald, A.: *Doing Oral History*, Oxford University Press, USA, 2003, 318 s. ISBN 0-19-515433-9.

Paleček, Pavel: *Exil a politika, Historici o nejnovějších dějinách a o sobě*, Sursum, Tišnov, 2004, 183 s. ISBN 80-7323-070-4.

Pithart, Petr: *Osmašedesátý*, Rozmluvy, Praha, 1990, 314 s. ISBN 0-946352-43-7.

Prečan, Vilém: *Charta 77, Od morální k demokratické revoluci*, Dokumentace, 4s. dokumentační středisko nezávislé literatury ve spolupráci s Ústavem pro soudobé dějiny ČSAV a Archa, Scheinfeld- Praha – Bratislava, 1990, 525 s. ISBN 80-9000422-1-X.

Přibáň, Michal: *České krajanské a exilové noviny a časopisy po roce 1945*, Centrum pro československá exilová studia, Olomouc, 1995, 196 s. ISBN 80-900965-0-6.

Rupnik, Jacques: *Dějiny Komunistické strany Československa, Od počátků do převzetí moci*, Academia, Praha 2002, 284 s. ISBN 80-200-0957-4 .

Štěpánek, Zdeněk: *Utajené povstání 1953*, Michael, Praha, 1993, 79 s.

Štěpánková, Hana: *Svědectví dnešní a zítřejší*, Tvar, 1990, č. 8, s. 11.

Tigrid, Pavel: *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*, Odeon, Praha 1990, 316 s. ISBN 80-207-0222-9.

Tigrid, Pavel: *Marx na Hradčanech*, Barrister & Principal, Brno 2001, 187 s. ISBN 80-85947-76-5.

Tigríd, Pavel: *Politická emigrace v atomovém věku*, Prostor, Praha 1990, 137 s. ISBN 80-85190-00-1.

Vaněk, Miroslav: *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Centrum orální historie ÚSD, Praha, 2004, 175 s. ISBN 80-7285-045-8.

Vaněk, Miroslav, Mücke, Pavel, Pelikánová, Hana: *Naslouchat hlasům paměti, Teoretické a praktické aspekty orální historie*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, 2007, 224 s. ISBN 978-80-7285-089-1.

Zídek, Petr: *Tajemné Svědectví Pavla Tigrída*, Lidové noviny, 21.10.2006, s.I a II rubriky Orientace.

